

<https://doi.org/10.52340/gbasb>

ISSN 2233-3606 (print)
ISSN:2960-981X (online)

საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია
GEORGIAN ACADEMY OF BUSINESS SCIENCES

საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი
სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი

მოამბე
55
MOAMBE

INTERNATIONAL PRECISED AND REVIEWED
SCIENTIFIC-PRACTICAL MAGAZINE

თბილისი 2025 TBILISI

**„მოამბე“ გამოდის 1995 წლიდან
„MOAMBE“ IS PUBLISHED SINCE 1995**

სტატიები მიიღება შემდეგი მოთხოვნების გათვალისწინებით

1. ტექსტი აკრეფილი უნდა იყოს Word-ში, Sylfaen-ში, შრიფტის ზომა 12, ინტერვალი სტრიქონებს შორის 1.5, ველების დაშორება მარჯვენა-მარცხენა მხარეს 2 და 3 სმ. შესაბამისად, ზედა და ქვედა 2.5 და 2.5 სმ. ტექსტი უნდა აიკრიფოს გადატანების გარეშე. ცხრილები გადაყვანილი JPEG ფორმატში. სტატიის მინიმალური მოცულობა უნდა იყოს არანაკლებ 5 გვერდი A4 ფორმატის.
2. ავტორის სახელი, გვარი, სამეცნიერო წოდება და თანამდებობა, საკონტაქტო კოორდინატები (ტელეფონები, ელ-ფოსტა).
3. სტატიას უნდა ახლდეს სტატიის სათაური და რეზიუმე ქართულ და ინგლისურ ენებზე. რეზიუმე უნდა იყოს მოცულობით 120-150 სიტყვა, აკრეფილი შესაბამისად Sylfaen-ში და Times New Roman-ში, შრიფტის ზომა 12, სამეცნიერო სტატიას უნდა დაერთოს გამოყენებული ლიტერატურის სია.
4. სტატია შეიძლება გამოქვეყნდეს ნებისმიერ უცხო ენაზეც. ასეთ შემთხვევაში, ჩვენი მოთხოვნაა რეზიუმე მოგვანოდოთ ქართულ და ინგლისურ ენებზე.

სტატიების გადმოგზავნა შესაძლებელია შემდეგ ელექტრონულ მისამართზე:

temur.babunashvili@mail.ru; mariizoria@mail.ru;

ტელეფონები: 593 23 99 58; 593 95 92 47

ვებ-გვერდი: www.sbma.ge

Continues taking articles according to this requests:

1. Text must be gathered in Word, size of AcadNusx font 12, interval between lines – 1.5; borders in right and left side – 3 and 2 sm. Also, up and down borders – 2,5 and 2,5 sm. Text must be picked up without transferring. Tables should be in JPEG. The minimal size of article is Spages of A4 format.
2. The first name of author, last name, scientific rank and post, coordinates (telephone number, e-mail).
3. The article must have reziume in Georgian and English languages. The size should be 120-150 words, it must be picked up in AcadNusx and in Times New Roman, size of font – 12. Scientific article must have list of used literature.
4. The article may be published in any foreign language. So, it is also our request to prepare reziume in Georgian and English languages too.

E-mail: temur.babunashvili@mail.ru; mariizoria@mail.ru;

Tel: 593 239 958; 593 959 247

www.sbma.ge

**საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია დაფუძნდა 1995 წლის 23
მარტს. აკადემია საქართველოს იუსტიციის სამინისტრომ რეგისტრაციაში
გაათარა 1995 წლის 9 აპრილს, რეგისტრაციის სერტიფიკატის №1982**

THE GEORGIAN ACADEMY OF BUZINESS SCIENCES WAS ESTABLISHED ON MARCH 23,
1995. THE ACADEMY WAS REGISTERED ON APRIL 9, 1995 BY MINISTRY OF GEORGIA (CER-
TIFICATE #1982)

**მთავარი რედაქტორის მიმართვა ჟურნალ მოამბის ახალ სტატუსთან
დაკავშირებით**

პატივცემულო სარედაქციო კოლეგიის წევრებო, სამეცნიერო სტატიების ავტორებო და ჩვენი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალ „მოამბის“ მკითხველთა ფართო წრის წარმომადგენლებო, მაქვს პატივი მოგილოცოთ ჩვენი ჟურნალის საერთაშორისო სტატუსის ახალ საფეხურზე აღზევება, სულ ცოტა ხნის წინ ჟურნალ მოამბეს მიენიჭა „დოის ინდექსი“, ასევე ყველა გამოქვეყნებულ სტატიას ინდივიდუალურად მიენიჭება დოის ინდექსი და ეს ინფორმაცია განთავსდება ქვემოთ ჩამოთვლილ ინდექსაციის რეგისტრირებულ ბაზებში:

- SCILIT INDEXING DATABASE
- ACADEMIC RESOURCE INDEX/RESEARCHLIB
- WORLDCAT.ORG
- INTERNATIONAL SCIENTIFIC INDEXING
- COSMOS IMPACT FACTOR
- SCIENTIFIC JOURNAL IMPACT FACTOR
- INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
- GOOGLE SCHOLAR
- EUROPUB

მინდა გაცნობოთ, რომ ჟურნალ მოამბეს ასევე მიენიჭა ელექტრონული ISSN ვერსია. ჟურნალის დოის ინდექსია: <https://doi.org/10.52340/gbasb>

ხოლო ISSN-ებია:

ISSN:2233-3606 (print) და ISSN:2960-981X (online)

ასევე ინფორმაციის გაცნობა შეგიძლიათ ჩვენს „Facebook გვერდზე „საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია“ -

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100066389803059> .

ყველა დაინტერესებულ ფიზიკურ პირს ან ორგანიზაციას შეგიძლიათ დამიკავშირდეთ მობილურ ტელეფონზე : 593239958 ან ელექტრონული ფოსტის მეშვეობით: temur.babunashvili@mail.ru

ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის სახელით გამოვთქვამ მზაობას ურთიერთ თანამშრომლობის გაგრძელებასთან დაკავშირებით ახალ პირობებზე.

პატივისცემით,
ჟურნალ მოამბის მთავარი რედაქტორი
და სარედაქციო კოლეგიის თავჯდომარე,
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი, ქ.თბილისის საპატიო მოქალაქე
თეიმურაზ ბაბუნაშვილი

ADDRESS OF THE EDITOR-IN-CHIEF REGARDING THE NEW STATUS OF “MOAMBE” JOURNAL

Dear editorial board members, authors, and representatives of a wide circle of readers of our international scientific journal “Moambe”! I have the honor to congratulate you on the rise of our magazine to a new level of international status. The journal was recently awarded a Digital Object Index (DOI). Also, all articles published in it will be individually assigned a DOI and this information will be placed in the following indexing bases:

- SCILIT INDEXING DATABASE
- ACADEMIC RESOURCE INDEX/RESEARCHLIB
- WORLDCAT.ORG
- INTERNATIONAL SCIENTIFIC INDEXING
- COSMOS IMPACT FACTOR
- SCIENTIFIC JOURNAL IMPACT FACTOR
- INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
- GOOGLE SCHOLAR
- EUROPUB

Journal DOI: <https://doi.org/10.52340/gbasb>

Print version ISSN:2233-3606

Electronic version ISSN:2960-981X

Information can be found on the “Georgian Academy of Business Sciences” Facebook page - <https://www.facebook.com/profile.php?id=100066389803059>

All interested individuals or organizations can contact me by mobile phone at 593-23-99-58, or via e-mail: temur.babunashvili@mail.ru

On behalf of the editorial board of our magazine, I express my readiness to continue cooperation under new conditions.

Sincerely,
Editor-in-Chief of “Moambe” magazine,
Chairman of the editorial board,
Doctor of Economic Sciences, Professor
Teimuraz Babunashvili

„მოამბე“
საერთაშორისო რეზერირებადი და რეცენზირებადი
სამეცნიერო ჟურნალი, №55, 2025 წელი

**თეიმურაზ ბაგუნაშვილი - მთავარი რედაქტორი და სარე-
დაქციო კოლეგიის თავმჯდომარე,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი, საქართველოს ბიზნესის
მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი,
ქ. თბილისის საპატრიო მოქალაქე.**

სარედაქციო კოლეგია
მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები

აბაშიშვილი გიორგი, აბდუშელიშვილი გივი, აბესაძე რამაზი, აბრალავა ანზორი (საქ. მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი), არ-ნანია თამილა, ასათიანი რევაზი (საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეც-ნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი), ბაგუნაშვილი გიორგი (აშშ), ბაკაშვილი ნიკოლოზი, ბარათაშვილი ევგენი, ბარიძე თეიმურაზი, გვალია ნარბიზი, გოგონია რევაზი, გველესიანი მერაბი, გაჩაბია გადრი, ელიაშვილი ლია, თურნაშვილი ნათია, იზორია მარინა, კოჭლამაზაშვილი ლელა, კურტანიძე დავითი (აშშ), კვალაშვილი ვაჟა, ლაბარტყავა გულთაზი, ლოჭანიძე გივი, ლეკაშვილი ეკა, მელაძე სერგო, მამუკაშვილი ელგუჯა, ნარმა-ნია დავითი, პაიჭაძე ნუგზარი, როკატლიშვილი მიხეილ (აშშ), სილაგაძე ავთანდილი (საქ. მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი), სოლოღაშ-ვილი დალი, უგრეხელიძე მინდია, ძარჩავა ლიონი, ქეშელაშვილი ომარი, ქუთათელაძე რუსუდანი, ყიფიანი გელა, ყურაშვილი გუგული, შენგა-ლია თეიმურაზი, შენგალია რევაზი, ჩაბელიშვილი ლალი, ჩაჩელაშვილი მაია, ჩიხლაძე ნიკო, ჭითანაშვილი ნოდარი (საქართველოს სოფლის მეურნეო-ბის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი), ჭუმბურიძე მამია, ხელაშვილი იოსები, მამედოვი ფიზული (აზერბაიჯანის რესპუბლიკა), მელნიკი ტატი-ანა (უკრაინა), სერძიანი ნაიკი (სომხეთი), ალირზაევი ალი (აზერბაიჯანის რესპუბლიკა), ბორზდოვა ტატიანა (ბელორუსია), ალუხანოვი ესპერბერი (ყაზახეთის რესპუბლიკა), ბალინა ლოპუშინა (უკრაინა), ზალენინი ინგა (ესტონეთი), ვდოვენკო ნატალია (უკრაინა), მიხაილ ვარჩოლა (სლოვაკეთი), ბალინა კუზმენკო (უკრაინა), ტადეუშ ტროციკოვსკი (პოლონეთი). ანატო-ლი შევერუკი (რუსეთი), იაცეკ სტროჟნი (პოლონეთი), ალიონა ალენიკოვა (უკრაინა), ევგენი ჟუკოვი (რუსეთი), მანტაშტას რასკაუსკას (ლიეტუვა), ვიძ-ტორია ბრიგალიშვილი (ლიეტუვა).

შეიქმნა რედაქცია ყოველთვის არ იზიარებდეს ავტორის აზრს

№55, 2025 წელი

„MOAMBE“
QUARTELY INTERNATIONAL SCIENTIFIC MAGAZINE,
PRECISED AND REVIEWED №55, 2025

TEIMURAZ BABUNASVILI- Editor-in-Chief and Head of Editorial Board,
Doktor of Economic Science, President of
Georgian Academy of Business Science,
Honored citizen of Tbilisi

EDITORIAL BOARD
Doctors of science, Professors

ABASHISHVILI GIORGI, ABDUSHELISHVILI GIVI, ABESADZE RAMAZI, ABRA-LAVA ANZORI (Corresponding Member of Georgian national Academy of Science), **ARNANIA TAMILA, ASATIANI REVAZ** (Academician of the Georgian Academy of Agricultural Sciences), **BABUNASHVILI GIORGI (USA), BAKASHVILI NIKOLOZI, BARATASHVILI EVGENI, BERIDZE TEIMURAZI, GVALIA NARGIZI, GOGOKHIA REVAZI, GVELESIANI MERABI, GECHBAIA BADRI, ELIAVA LIA, TURNAVA NATIA, IZORIA MARINA, KURTANIDZE DAVITI (USA), KUTATELADZE RUSUDANI, KVALIASHVILI VAJA, LABARTKAVA GULTAZI, LOBJANIDZE GIVI, LEKASHVILI EKA, MELADZE SERGO, MEQVABISHVILI ELGUJA, NARMANIA DAVITI, PAICHADZE NUGZARI, ROKETLISHVILI MIKHEILI (USA), SILAGADZE AVTANDILI** (Member of Georgian national Academy of Science), **SOLOGASHVILI DALI, UGREKHELIDZE MIN-DIA, KARCHAVA LOIDI, KESHELASHVILI OMARI, KIFIANI GELA, KOCHLAMAZASHVILI LELA, KURASHVILI GUGULI, SHENGELIA TEIMURAZI, SHENGELIA REVAZI, CHAGELISHVILI LALI, CHECHELASHVILI MAIA, CHIKHLADZE NIKO, CHITANAVA NODARI** (Academician of the Georgian Academy of Agricultural Sciences), **CHUMBURIDZE MAMIA, KHELASHVILI IOSEBI, MAMEDOVI FIZULI (AZERBAIDJAN), MELNIKI TATIANA (UKRAINA), SERKHAIANI NAIKI (ARMENIA), ALIRZAEVIALI (AZERBAIDJAN), BORZDOVA TATIANA (BELORUSIA), ALUKHANOVI ESBERGI (KAZAKHSTAN), GALINA LOPUSHNIAK (UKRAINA), ZALENIENINGA (ESTONIA), VDOVENKO NATALIA (UKRAINA), VARCHOLA MICHAL (SLOVAKIA), GALINA KUZMENKO (UKRAINA), TADEUSZ TROCIKOWSKI (POLAND), ANATOLI SHEVCHUK (RUSSIA), IACEK STROJNI (POLAND), ALIONA ALEINIKOVA (UKRAINA), EVGENI DJUKOV (RUSSIA). MANTAUTAS RASKAUSKAS (LITHUANIA), VIKTORIA GRIGALIVANAITE (LITHUANIA).**

შინაარსი

1. LAMARA QOQIAURI	9
TRENDS CHARACTERIZING THE INTERNATIONAL MOVEMENT OF CAPITAL AND THE INVESTMENT PROCESS	
2. გიორგი გოგონია	19
საქართველოს საარჩევნო კოდექსის ემპირიული ველის მიმოხილვა 2020-2024 საპარლამენტო არჩევნების ფონზე	
3. ნინო გომართელი, ნინო ზაალიშვილი	23
ქართული ეროვნული იდენტობის მარკერები	
4. კონსტანტინე კაჭარავა	30
ჯანდაცვის მენეჯმენტის თავისებურებათა საკითხისთვის	
5. თამაზ ბაციკაძე, არჩილ ჩიქოვანი	41
საშენი მასალების ეკოლოგია	
6. ნინო ფართლაძე	46
ლინგვისტური ვარიაციის ფენომენი: ცნებითი ანალიზი დასისტემური განსაზღვრება	
7. ეკატერინე მარუაშვილი	50
MODERN ENGLISH LANGUAGE	
8. ნინო გომართელი, თამარ სოსოგაშვილი	54
ქვეყნის ხსენსა და გადარჩენის გზა განათლებაზე გადის	
9. ვაჟა ჩოჩია	60
ინგლის გერმანიის ურთიერთობა 1908-1910 წლებში	
10. ნინო მსხილაძე, ლევან ფიფია	68
შენობის შემადგენელი ნაწილების ენერგოეფექტურობა	
11. თენგიზ გაბინაშვილი, მაია პენია	73
საქართველოს სატრანსპორტო სისტემების გამონვევები და მისი დაძლევის გზები	
12. მარინა იზორია	82
2025 წლის ინდოეთ-პაკისტანის ოთხდღიანი ომი	

CONTENTS

1.LAMARA QOQIAURI	9
TRENDS CHARACTERIZING THE INTERNATIONAL MOVEMENT OF CAPITAL AND THE INVESTMENT PROCESS	
2.GIORGIGOGOKHIA	19
REVIEW OF THE EMPIRICAL FIELD OF THE GEORGIAN ELECTION CODE IN THE CONTEXT OF THE 2020–2024 PARLIAMENTARY ELECTIONS	
3. NINO GOMARTELI, NINO ZAALISHVILI	23
MARKERS OF GEORGIAN NATIONAL IDENTITY	
4.KONSTANTINE KATCHARAVA	30
REGARDING THE SPECIFICS OF HEALTHCARE MANAGEMENT	
5. TAMAZ BATSIKADZE, ARCHIL CHIKOVANI	41
ECOLOGY OF BUILDING MATERIALS	
6. NINO FARTLADZE	46
THE PHENOMENON OF LINGUISTIC VARIATION: CONCEPTUAL ANALYSIS AND SYSTEMATIC DEFINITION	
7. EKATERINE MARUASHVILI	50
MODERN ENGLISH LANGUAGE	
8. NINO GOMARTELI, TAMAR KHOKHOBASHVILI	54
THE PATH TO SAVING AND SURVIVING THE NATION LIES IN EDUCATION	
9. VAJA CHOCHIA	60
ANGLO-GERMAN RELATIONS IN 1908-1910	
10. NINO MSKHILADZE, LEVAN FIFIA	68
ENERGY EFFICIENCY OF THE CONSTITUENT PARTS OF THE BUILDING	
11. TENGIZ GABINASHVILI, MAYA BENIA	73
CHALLENGES OF GEORGIAN TRANSPORT SYSTEMS AND WAYS TO OVERCOME IT	
12. MARINA IZORIA	82
FOUR-DAY WAR BETWEEN INDIA AND PAKISTAN IN 2025	

TRENDS CHARACTERIZING THE INTERNATIONAL MOVEMENT OF CAPITAL AND THE INVESTMENT PROCESS

Lamara Qoqiauri

Doctor of Economic Sciences, Professor

Leading Scientific Worker of the National Innovative Research Institute

<https://orcid.org/0000-0002-8190-1016>

<https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.01>

Keywords: investments, globalization, capital movement, portfolio investments, international institutions

Introduction

A characteristic feature of the modern world economy is not only free trade in goods and services, but also the free movement of capital. In different regions of the world, stock quotes, interest rates and exchange rates are closely interconnected; world investment markets and capital markets significantly affect financial and economic conditions; moreover, international investment capital plays a special role in the development of both individual countries and the world financial regions as a whole. The above-mentioned circumstance contributes to the “flow” of investment capital to countries with high profits; result: world financial and investment markets are growing.

It should be noted that for the development of the world financial system, maximum interchangeability of production factors is necessary, which in turn is determined by the global mobility of investment capital. In the global financial system, financial capital has taken a leading position in comparison with physical investments due to its mobility, since it has more opportunities to evade countries with strict currency and tax regulations. Most countries strive to attract and retain capital. At the same time, the task of creating attractive economic conditions for investment capital is becoming increasingly urgent.

Main text

Globalization and capital outflow, modern signs of globalization

We have to consider the modern aspects of globalization, which are undoubtedly important. The outdated, synchronous type of analysis does not allow us to fully understand the complexity of modern globalization. The view is still widespread, according to which globalization is automatically perceived as a process originating from the West. Moreover, in our country it is also a measure of pro-Westernism, which we often hear and read from Georgian analysts. However, it is becoming clear that globalization, and especially economic globalization, is becoming an increasingly complex and dynamic process, where globalization and so-called “anti-Western” political views can freely coexist “harmoniously”.

There are both positive and negative sides to the phenomenon of globalization. The essential features of globalization are:

1) An increasingly large part of the GDP produced in each country is involved in foreign trade, which contributes to the deepening of the international division of labour and allows the advantages of this division to be increasingly used. Naturally, the results of this process can be assessed positively.

2) Not only goods and services produced in different countries, but also financial resources and capital necessary for investment are increasingly involved in the field of international economic activity. This allows different countries to implement their investment programs using the advanced experience and technological achievements of other countries. At the same time, prerequisites are created for the modernization of the economies of individual countries and the acceleration of economic growth. This phenomenon can also be assessed positively.

3) The activity of transnational corporations is increasing and the scale of their activities is increasing. The assets of these corporations, in some cases, significantly exceed the economies of some small countries. This phenomenon can no longer be assessed as unambiguously positive. The high concentration of economic power of transnational corporations allows them to impose their economic decisions on individual countries in many cases, ignoring the interests of the latter.

4) The process of transferring individual enterprises and sometimes entire industries from highly developed countries to developing and economically backward countries has taken on unprecedented proportions. When such a transfer concerns modern high-tech production: for example, the production of Japanese and European cars, household appliances, televisions, data processing equipment, communication equipment in Southeast Asia and especially in China. This is, of course, a positive phenomenon, but when it comes to the fact that environmentally dirty metallurgical, chemical and other similar enterprises are being transferred to these countries, as well as to African countries, with harm to the environment and the population, this cannot be considered an unambiguously positive phenomenon. And when recipient countries are forced to place these enterprises under aggravating conditions - this often becomes the reason for protest actions by anti-globalists.

5) As a result, the development of globalization leads to a deepening of inequality, on the one hand, between backward and transitional economies and countries with highly developed economies.

All these factors must be taken into account in the field of foreign investment in the Georgian economy.

What is the process of international capital movement?

The process of international capital movement is the process of intercountry migration of investments for the purpose of their more effective investment abroad (for exporting countries), as well as attracting the necessary material and financial resources from abroad to the national economy in conditions of their quantitative and structural insufficiency (for importing countries). [13, p.64]

Countries with developing and transitional economies became importers of significant flows from world capital markets after the end of the world debt crisis of 1982-1989. In conditions of different structure and scale of investment flows, the inflow of capital in all cases is objectively determined by both internal and external factors. The first of these includes the improved macroeconomic situation, as well as the structural reforms carried out in the countries importing investments. The second includes cyclical changes in interest rates in industrially developed countries, as well as the increased interest of banking institutions in emerging markets. The corresponding share of credit organizations in investment investments has increased significantly.

The increased interest of investors, in particular, banking institutions, in developing and transitional economies led to the strengthening of the process of financial integra-

tion and globalization, which had a positive impact on individual countries and the global economy as a whole.

Capital can be invested abroad and attracted from abroad in the following forms:

- Entrepreneurial and loan;
- Capital from private, state or international organizations;
- Monetary and commodity;
- Long-term and short-term investments;
- Legal and illegal.

The choice of one or another form is determined by the specific purpose of the analysis. In the practice of international analysis, all of the above forms are considered. In order to globally assess the impact of the phenomenon of international capital movements on the development of exporters and importers of the national economy of a country, the analysis is usually carried out by dividing capital into venture capital and loan capital. Usually, venture capital includes direct and portfolio investments, although a significant part of the latter is actually loan investments (bonds, derivatives, etc.), loan capital forms a subgroup - "other investments".

Internal and external factors influencing the effective development of capital

The main motives for investors to enter the financial markets of developing countries, and consequently the increasing quality of investors in the world financial markets of the latter, are the search for economically efficient placement of capital and the diversification of financial markets, but the ability of developing countries to place investments in financial markets has increased since the beginning of the 1990s. A number of internal and external factors have come into play here.

Internal factors: In the existing literature on the study of international capital movements, it is stated that capital importing countries have improved the risk characteristics of return on investment for foreign investments, and for this they have used two main methods. [8].

First, raising the country's credit rating, which is achieved by restructuring external debt in a number of countries. For example: In Romania – in the mid-80s, in Bulgaria and Poland – in the 1990s, external debt was restructured. Moreover, in countries burdened with debt obligations, such as Argentina, Mexico, Venezuela, as well as Nigeria and the Philippines, the domestic economic situation improved through their official participation in the international movement of capital.

Secondly: the creation of optimal conditions for the location of new production, as a result of structural reforms, strengthening confidence in national macroeconomic policies, after which stabilization programs were successfully implemented in Eastern Europe, the Association of Southeast Asian Nations and Latin America.

Thus, the openness of the national economy to foreign trade and the reform of the financial system in many countries played the role of a stabilization measure for the development of the domestic investment market.

In Latin America, Bolivia, Chile, and Mexico developed economic programs to combat inflation in the late 1980s. Argentina, Brazil, Ecuador, and Peru began implementing similar reforms only in the early 1990s. In the countries of the Association of Southeast Asian Nations, similar economic policies were supplemented by programs focused on the liberalization of foreign trade in goods and services, as well as long-term debt capital markets. [10]

External factors: Some authors question the crucial role of attracting private capital flows in national economic policy. It should be noted that the main factor influencing the direction of

investment flows from world capital markets to the economies of countries with economies in transition and developing countries is the cyclical nature of the economy in developed countries. Since the 1990s, investors' interest in the markets of developing countries has increased sharply in two directions; this is associated with a decrease in world interest rates. First, the decrease in interest rates on world capital markets coincided with an economic downturn in the USA, Japan and many European countries. This led to the fact that it became possible to receive additional profits from the markets of developing countries. Second, this factor led to an increase in creditworthiness. The risks associated with the emergence of default in debtor countries have decreased. It is also important to find out why the main investment flows are formed from world capital markets. It is not excluded that under the influence of external factors, these investment flows will change direction in the opposite direction, which will further increase the macroeconomic instability of the markets of developing countries.

What circumstances have led to the demand for private capital?

First, the fierce competition and rising costs that are so characteristic of the national economies of industrially developed countries are forcing companies to locate their enterprises abroad, thereby increasing profits and economic growth rates. The result of the impact of this factor is not only the activation of the export of capital in the form of direct investment, but also a change in the nature and essence of foreign direct investment itself compared to the 1970s. The main distinguishing feature of this period was that foreign direct investment was directed mainly to the raw materials and extractive industries, as well as import-substituting sectors. However, the globalization of financial markets has led to an increase in the share of capital in the volume of foreign direct investment that flowed from one country to another with the motive of finding directions for more efficient use.

Secondly, the change in the financial structure of industrialized countries led to an increase in the movement of investment capital from world financial markets to the markets of developing countries, as a result of which the importance of institutional investors increased. The relatively high interest rate on long-term investments and wide opportunities for risk diversification became a factor in attracting institutional institutions, which led to intensive investment of capital in the economies of developing and transition economies. It should be clarified that the increase in the rate on long-term investments is the result of an increase in the level of creditworthiness of those countries that implemented programs to stabilize the financial sector and the economy as a whole in their national economies in the late 80s and early 90s.

Current trends in the international movement of capital and characteristic trends in investment

The characteristic trends of international investment include the growth of the scale of mergers and acquisitions of credit organizations, which, in the conditions of financial globalization, makes it possible to liberalize the movement of capital. Mergers and acquisitions of credit organizations (the absorption of state banks by foreign investments) should be considered as one of the important types of investment operations. In the last decade of the 20th century, it was precisely the mergers and acquisitions of financial organizations, and not investments in the creation of new banks, that became the basis for the growth of investment banking capital. The relatively "young", forming financial market, formed as a result of mergers and acquisitions of banking institutions, essentially includes developed countries, post-socialist countries of Eastern and Central Europe, and to a much lesser extent – develop-

ing countries. In turn, this process can be viewed as the process of forming diversified financial banking groups, which are characterized by a number of functions (corporate lending, investment activities, retail banking services, insurance), which will fill the world investment market in the future.

Institutional changes caused by the integration of financial institutions are an important factor that can create an investment space that operates under unified rules. An integrated investment model is being formed. The latter ensures an increase in demand for investment resources at the expense of the activities of diversified financial institutions. It harmonizes the functions of investment and commercial banks, the activation of exchange and over-the-counter securities markets, and the dissemination of new financial instruments. [3, pp. 124-129]

The strengthening of the role of developed countries, the reduction of the role of developing and transition economies is the main trend in the development of the world investment market. Especially for the foreign direct investment market. For example: in the field of import investments, about 73% fall on industrially developed countries, more than 24% on developing countries and less than 3% on Central and Eastern European countries (including Russia). In the field of export investments, 90% fall on developing countries; about 8% on developing countries; less than 1% on Central and Eastern European countries (including Russia). [11, pp. 130-131]

Over the past few decades, the growth of direct investment in the world capital market has been achieved at the expense of the world's largest investors - the USA, the European Union, China and Japan. These countries concentrate 92% of placed investments and 80% of attracted investments.

One of the features of the modern stage of development of the international investment market is a significant increase in the importance of the European Union as a world investment center. The countries of the European Union have become the largest donors in the world investment market, 80% of all net exports of foreign investments fall on five European countries, Great Britain, Germany, France, the Netherlands and Switzerland. At the same time, the positions of European countries in the field of attracting investments from the world capital market have been strengthened. At the same time, the leading position in the group of recipient countries is still occupied by the USA. So, the growth rates of international investments at the end of the 20th century and the beginning of the 21st century. At first glance, it is higher than the growth rates of industrial production, world GDP, and world trade in goods and services. It seems that the movement of foreign investment has a generally positive impact on the state of the world economy. [14]

Specialists of the World Bank identify a number of common trends that affect the international movement of capital. [12, p.91-92] The following are noteworthy:

a) The main macroeconomic indicators of the national economy affect the level of long-term investment rates. Countries with better macroeconomic data (i.e. high investment to GDP ratio, low inflation rate, stability of the real exchange rate of the national currency) attract a greater amount of foreign investment as a percentage of GDP. While countries with negative macroeconomic indicators are practically unable to attract foreign investors.

b) Foreign direct investment is the main component of investment in the markets of developing countries. This circumstance is to some extent dependent on macroeconomic indicators, but is not explained only by the magnitude of interest rates on a global scale.

c) Portfolio investments are more sensitive to the level of interest rates. However, the volume of these investments has increased in recent years despite the increase in interest rates

on a global scale.

Analyzing the dynamics and structure of international capital flows, it should be noted that the main exporters and importers of investments in 2000-2020 are still developed countries: in 2015, they accounted for 79% of total capital outflows. In 2020, this figure amounted to 81%. The USA remains the largest donor of foreign capital and recipient of investment capital in the world. Next come Great Britain and Germany, Canada, the Netherlands, Belgium, Luxembourg and Switzerland. Among developing countries, the Persian Gulf countries, Turkey, India, Argentina, Thailand stand out according to this indicator. [6]

Among the importers of foreign capital, Brazil, Argentina, Mexico, India, Turkey are in first place. The relatively large recipients of foreign investment include the countries with economies in transition in Europe: Poland, the Czech Republic, Hungary.

Objective reasons for the growth of portfolio investments

Portfolio investments occupy a leading position in the movement of venture capital. The objective reasons for this phenomenon are the following:

- Improvement of the investment situation in the world.
- Liberalization of policies in relation to the international movement of capital.
- Strong integration of the markets of developing and transitional economies into the world capital market.

Banks of developed countries - strengthening the investment opportunities of investors is a unique phenomenon observed in these countries, a long period of rapid economic growth. However, the global financial crisis of 1997-1998 once again emphasized the dependence of the volume and geographical location of portfolio investments on the economic and political situation in the recipient countries, the decisive factor is the short-term nature of debt obligations. They constitute the main part of portfolio investments, and together with bank deposits they are constantly moving between countries, firstly in order to maintain profits, and secondly in order to receive excess profits.

The main participants in the international portfolio investment market are countries with highly developed economies, primarily the USA, Germany, Japan, Belgium. As exporters, they accounted for 95% of all portfolio investments in 2000, in 1990 this figure was 90%. Countries with transition and developed economies accounted for 5% of outgoing portfolio investments and 10% of incoming investments. [17]

It should also be noted that direct investments are the main driving force of the globalization process of the world economy. They have a major impact on the development of national economies in both investment-exporting and investment-importing countries. According to the IMF, direct investment outflows worldwide increased 23-fold between 1981 and 2020, while inflows increased 20-fold. [5]

According to the World Bank, direct investment has a relatively greater macroeconomic significance in Western Europe (primarily in small countries), the developing countries of Latin America, and also in the countries of Central and Eastern Europe.

The geographical distribution of foreign direct investment follows the same pattern as other types of capital migration. Developed countries are both exporters and importers of these investments. The main force behind the expansion and strengthening of the world investment market are transnational banks and their foreign branches. Liberalization of the international investment market, development of universal norms of investment cooperation - these are the main trends in the policy pursued by national governments and international organizations in relation to the development of the global investment market.

The formation of international institutions of global status.

An integral part of the realization of economic relations related to international investments is the formation of international institutions of global status. The purpose of their activities is to coordinate the positions of the participating countries in the investment sphere, introduce unified standards for working in the world investment market, control over compliance with the norms of international law, and implement joint projects and programs. [12] The creation of new international organizations, associations and legal structures, the activation of functioning international and regional institutions and the strengthening of their role in regulating the international investment market are the main characteristic features of the last decades of the 20th century. Within the framework of international integration associations (the European Union, NAFTA, ASEAN, and others), various forms of investment cooperation are developing. For example, in the field of international investment, the European Union creates institutional foundations for conducting a unified economic policy, and it also created supranational institutions for regulating the economy.

The main changes in the world investment market, which are primarily related to the ongoing shifts in its structure, are due to financial globalization and the acceleration of the pace of scientific and technical development. The dominant form of international investment in the 20th century. In the 70s, direct investments were considered, while in the 21st century, portfolio investments found a leading development. It is worth noting that the strengthening of the importance of financial instruments contributes to the attraction of investments from the world investment market, new technologies, the growth of bank capital and qualitative risk management. The international movement of financial instruments is increasingly becoming independent. The so-called contractual forms of investments are being formed: contracts related to services and management. Targeted debt loan agreements related to capital investments, franchising agreements, leasing agreements, production sharing agreements. The essential difference between these operations is that they do not provide for the transfer of ownership rights to non-residents - this is a characteristic feature of the traditionally considered direct and portfolio investments. However, the contractual form of investments gives the right to receive income.

Changes in the sources of investment forms.

There are significant changes in the structure of sources of direct investment formation in the world capital market, which are associated with shifts in the priority and effectiveness of various investment options, and with the strengthening of the interconnection of the securities market and the credit market. In parallel with corporate investment, financial instruments are used to finance investment needs, which are combined with traditional bank lending mechanisms. At the same time, the share of credits from international financial organizations is steadily decreasing due to the tightening of lending rules. In the conditions of increasing financial globalization, the structure of the international market for corporate securities is transforming in terms of the main stock assets: the main financial instrument is allocated to shares of companies, the share of which is almost 3 times higher than the share of debt securities. [14] The international market for government bonds is gradually losing its importance. The reason for this is the fact that developed countries are pursuing a policy of gradually reducing the state budget deficit against the background of a corresponding reduction in new debts, the second reason is that the principle of granting investors priority is changing against the background of a decrease in the profitability of government securities, in addition, transactive operations in the stock market are increasing.

Conclusion

The globalization factor should be taken into account in connection with such a phenomenon as the outflow of capital from Georgia. The comparative dynamics of annual investments and their accumulated amount shows that the accumulated amount is growing at a much slower pace than annual investments. This means that along with the inflow of foreign capital, capital will also flow out of Georgia. In part, this outflow has a regular and healthy character. Companies using foreign capital are legally entitled to repatriate part of the income and net profit that falls to foreign capital, large Georgian enterprises are gradually adopting the practice of acquiring shares, that is, they acquire portfolio investments, a controlling stake in the authorized capital, and also acquire entire enterprises. That is, they make direct investments abroad. Of course, this process can be partially assessed positively.

Capital outflow is undesirable, which is caused by the disinterest of foreign investors in investing capital in the Georgian economy. Here, measures need to be taken to improve the investment climate in the country, which will ensure an increase in investor confidence, and this will directly affect the process of investment outflow from the country. Strict state measures are necessary to prevent the illegal withdrawal of currency from the country, which is carried out in the form of non-return of foreign exchange earnings under export contracts and non-return of advance payments in the case of actual import contracts.

But overall, both the inflow and outflow of capital will increase in quantity in the future. The main thing is to maintain the necessary balance here and the outflow of capital does not critically exceed the inflow of capital.

Here we conclude that special attention should be paid to the main forms of investment by developed countries abroad. Namely:

First of all, this is the creation of new enterprises or the acquisition of existing enterprises. Another form of capital investment is the acquisition of enterprises by processing local raw materials, so that the foreign market is supplied with products obtained as a result of the processing of this raw material.

The third form - in those countries where equipment is generally exported (military and civilian), the creation of logistics and service systems for this equipment, which is a necessary condition for maintaining this sustainable market.

The fourth form - the purchase of part or all of these assets in gas distribution and oil product distribution systems in countries importing Georgian energy resources. Such investment of Georgian capital abroad simplifies, weakens dependence on energy transit countries and increases the reliability of energy supply to foreign partners.

The fifth form - this is the construction of industrial facilities in some countries on a commercial basis. An example is the construction of the Bushehr nuclear power plant in Iran.

Finally, the sixth form is the participation of capital in the implementation of various programs abroad together with foreign partners, which is characteristic of international projects and other industries. In recent years, the development activities of construction companies have also been actively developing, which are building tourist complexes, medical centres, residential apartments, etc. abroad.

We have listed the forms of joint participation of countries in the global investment process. But the above indicates that capital is gradually acquiring transnational properties and gaining strong positions in the world economy.

References:

1. **Blank I. V.** (2018), Investments: Theory and Practice, Moscow, Publisher: Yurait, 360 p. (in Russian)
2. **Chaisse J.** (2019), China's International Investment Strategy—Bilateral, Regional, and Global Law and Policy. Oxford University Press 600 p. ISBN: 9780198827450
3. **Chaisse Julien, Leïla Choukroune, Sufian Jusoh** (2021), Handbook of International Investment Law and Policy, Springer, 2000 p. ISBN: 978-981-13-3615-7
4. **Chaisse Julien, Sufian Jusoh** (eds.) (2020), Sixty Years of European Integration and Global Power Shifts: Perceptions, Interactions and Lessons, Hart Publishing, 520 p. ISBN 9781509933723
5. **Charaia V.** (2015), The Role and Importance of Foreign Direct Investments for the Country's Economic Growth (Dissertation). TSU. (in Georgian)
6. **Chubarev A.** (2019), Global investment processes: Analysis and forecasting, Moscow, Publisher: Nauchnaya kniga, 360 p. (in Russian)
7. **Igonina L.** (2005), Investments. Moscow: Economist. p. 478. (in Russian) ISBN 5-98118-135-4
8. **Luchko M.** (2003), Direct foreign investments: movement and significance // Economist. № 3. – pp. 22-32. (in Russian)
9. **Mekvabishvili E.** (2009), Globalization of the Economy: Directions, Challenges, Prospects. Innovation, Tbilisi, (in Georgian)
10. **Mekvabishvili E.** (2018), The Financial Crisis of the Globalization Era and the Economy of Georgia. Tbilisi. (In Georgian).
11. **Qoqiauri L.** (2017), Foreign Investments. Tbilisi: Financial Investment Policy and Strategy Foundation. 887 p. ISBN 987-9941-9541-2-2. (in Georgian)
12. **Qoqiauri L.** (2025), Investment Activities Vol. 1 Theoretical Foundations of Investment. Kalmosani Publishing House 707 p. (in Georgian)
13. **Sedov C.** (2003), International capital movement: global impact of regional crises. // Society and Economy. № 2. – pp. 63-76. (in Russian)
14. World Investment Report. 1990, 2000, 2010, 2015, 2020. Foreign Direct Investment and Challenge of Development. UN. New York and Geneva
15. **Fu, X. and Ghauri, P.** (2020), Trade in Intangibles and the Global Trade Imbalance. The World Economy. <https://doi.org/10.1111/twec.13038>
16. **Fu, Xiaolan & Buckley, Peter J. & Fu, Xiaoqing Maggie**, (2020). "The Growth Impact of Chinese Direct Investment on Host Developing Countries," International Business Review, Elsevier, vol. 29(2). DOI: 10.1016/j.ibusrev.2019.101658
17. **Zubchenko L.** (2001), International capital movement in modern conditions // Economist. № 6. – pp. 82-90. (in Russian)

Abstract

The work is devoted to the most important problems of world globalization, in particular, to the discussion of the modern, positive and negative sides of globalization and the need to take these factors into account in the economy.

The article also discusses the essence of the process of international capital movement and its main forms. A large place is devoted to internal and external factors affecting the effective allocation of capital.

The work highlights the characteristic trends of international investment, such as: an increase in the scale of mergers and acquisitions of credit organizations; institutional changes caused by the integration of financial institutions; strengthening the role of developed countries in the development of the world investment market; objective growth of portfolio investments; the formation of international institutions of global status, etc.

In general, the fundamental changes in the world investment market, the ongoing shifts in its structure are due to the acceleration of the process of financial globalization and the pace of scientific and technical development.

Therefore, we consider it appropriate to take globalization factors into account in the processes of both capital outflow and foreign investment inflow from the country. Particular attention should be paid to the main forms of investment abroad by developed countries.

რეზიუმე

შრომა ეძღვნება მსოფლიო გლობალიზაციის უმნიშვნელოვანეს პრობლემებს, კერძოდ, გლობალიზაციის თანამედროვე, პოზიტიური და ნეგატიური მხარეების განხილვას და ამ ფაქტორების გათვალისწინების აუცილებლობას ეკონომიკაში. სტატიაში განხილულია აგრეთვე კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობის პროცესის არსი და მისი ძირითადი ფორმები. დიდი ადგილი აქვს დათმობილი კაპიტალის ეფექტიან განთავსებაზე მოქმედ შინაგან და გარეგან ფაქტორებს.

შრომაში გამოკვეთილია საერთაშორისო ინვესტირების დამახასიათებელი ტენდენციები, როგორიცაა: საკრედიტო ორგანიზაციების შერწყმისა და მიერთების მასშტაბების ზრდა; ინსტიტუციონალური ცვლილებები, რომლებიც გამოწვეულია ფინანსური ინსტიტუტების ინტეგრაციით; განვითარებული ქვეყნების როლის გაძლიერება ინვესტიციების მსოფლიო ბაზრის განვითარების პროცესში; საპორტფელო ინვესტიციების ობიექტური ზრდა; გლობალური სტატუსის საერთაშორისო ინსტიტუტების ჩამოყალიბება და სხვა.

საერთოდ ინვესტიციების მსოფლიო ბაზრის ძირითადი ცვლილებები, მის სტრუქტურაში მიმდინარე ძვრები განპირობებულია ფინანსური გლობალიზაციის პროცესის და მეცნიერულ-ტექნიკური განვითარების ტემპების დაჩქარებით.

ამდენად, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გლობალიზაციის ფაქტორები გათვალისწინებულ იქნას ქვეყნიდან როგორც კაპიტალის გადინების, ისე უცხოური ინვესტიციების შემოდინების პროცესებში. განსკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს განვითარებული ქვეყნების მიერ უცხოეთში ინვესტირების განხორციელების ძირითად ფორმებს.

საკვანძო სიტყვები: გლობალიზაცია, უცხოური ინვესტიციები, კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობა, კაპიტალის გატანა, კაპიტალის შემოდინება, პორტფელური ინვესტიციები.

საქართველოს საარჩევნო კოდექსის ემპირიული ველის მიმოხილვა 2020-2024 საპარლამენტო არჩევნების ფონზე

გიორგი გოგობია
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის, სოციალურ და ჰუმანიტარული
მეცნიერებების დოქტორანტი

<https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.02>

საკვანძო სიტყვები: საპარლამენტო არჩევნები, ტექნიკური ასპექტები, პროპორციული, მოდელი.

2020 და 2024 წლების საპარლამენტო არჩევნებს შორის უმნიშვნელოვანესი განსხვავება მათ შინაარსში მდგომარეობს. 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნები აერთიანებს მაჟორიტარულ და პროპორციულ სისტემებს. აღსანიშნავია ის სამართლებრივი გარემოება, რომ ამჯერად 150 საპარლამენტო მანდატიდან 120 გადანაწილდა პროპორციული, ხოლო 30 მაჟორიტარული წესით. საქართველოს საარჩევნო კოდექსში, რომელიც მიღებულია 2012 წლის 1 იანვარს, 2020 წლის 2 ივლისის მიღებულ იქნა ცვლილება. საარჩევნო კოდექსში შეტანილი ცვლილებებში, 196 მუხლში და მის ქვეპუნტებში, განსაზღვრულია არჩევნების შედეგად საპარლამენტო მანდატების გადანაწილება. 196 მუხლის მე-2-ე ქვეპუნქტი: „საქართველოს პარლამენტის მომდევნო არჩევნებში არჩეული პარლამენტი შედგება პროპორციული სისტემით არჩეული 120 და მაჟორიტარული სისტემით არჩეული 30 პარლამენტის წევრისაგან“ (საქართველოს კონსტიტუცია); . ამავე მუხლის მე-3 ქვეპუნქტის მიხედვით, „პროპორციული სისტემით ჩატარებული არჩევნების შედეგად საქართველოს პარლამენტის წევრთა მანდატები განაწილდება იმ პოლიტიკურ პარტიებზე, რომლებიც არჩევნებში მონაწილე ამომრჩეველთა ნამდვილი ხმების 1 პროცენტს მაინც მიიღებენ“ (საქართველოს კონსტიტუცია). შესაბამისად მე-3 ქვეპუნქტისა, კოდექსის მიხედვით 120 საპარლამენტო მანდატი, რომელიც სრულად კომპლექტდება პროპორციული და არა მაჟორიტარული არჩევნებით, კომპლექტდება 1 პროცენტიანი ბარიერით. შესაბამისად პროპორციული მანდატები, 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნების შედეგად მიიღეს იმ პარტიებმა, რომლებმაც გადალახეს 1 პროცენტიანი ბარიერი. ტექნიკურად კონკრეტული პარტიის მანდატთა რაოდენობა განისაზღვრა მიღებული ხმების ნამრავლით საერთო მანდატების რაოდენობაზე და მიღებული შედეგის განაყოფი იმ ოპონენტთა საერთო ხმათა ჯამზე, რომლებმაც ერთ პროცენტიანი, მკაცრად განსაზღვრული ბარიერი გადალახეს. დანარჩენი 30 მანდატი, რომელიც საპარლამენტო არჩევნების პერიოდში მაჟორიტარული არჩევნების წესით დაკომპლექტდა, განისაზღვრა შესაბამისი ოლქების საარჩევნო შედეგებით. 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნებისთვის შეიქმნა 30 ერთმანდატიანი ოლქი, საიდანაც 10 თბილისის ეკუთვნოდა და დანარჩენი ოცი საქართველოს ადმინისტრაციულ საზღვრებში გადანაწილდა. 196-ე მუხლის მე-5 ქვეპუნქტით განისაზღვრა, რომ პარტიის მიერ მაჟორიტარული წესით მიღებული მანდატების პროცენტული წილი არ უნდა აღემატებოდეს პროპორციული წესით მიღებულ მანდატთა პროცენტული წილისა და მისსავე ერთი მეოთხედის ჯამს. აღნიშნული გარემოების საწინააღმდეგო შემთხვევაში საარჩევნო სუბიექტს დააკლდება გადამეტებული მანდატების რაოდენობა და გადანაწილდება პროპორციული წესით უკეთესი შედეგების მქონე სხვა საარჩევნო სუბიექტებზე.

2024 წლის საპარლამენტო არჩევნები, განსხვავებით 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნებისგან, სრულად პროპორციულია. შესაბამისად, ამ პერიოდისთვის სამართლებრივად გაუქმდა საარჩევნო მაჟორიტარული ოლქები და 150 მანდატიანი პარლამენტი სრულიად პროპორციული არჩევნებით დაკომპლექტდა. საარჩევნო კოდექსის 125-ე მუხლის მე-5 ქვეპუნქტის მიხედვით : „პოლიტიკური პარტიის მიერ მიღებული მანდატების რაოდენობის დასადგენად მის მიერ მიღებული ხმების რაოდენობა მრავლდება 150-ზე და იყოფა ყველა იმ პოლიტიკური პარტიის მიერ მიღებული ხმების ჯამზე, რომლებმაც არჩევნებში მონაწილე ამომრჩეველთა ნამდვილი ხმების 5 პროცენტი მაინც მიიღეს.“ (საქართველოს კონსტიტუცია). აღნიშნული ინფორმაციის, ფონზე პოლიტიკური სუბიექტი-პარტია იღებს იმდენ მანდატს რამდენ მთელსაც მიიღებს განაყოფში. იმ შემთხვევაში თუ 150 მანდატი რიცხობრივად არ შეივსო, დარჩენილ ადგილებს ის პოლიტიკური პარტიები გადაინაწილებენ, რომლებსაც უკეთესი შედეგი ჰქონდათ.

2020 და 2024 წლების საპარლამენტო არჩევნების შედარებითი ანალიზის კრილში, სამართლებრივ შინაარსთან ერთად, მნიშვნელოვანია ყურადღების გამახვილება პროცესის ტექნიკურ მხარეზე. 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნებთან მიმართებაში, კოდექსის მერვე თავის 58-ე მუხლში, გაწერილია ის ტექნიკური მოცემულობები, რომლებიც ტრადიციული საარჩევნო სისტემისთვისაა დამახასიათებელი. მნიშვნელოვანი მახასიათებლებია: გამჭვირვალე, დალუქული საარჩევნო ყუთი; ამომრჩეველთა სარეგისტრაციო სია, რომელის მეშვეობითაც რეგისტრატორი ამომრჩევლის ვალიდურ მონაცემებს ადასტურებდა; ბიულეტენი, რომელიც მოიცავდა როგორც პროპორციული ხმის მიცემის ნაწილს, ასევე მაჟორიტარულს; კონვერტი, სადაც ხმის დაფიქსირების შემდეგ ამომრჩეველი გადაკეცილ ბიულეტენს ათავსებდა. მნიშვნელოვანია, საუბნო საარჩევნო კომისიის მიერ, შემაჯამებელი ოქმის შედგენის გვარობაზე ყურადღების გამახვილება. კოდექსის 71-ე მუხლით განმარტებულია კენჭისყრის შედეგების შემაჯამებელი ოქმის გვარობა. ოქმი ივსება ხელით და სხვა სამართლებრივ აქცენტებთან ერთად, კომისიის მიერ დათვლილი საარჩევნო სუბიექტების მიერ მიღებული ხმათა რაოდენობა აღინიშნება. 2020 წელს საქართველოს მასშტაბით რამდენიმე უბანში, ტრადიციულთან ერთად ჩატარდა სატესტო, ელექტრონული არჩევნებიც. საარჩევნო კოდექსის მე-14, მე-15 და მე-19 მუხლების მიხედვით, სამართლებრივმა ცვლილებებმა გარკვეულწილად უზრუნველყო 2020 წლის საარჩევნო პერიოდზე ზედამხედველობის ხარისხის გაუმჯობესება. „თუ ქვემდგომი საარჩევნო კომისია არ, ან ვერ ასრულებს საქართველოს კანონმდებლობით დაკისრებულ მოვალეობას, უფლებამოსილია განკარგულებით, რომელიც მიიღება სრული შემადგენლობის სულ ცოტა ორი მესამედით, უფლებამოსილება შეუწყვიტოს ამ კომისიას და შექმნას დროებითი ჯგუფი, რომელსაც კომისიის ხელახლა შექმნამდე დაეკისრება მისი უფლებამოსილების განხორციელება“ (საქართველოს კონსტიტუცია).

2024 წლის შემთხვევაში წინა, საპარლამენტო არჩევნებთან შედარებით მნიშვნელოვანი გარდატეხა მოხდა. ნაშრომთან მიმართებაში უმნიშვნელოვანესი ცვლილება საარჩევნო კოდექსის 76-ე მუხლში ნათლადაა განხილული. მოცემული არჩევნებისთვის დამახასიათებელია: ელექტრონული რეგისტრაციის პროცესი; ელექტრონული ხმის მიცემის პროცესი, რომლის დროსაც ამომრჩეველი სპეციალურ ყუთში გარკვეული წესით ათავსებს ბიულეტენს; ელექტრონული-პარალელური ხმის დათვლა, რაც თავისთავად უზრუნველყოფს არჩევნების დასრულებისთანავე მიღებულ ნამდვილ ხმათა დათვლას, რომელიც თავისთავად შემდგომ კენჭისყრის ოქმში აღიბეჭდება.

საარჩევნო კოდექსში მედიის ფუნქციონირება, 2020 და 2024 წლების შემთხვევაში, 44-ე მუხლითაა განსაზღვრული. საინტერესოა ის მოცემულობა, რომ ორივე პერიოდის მიხედვით მედიის საარჩევნო ფუნქციონირებას ბევრი საერთო აქვთ. ამასთან ერთად განმასხვავებელი სამართლებრივი გარემოებებია ყურადსაღები. მნიშვნელოვანი განსხვავებები, რომლებიც 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებში უფრო მკაცრ სამართლებრივ ჭრილში განსაზღვრავს მედიის წარმომადგენლისა და კენჭისყრის პროცესზე დასწრების შეუთავსებლობას. 2024 წლის კენჭისყრის პერიოდში მედიის წარმომადგენელი არ შეიძლება იყოს: სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირი; საკრებულოს წევრი; მერი და მერის მოადგილე; მოსამართლე; შსს-ს და იუსტიციის სამინისტროს, უსაფრთხოების, დაზვერვის და სახელმწიფო დაცვის სპეციალური სამსახურის წარმომადგენელი; საქართველოს პროკურატურის თანამდებობის პირი; საარჩევნო სუბიექტობის კანდიდატი, საარჩევნო სუბიექტი, მისი წარმომადგენელი; საარჩევნო კომისიის წევრი; დამკვირვებელი ორგანიზაციის დამკვირვებელი; სხვა პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებათა წარმომადგენელი [HTTPS://CESKO.GE/](https://cesko.ge/) . აქვე აღსანიშნავია ის მოცემულობა, რომ თუ 2020 წელს სამართლებრივი წესრიგის დარღვევის შემთხვევაში საარჩევნო კომისია აძევებდა მედიის წარმომადგენელს კენჭისყრის შენობიდან, 2024 წელს ეს ფუნქცია კომისიის თავმჯდომარემ შეითავსა. აღნიშნული სამართლებრივი პროცესის უზრუნველყოფა საარჩევნო კოდექსის მერვე მუხლის მე-18 ქვეპუნქტითაა განსაზღვრული.

დასკვნა

2020 და 2024 წლების საპარლამენტო არჩევნების შედარება აჩვენებს მნიშვნელოვან ცვლილებებს როგორც საარჩევნო სისტემის, ისე პროცესის ტექნიკური უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. 2020 წლის შერეული (მაჟორიტარულ-პროპორციული) მოდელიდან გადასვლა სრულად პროპორციულ სისტემაზე 2024 წელს, საარჩევნო სისტემის განვითარების მნიშვნელოვან ეტაპს წარმოადგენს. სამართლებრივად განისაზღვრა განსხვავებული ბარიერები, მანდატების გადანაწილების წესები დამონაწილესუბიექტების როლი. ტექნიკური თვალსაზრისით, 2024 წელს ხმის მიცემისა და დათვლის პროცესი ელექტრონიზებულ იქნა, რაც გავლენას ახდენს საარჩევნო პროცესის სისწრაფესა და გამჭვირვალობაზე. მედიის ფუნქციონირება ორივე პერიოდში სამართლებრივად მოწესრიგებულია, თუმცა 2024 წელს დაწესდა უფრო მკაფიო და გამკაცრებული კრიტერიუმები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კონსტიტუცია. (n.d.). Retrieved დეკემბერი 25, 2024, from საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: <https://shorturl.at/YHifg>
2. საქართველოს საარჩევნო კოდექსი. (2011, 12 27). Retrieved from საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე: <https://shorturl.at/F73fu>
3. რადიო თავისუფლება. (n.d.). Retrieved იანვარი 8, 2024, from <https://shorturl.at/T9OfO>
4. საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისია: <https://cesko.ge>
5. Clare Mulroy, Janet Loehrke. (2024, 06 27). How do electoral votes work? These pictures explain the Electoral College process. Retrieved 05 21, 2024, from USA Today: <https://shorturl.at/Wqnfk>
6. David Brown, Steven Connor, Sana Jasemi, Kevin Ponniah and Prina Shah. (2019, 04 8).

A really simple guide to India's general election. Retrieved 05 10, 2024, from BBC: <https://shorturl.at/6YEAU>

7. Girard, C. (2010). Acclamation Voting in Sparta: An Early Use of Approval Voting. In F. Laslier, Handbook on approval voting (pp. 15-18). Heidelberg: Springer.

აბსტრაქტი

2020 და 2024 წლების საქართველოს საპარლამენტო არჩევნები მნიშვნელოვნად განსხვავდება როგორც სამართლებრივი, ისე ტექნიკური მოწყობის თვალსაზრისით. 2020 წელს შერეული – პროპორციული და მაჟორიტარული სისტემა მოქმედებდა, მაშინ როცა 2024 წელს სრულად პროპორციულ სისტემაზე მოხდა გადასვლა. შეიცვალა ხმის მიცემის ტექნიკური მხარე. მედიის ფუნქციონირების წესი ორივე წელს სამართლებრივად რეგულირდებოდა, თუმცა 2024 წლისთვის მეტი მკაფიო კრიტერიუმი დაწესდა.

Abstract

The 2020 and 2024 parliamentary elections in Georgia differ significantly in both legal framework and technical organization. In 2020, a mixed electoral system—combining proportional and majoritarian elements—was in effect, whereas in 2024, the system transitioned to a fully proportional model. The technical aspects of voting also changed considerably. While media operations were legally regulated in both years, the 2024 elections introduced more clearly defined and stricter criteria for media participation.

ქართული ეროვნული იდენტობის მარკირები

ნინო გომართელი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საინჟინრო ეკონომიკის,
მედიატექნოლოგიებისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი

ნინო ზაალიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საინჟინრო ეკონომიკის,
მედიატექნოლოგიებისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი

<https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.03>

საკვანძო სიტყვები: ემიგრაცია, მარკერები, ეროვნული იდენტობა, დიასპორა, ისტორიული მეხსიერება

შესავალი.

ემიგრაცია ყველა ხალხისთვის დიდი და მტკივნეული პრობლემაა, მით უმეტეს, ისეთი პატარა ქვეყნისთვის, როგორიც საქართველოა. ემიგრაცია, როგორც წესი, ყოველთვის ჩვენი ქვეყნის ისტორიულ ბედუკუდმართობასთან იყო დაკავშირებული, რის გამოც ქართველი ხშირად შორდებოდა სამშობლოს, მაგრამ მხოლოდ ფიზიკურად, სულითა და გონებით კვლავ აქ რჩებოდა, წუხდა ერის წუხილის გამო, უღბინდა სამშობლოს სიხარული, მაგრამ პიროვნულ ბედნიერებას იშვიათად თუ არგუნებდა ბედი [4, 45].

დღევანდელ მსოფლიოში სულ უფრო და უფრო ხელშესახები ფაქტორი ხდება ადამიანთა მობილობა, ეთნიკური ერთობების (დიასპორები) სხვადასხვა ადგილებში დამკვიდრება და ამის შედეგად წარმოქმნილი სასაზღვრო კულტურები, ჰიბრიდული იდენტობები და ტრანსნაციონალიზმი [5, 45]. უკანასკნელ პერიოდში ქართველთა მობილობამ არნახულ მასშტაბს მიაღწია. მეოცე საუკუნის განმავლობაში საქართველომ რამდენიმე ემიგრაციული ტალღა გადაიტანა. ოფიციალური მონაცემებით, სსრკ-ს დაშლამდე ქართველთა 97% საკუთარ სამშობლოში ცხოვრობდა. დღეისათვის, სხვადასხვა მონაცემებით, საქართველოდან მილიონზე მეტი ადამიანი გასულია, რაც ჩვენნაირი პატარა ქვეყნისთვის ძალზე დიდი რაოდენობაა.

ძირითადი ნაწილი

ქართულ იდენტობას არსებობის ხანგრძლივი ისტორია აქვს. ქართველი ერი მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე განგრძობადი ერია, ანუ ერი, რომელსაც ფესვები შორეულ წარსულში ეძებნება [6, 95]. ქართველისათვის მშობლიური ქვეყნის დატოვება დიდ სულიერ ტკივილთან იყო დაკავშირებული. გავიხსენოთ სასიქადულო პოეტი დავით გურამიშვილი, რომელიც ცხოვრების მიწურულს, მარტოსულის მწარე ხვედრით დამძიმებული, სამშობლოდან შორს, უკრაინაში, მირგოროდის მახლობლად, სოფელ ზუბოვკაში წერდა სამშობლოს უდიდესი სიყვარულით გამთბარ საოცარ სტრიქონებს: „...გეაჯები, ნუ გამწირავ, მოვჰკვდე, შენ კერძადამმარხო...“. ასეთივე ვედრებით მიმართა დიდმა აკაკიმ თავის სათაყვანებელ მშობელ ქვეყანას: „დედაშვილობამ, ბევრს არ გთხოვ, შენს მიწას მიმაბარეო“. სწორედ ბედუკუდმართობა თუ მოწყვეტდა ქართველს თავის სამშობლოს, მაგრამ

უცხო მიწა-წყალზე იგი ვერასოდეს ხარობდა და მისი უკანასკნელი სიტყვები იყო, საუკუნო განსასვენებელი მშობლიურ მიწაში ეპოვა. ალბათ, ამიტომაც იყო, რომ ქართველი კაცი ვერ ცვლიდა თავის ქვეყანას „სხვა ქვეყნის სამოთხეზედა“.

იშვიათია ისიც, რომ არცერთი ერის წარმომადგენელი არ ცხოვრობდა ისე მთლიანად და თავმოყრილად თავის სამშობლოში, როგორც ქართველი, ეს კი, უპირველეს ყოვლისა, განპირობებული იყო იმით, რომ ქართველ კაცს მიწათმოქმედების მაღალი კულტურა ჰქონდა და „ადგილის დედის“ სიყვარული ძვალსა და რბილში ჰქონდა გამჯდარი. აღსანიშნავია ისიც, რომ მთელი თაობები სისხლის ფასად იცავდნენ და ინარჩუნებდნენ თავიანთ მიწა-წყალს. საუკუნეთა განმავლობაში ჩვენმა ხალხმა უდიდესი შრომითა და გარჯით შექმნა დიდი მატერიალური და სულიერი სიმდიდრე, რამაც კიდევ უფრო მიაჯაჭვა მშობლიურ კუთხეს [5, 46].

განვიხილოთ ეროვნული იდენტობის მარკერები ქართულ საზოგადოებაში.

ტერმინი „იდენტობა“ მომდინარეობს ლათინური სიტყვებიდან *idem* – „იგივე“, *identitas* – „იგივეობა“ და აღწერს პიროვნების კონცეფციებს, აღქმებს საკუთარი თავის ან ჯგუფის შესახებ. იდენტობა პიროვნების რომელიმე ჯგუფისადმი ან სოციალური კატეგორიისადმი მიკუთვნებულობის განსაზღვრისათვის მთავარი მარკერია. იდენტობა რთული კონსტრუქტია, რომელიც სოციალიზაციის პროცესში ყალიბდება. სოციალიზაციის დროს ინდივიდი იღებს საზოგადოებისათვის მისაღებ ნორმებსა და ღირებულებებს, რომელშიც ცხოვრობს. დროთა განმავლობაში ხდება ამ ნორმების გათავისება და იდენტობის განუყოფელ ნაწილად ჩამოყალიბება. შესაბამისად, იდენტობის ფორმირებაზე ასოციალიზაციას უდიდესი გავლენა აქვს. სპეციალურ სოციოლოგიურ თუ ანთროპოლოგიურ ლიტერატურაში ეს სიტყვა გამოიყენება ადამიანთა საზოგადოებისათვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი უმთავრესი მიმართების გამოსახატავად. კერძოდ, იგი მიუთითებს ჯგუფთან ინდივიდის კავშირის, ანუ ამა თუ იმ ჯგუფის წევრობის თვითცნობიერებას ანუ ვითარებას, როცა გარკვეული მარკერების (ნიშნების) საფუძველზე ადამიანი თავს ერთობის ნაწილად მოიაზრებს. რადგან თეორიულად დასაშვებია და რეალურადაც არსებობს ამგვარ მარკერთა კომპლექსების ძალიან დიდი მრავალფეროვნება, შესაბამისად, მათ საფუძველზე წარმოქმნილი ადამიანთა იდენტობანიც მრავალგვარია.

ნაციონალური კვლევის ერთ-ერთი დამფუძნებელი ენტონი დუგლას სმიტი თავის ნაშრომში „ნაციონალური იდენტობა“ გამოყოფს ეროვნული იდენტობის 5 ფუნდამენტურ მახასიათებელს: ისტორიული ტერიტორია, ანუ სამშობლო; საერთო მითები და ისტორიული მეხსიერება; საერთო საზოგადოებრივი მასკულტურა; საერთო სამართლებრივი უფლება-მოვალეობანი; საერთო ეკონომიკა [1, 41-42]. ვფიქრობთ, სმიტის ჩამონათვალს უნდა დავამატოთ ენა და სარწმუნოება. ეროვნული იდენტობის მახასიათებლებად დარჩა ფაქტორები, როგორებიცაა რელიგია, ეროვნება, კულტურა და ისტორია.

ქართველთა ეროვნული იდენტობა ისტორიის მანძილზე ყალიბდებოდა. ქართველი ერი მიჩნეული იყო განსაკუთრებული მისიის მქონედ. მესიანიზმი იქცა ეროვნული თვითგადარჩენის, საკუთარი ღირსებისა და იმედის შენარჩუნების საუკეთესო საშუალებად.

ცენტრალური ევროპის ქვეყნებსა და ამერიკაში ძირითადად პოლიტიკური მოტივებით გახიზნულ ქართველ ემიგრანტთა სხვადასხვა ნაკადი (1921-1924 წ.წ., 1942-1945 წ.წ.) შედარებით ახალგაზრდაა და საუკუნეს ითვლის. უფრო ხანდაზმულია ქართული ემიგრაცია რუსეთში, თურქეთსა და ირანში XVI-XVII

საუკუნეებში. ქართველთა ემიგრაციის მნიშვნელოვანი პოპულაციები თურქეთსა და ირანში, ძირითადად ტერიტორიების გადანაწილების შედეგადაა შექმნილი. საქართველოს ტერიტორიის გარეთ მოხვედრილი ქართული კოლონიები ირანში, თურქეთში, რუსეთში მშობლიური ენისა და ტერიტორიების მიღმა დარჩენილი, ზოგჯერ კომფესიაშეცვლილი, ბუნებრივია, განიცდიდა ეთნიკურ ცვლილებებს, თუმცა ქართველთა ამ ნაკადების ეთნიკური თვითშეგნების არსებობა მაინც გრძნობდა საკუთარ მიკუთვნებულობას ისტორიულ სამშობლოში დარჩენილ ძირითად ეთნოსთან.

ცენტრალური ევროპის ქვეყნებში, შორეულ აღმოსავლეთში (მანჯურია), ამერიკაში ქართველ პოლიტიკურ ემიგრანტთა ნაკადები ერთდროულად, ერთი მიზნით გაემგზავრა და, შეძლებისდაგვარად კომპაქტურად განსახლდა. თანდათანობით გაჩნდა ძლიერი ქართული დიასპორები, რითაც უცხო მხარეში მეხსიერებაში შემორჩენილ ნაცნობ, სამშობლოს მოგონებებით ნასაზრდოებ ილუზოლურ გარემოს იწყობდნენ, რითაც ქართული კერების სახით გარკვეულწილად იადვილებდნენ შეგუების, სოციალური ადაპტაციის მტკივნეულ პროცესს. ადაპტაციის საკითხის გარკვევისათვის, მიგრანტთა ეროვნული მეხსიერების სამყაროს ხარისხის დასადგენ თვალსაჩინო მაგალითს წარმოადგენს ქართველი ემიგრანტის ალექსანდრე შათირიშვილის ფსიქო-სოციოლოგიური ნარკვევი: „ერის რაობა და მშობლიური გრძნობა“, გამოცემული პარიზში 1962 წელს, სადაც ავტორი აღნიშნავს, რომ სამშობლოს ნატვრის გრძნობის გაცნობიერება მოგვიანებით ხდება: „სამშობლოს ნატვრის აღნიშვნის დაგვიანება იმასაც მიეწერება, რომ თითოეული გრძნობის ფერმენტაცია სადღაც ქვენობიერისა და არაცნობიერის სფეროში სრულიად შეუმნეველად ვითარდება, მისი არსებობა ჩვენს თვალთაგან სრულიად დამალულია იმ დრომდე, ვიდრე მისი ევოლუცია არ დასრულდება. სამშობლოს მონატრების გრძნობა ორგვარ მოვლენათა რიგს მიეკუთვნება - სოციალურს და წმინდა ფსიქიკურს. უცხოეთში გადატყორცნილი საზოგადოების ფუნქციისათვის საჭირო არ არის, რომ მას აქ არაფერი ევალება და არც არაფერი მიეზღვება. სამშობლოს დაშორებული მთლიანად ვერ ეგუება უცხო საზოგადოების სტრუქტურას და მის კოლექტიურ ცნობიერებას. კონფლიქტი ადამიანს და უცხოეთს შორის იზადება სოციალურ სფეროში. ამას თან ერთვის ფსიქიკური კონფლიქტები, აფექტურ ქცევაში გამოვლენილი“ [6, 17]. აღნიშნული სოციალურ-ფსიქიკური ძვრები, თავის მხრივ, მოქმედებს ადაპტაციის მრავალსაფეხურიან პროცესზე, რაც უკვე თავს იჩენს ქართველ ემიგრანტთა განსახლების გეოგრაფიული არეალის შერჩევისას. ახალი გარემოს ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებთან ადვილი შეგუების ფაქტორით შეიძლება აიხსნას ის, რომ ქართველთა განსახლებისას იმთავითვე შეიმჩნევა სამშობლოსთან მეტ-ნაკლებად მიმსგავსებული კლიმატური ზონების შერჩევის ცდა [1, 122].

ქართველების უცხოეთში განსახლების ქვეყნები (საფრანგეთი, ინგლისი, გერმანია, შვეიცარია, ბელგია და სხვ) მიგრანტთა ჩასახლების მომენტში ნაკლებად ზღუდავდნენ ემიგრაციის პროცესს, უფრო მეტიც, ცნობილია, რომ გერმანია და ინგლისი იმხანად მუშახელის მოზიდვის პოლიტიკას ეწეოდნენ, ე.ი. იცავდნენ ემიგრაციის მასტიმულირებელ რეჟიმს. ქართველები თავდაპირველად იმ ქვეყნებში მიემგზავრებოდნენ, რომლებთანაც დიპლომატიური ურთიერთობის ტრადიციები გააჩნდათ. ქართველი ემიგრაციის პირველი ნაკადი, ამ მხრივ, უკეთეს პირობებში აღმოჩნდა, ვინაიდან საფრანგეთმა, ინგლისმა და გერმანიამ მათგან *de jure, de facto*-დ ცნობილი დამოუკიდებელი პოლიტიკური სუბიექტის - საქართველოს წარმომადგენლობა სტუმრის სტატუსით მიიღო. ემიგრაციის შემდეგ

მეორე ნაკადზე, ბუნებრივია, იგი ვერ გავრცელდებოდა, რადგან საქართველოში იმ დროს ძალადობით მოსული პოლიტიკური ძალა - ბოლშევიკური პარტოკრატია იმყოფებოდა. ქართული ემიგრაციის შემდეგ მესამე ნაკადი, მეორე მსოფლიო ომის წლებში იძულებით გადაადგილებული სამხედრო ტყვეების სახით, სხვადასხვა შუალედური რგოლის გავლის შემდეგ ძირითადად არგენტინაში, ბრაზილიაში და ჩილეში დასახლდა. ეს ქვეყნები იმ დროისთვის ეკონომიკურად ნაკლებად დაწინაურებულნი იყვნენ, მაგრამ მათ კლიმატურ პირობებს ქართველები უკეთ ეგუებოდნენ. ამას ისიც ემატებოდა, რომ მუშახელის სიმცირის გამო ემიგრაციისადმი დამოკიდებულება ლოიალური იყო. ფსიქოლოგიური ადაპტაციისათვის უდავოდ დადებითი იყო ის ფაქტორი, რომ ამ ქვეყნებში მიგრანტს ისევე ექცეოდნენ, როგორც სოციალური სხვა სრულფასოვანი წევრს.

2023 წელს საქართველოდან ემიგრაცია წინა წელთან შედარებით 95,6%-ით გაიზარდა. ქვეყანა 245 064 ადამიანმა დატოვა. 2012 წლიდან 2022 წლის ჩათვლით საქართველო დატოვა და უკან აღარ დაბრუნებულა 244 966 კაცი (საქსტატი).

განუხრელად იზრდება ახალი თაობის ადამიანთა მიგრაცია. ამის მიზეზი ეკონომიკურ ფაქტორებთან ერთად ფსიქოლოგიური ფაქტორიცაა. ახალგაზრდებში გაჩნდა პესიმისტური განწყობები. ახალი თაობის ადამიანებს სჭირდებათ იმედიანი, ოპტიმისტური გარემო უკეთესი მომავლისთვის. ახალგაზრდები ცვლილებების, პროგრესის, შექმნის, აშენების მომხრენი არიან.

ახალგაზრდების დიდი ნაწილი ქვეყნიდან გადის. მათ ნაცვლად კი სხვა ქვეყნებიდან უფრო მეტი მოქალაქე შემოდის (258 000 ადამიანი). ხატოვნად ეს იმას ჰგავს, ქვეყრიდან ღვინო ამოვიღოთ და წყალი ჩავასხათ. ამით სითხის რაოდენობა არ შეიცვლება, მაგრამ მოხდება ღვინოს გაწყალება, ანუ გაფუჭება. ქართული მოსახლეობის წილი მცირდება, რასაც გამოუსწორებელი შედეგები მოჰყვება. ჩვენ საქართველოს ყველა მოქალაქე ჩვენივე სამშობლოში გვჭირდება მისი აღმშენებლობის, განვითარების, სიძლიერის უზრუნველსაყოფად, წინააღმდეგ შემთხვევაში ქვეყნის მომავალი უდიდესი საფრთხის წინაშე აღმოჩნდება.

ჩვენი ქვეყნის და ქართველი ხალხის არსებობისა და მომავლისათვის ყველაზე დიდი საფრთხის შემცველი მისი დემოგრაფიული ვითარებაა - შობადობის შემცირება, სიკვდილიანობის მატება, მასობრივი ემიგრაცია... ეს ის ფაქტორებია, რომლებიც ყველაზე მეტად აყალიბებენ ქართველი ერის მიღევად რეჟიმში გადაყვანის კონტურებს. სამწუხაროდ, დღეს ხელისუფლება არც ხელს უშლის და არც არაფერს აკეთებს იმისათვის, რომ გასული ხალხი ემიგრაციიდან დაბრუნდეს. საჭიროა, უცხოეთში გადახვეწილი ინტელექტუალური ძალის მოზიდვა, თუნდაც წახალისების ფორმით, წინააღმდეგ შემთხვევაში საქართველო მოაზროვნე ადამიანებს დაკარგავს, მოხდება „ტვინების გადინება“. სამწუხარო ფაქტია, რომ ამ გზით ჩვენი ახალგაზრდა თაობების იმაზე ბევრად მეტი წარმომადგენელი დაკარგეთ, ვიდრე მთელი 150 წლის განმავლობაში, ლეკიანობისა თუ „ტყვეთა სყიდვის“ პერიოდში. ბოლო 10 წლის განმავლობაში ქვეყნიდან გასული ქართველების რაოდენობა ბევრად მეტია, ვიდრე მეორე მსოფლიო ომში დაღუპულ თანამემამულეთა რიცხვი. ადრე ეს თუ იძულებით ხდებოდა, ახლა ნებაყოფლობით მიდიან... ყველაფერი ეს კატასტროფულად ამცირებს ქვეყნის დემოგრაფიულ პოტენციალს. „წმინდა ადგილი ცარიელი არ დარჩებაო“, ნათქვამია. თუ გვსურს, ჩვენი ქვეყანა ქართველი ერის თვითმყოფადობის სივრცედ დარჩეს, რაღაც უნდა ვიღონოთ. საჭიროა, ხელისუფლების მეტი ძალისხმევა, ჯანსაღი დემოგრაფიული პოლიტიკის განხორციელება, ახალგაზრდა თაობაში სამშობლოს სიყვარულის გაღვივება, ჩვენი ძირძველი ტრადიციების დაცვა, გაფრთხილება, ასევე მათი

თვითშეგნების ამაღლება.

დასკვნა

დღეს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში არსებობს ძლიერი ქართული დიასპორები, დიპლომატიურ-საზოგადოებრივი წარმომადგენლობები, სამრევლოები... ვფიქრობთ, საჭიროა ქართველთა დიასპორული იდენტობის განვითარებაც, რათა საზღვარგარეთ მოხვედრილი ქართული ეთნოსის ფრაგმენტები არ გაიბნეს, არ დაიკარგოს, ქართულმა დიასპორამ გარკვეული ფორმითა და ინტენსივობით საკუთარი კულტურის გავრცელება ქართული ეროვნული სახელმწიფოს მიღმაც მოახერხოს. დღეს არსებული ქართული დიასპორების ისტორია სხვადასხვა სახის კულტურულ და პოლიტიკურ აქტივობებს ითვლის. ამ აქტივობების უმეტესობა ორიენტირებულია დედამშობლოზე. საჭიროა ქართული დიასპორული იდენტობის ჩამოყალიბების მთელი პროცესის შესწავლა, მათი გამოცდილების გაანალიზება და იმის გარკვევა, რამდენად არის გამოსადეგი მათი თვითშენახვის სტრატეგია და ტაქტიკა ქართული შემთხვევისათვის. აუცილებელია, კარგად იქნეს შესწავლილი თითოეული ქართული დიასპორა, მისი მიმართება მასპინძელი ქვეყნის დომინანტურ კულტურასთან, აგრეთვე სხვა დიასპორებთან და დედამშობლოსთან. დიასპორული არსებობის განგრძობადობისათვის უნდა მოხდეს რწმენის, მშობლიური ენის, ისტორიული მეხსიერების შენარჩუნება, საზღვარგარეთ ქართული დიასპორების გაჩენა ქვეყანაში არსებული ძნელი ვითარების გარდა, განპირობებულია მსოფლიოში მიმდინარე რთული პროცესებითაც და ვფიქრობთ, მათგან ქართული სინამდვილის განცალკევება შეუძლებელია. საჭიროა საქართველოში უფრო მკაფიო პოლიტიკა ჩამოყალიბდეს დიასპორებთან ურთიერთობაში. მიგვაჩნია, რომ უნდა გაძლიერდეს თანამშრომლობა ქართულ დიასპორულ ორგანიზაციებთან, სათვისტომოებთან, სახელოვნებო ჯგუფებთან, ქართველოლოგიურ ცენტრებთან, უცხოეთში არსებულ სამრევლოებთან.

XXI საუკუნეში მხოლოდ ის ერები და სახელმწიფოები მიაღწევნ წარმატებას, რომელთაც შეუძლიათ წარსული, აწმყო და მომავალი ერთიან, უწყვეტ, განვითარებად კონტექსტად აქციონ და კაცობრიობის სამსახურში ჩადგნენ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე ი. სოციალურ-კულტურული ადაპტაციის პრობლემა და ქართული ემიგრაციის აქტუალური პრობლემები, იხ.: ჟურნ. „ახალი პარადიგმები“, N1, 1998, გვ. 120-125;
2. ავალიშვილი ზ. საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, მოგონებები, ნარკვევები, თბ., 1990;
3. გეგეშიძე მ. ეთნიკური კულტურა და ტრადიციები, თბ., 1975;
4. გოგიშვილი დ. ქართველთა ეროვნული იდენტობა, იხ.: ჟურნ. „კულტურათა დიალოგი და დიასპორა“, თბ., 2010, N3 გვ. 61-69;
5. გომართელი ნ. საქართველო და მსოფლიო პოლიტიკის აქტუალური საკითხები, თბ., 2021, გვ. 45-54;
6. თევზაძე გ. „ქართველი ერის დაბადება, იდენტობა და იდეოლოგია, ეროვნულობა და რელიგიურობა“

7. მიოლერი ი. ისტორიული მეხსიერება და ნაციონალური იდენტობა
8. ჩხარტიშვილი მ. ნაციონალური იდენტობა და დიასპორა, იხ.: ჟურნ. „კულტურათა დიალოგი და დიასპორა“, თბ., 2009, გვ. 95-100;
9. შათირიშვილი ალ. ერის რაობა და მშობლიური გრძნობა, პარიზი, 1962, იხ.: საქ. ლიტერატურისა და ხელოვნების სახელმწიფო არქივი, ფონდი N278, აღწ. 1. საქმე 60.

აბსტრაქტი

მიგრაციული პროცესები კაცობრიობის ჩამოყალიბების, განვითარებისა და არსებობის თანმხლები მოვლენაა და სათავეს უძველეს წარსულში იღებს. ძველი „ოიკუმენა“ და მასთან ერთად სამხრეთ კავკასიაც ადრიდანვე მოექცა კულტურული თუ ეთნოკულტურული გავლენების ქვეშ და განაპირობა რეგიონის განსაკუთრებულ, თვითმყოფად ეთნოკულტურულ არეალად ჩამოყალიბება.

საქართველოს საარქივო ფონდებში, ემიგრაციის მუზეუმში დაცული ემიგრაციული ეპისტოლარული მემკვიდრეობის შესწავლა-გაანალიზება საშუალებას გვაძლევს, ნათელი წარმოდგენა ვიქონიოთ ქართული ემიგრაციის სულიერი ღირებულებების ორიენტაციებზე. მათთვის ძირითად ორიენტირს ეროვნულ კულტურასთან, მის ტრადიციებთან კავშირი წარმოადგენს, რაც, თავის მხრივ, უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია ისტორიული მეხსიერების შენარჩუნებისათვის. ეთნიკური ტრადიციები მშობლიურ ენასთან ერთად არის ის მუხტი, რომელიც განსაზღვრავს ჩვენს ეროვნულ იდენტობას, ქართველთა თვითშეგნებას. ყოველივე ამის ნათელი დასტურია ქართული ემიგრაციის ღირსეულ წარმომადგენელთა სულიერი მემკვიდრეობა.

უკანასკნელ პერიოდში ემიგრაციის ბოლო თაობების სახით შეინიშნება ეთნოთვითშეგნების შესუსტება, რაც შერეული ქორწინებებისა და ემიგრაციის ხანდაზმულობის გამო ეთნომეხსიერების დაქვეითებით შეიძლება აიხსნას. ქართველ ემიგრანტთა უმრავლესობა წარმოადგენს უცხო გარემოში ასიმილირებულ მოქალაქეებს, რომელთაც ისტორიული სამშობლოს ხატი შორეული მოგონების სახითღა შემორჩენიათ. უნდა აღინიშნოს, რომ ქართველ ემიგრანტთა ბევრი შთამომავალი აღარ ფლობს მშობლიურ ენას. ის ფაქტი, რომ მშობლიური ენისა და ტერიტორიის მიღმა დარჩენილ, ზოგჯერ კონფესიაშეცვლილი მიგრანტის შეგნებაში ისტორიული მეხსიერების სიმტკიცე, უცხო გარემოსთან ბუნებრივი ასიმილაციის მიუხედავად, ზოგიერთ ეთნიკურად მყარ ფსიქოლოგიურ ნიშან-თვისებას ინარჩუნებს, უპირველეს ყოვლისა, გამოიხატება ქართული ემიგრაციის მემკვიდრეობითი თაობების ერთ ადგილზე დამკვიდრების ტენდენციაში. მიგრანტი ყოველთვის გრძნობს სხვადასხვა სახის ბარიერების არსებობას თავის თავსა და ადგილობრივ მკვიდრ მოსახლეს შორის, რასაც ემატება ამა თუ იმ ქვეყნის ხელისუფალთა მიერ ემიგრაციის შემზღუდველი რეჟიმის შემოღება, რამაც შესაძლოა, არასრულფასოვნების კომპლექსი გაუჩინოს მიგრანტს, რითაც აიხსნება ისტორიული გვარის უცხოურ ქარგაზე გადაკეთების არც თუ იშვიათი შემთხვევები. ქართველ მიგრანტთათვის ყველაზე რთული დასაძლევია ჯერ ფსიქოლოგიური, შემდგომ კი მატერიალური ფაქტორი. მიგრანტთა უმრავლესობას მიაჩნია, რომ გარკვეული დროით ეთნიკური თავისებურებების შენარჩუნება ნაწილობრივ შესაძლებელია, თუ იქნება ისტორიულ სამშობლოსთან უწყვეტი კავშირები.

MARKERS OF GEORGIAN NATIONAL IDENTITY

Nino Gomarteli

Professor, Faculty of Engineering Economics, Media Technologies, and Social Sciences, Georgian Technical University

Nino Zaalishvili

Professor, Faculty of Engineering Economics, Media Technologies, and Social Sciences, Georgian Technical University

Abstract

Migration processes have accompanied the formation, development, and existence of humanity, with their origins rooted in ancient history. The ancient “Oikoumene” (inhabited world) and, along with it, the South Caucasus region, were early subjected to cultural and ethnocultural influences, which contributed to the formation of a unique and distinct ethnocultural landscape in the region. The study and analysis of the emigration-related epistolary heritage preserved in Georgia’s archival collections and the Museum of Emigration provide a clear insight into the spiritual value orientations of Georgian emigration. For them, the primary focus is the connection to national culture and its traditions, which, in turn, is a crucial factor in preserving historical memory. Ethnic traditions, together with the native language, serve as the driving forces that shape and define Georgian national identity and the self-awareness of Georgians. A vivid testimony to this is the spiritual heritage of the distinguished representatives of Georgian emigration.

Keywords: Emigration, Markers, National Identity, Diaspora, Historical Memory

ჯანდაცვის მენეჯმენტის თავისებურებათა საკითხისათვის

კონსტანტინე კაჭარავა
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

<https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.04>

საკვანძო სიტყვები: ჯანდაცვის მენეჯმენტი, ავადობით გამოწვეული სოციალური დანაკარგები, სამედიცინო და დამხმარე პერსონალი, ჯანდაცვის სერვისები

შესავალი

ცნობილია, რომ ჯანდაცვის მენეჯმენტის ძირითადი მახასიათებლებია:

- მიღებულ გადაწყვეტილებებზე განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა, რადგანაც მათზე ადამიანების სიცოცხლე და ჯანმრთელობაა დამოკიდებული;
- მიღებული გადაწყვეტილებების გრძელვადიანი შედეგების პროგნოზირების სირთულე და ზოგჯერ შეუძლებლობა;
- არასწორი გადაწყვეტილებების გამოსწორების სირთულე და ზოგჯერ შეუძლებლობა.

ჯანდაცვის მენეჯმენტის ყველაზე მნიშვნელოვანი ამოცანაა მიზნის ეფექტიანი მიღწევა მკურნალობისა და პრევენციული ღონისძიებების ხარისხის გაუმჯობესებისა და ჯანდაცვის რესურსების რაციონალური გამოყენების ხარჯზე.

ჯანდაცვაში და ზოგადად სამედიცინო საქმიანობაში, მენეჯმენტი ორიენტირებულია სამედიცინო მომსახურების წარმოებაზე, დისტრიბუციაზე, მიმოქცევაზე, მოხმარებაზე, ამპროცესების მონაწილეებზე (პერსონალი და ჯანდაცვის საქმიანობის განმახორციელებელი ორგანიზაციები) და, გარკვეულწილად, პაციენტებზე, ანუ მომსახურების მომხმარებლებზე.

სამედიცინო საქმიანობა არასაწარმოო სფეროს საკმაოდ სპეციფიკური ნაწილია და სამედიცინო მომსახურება განსხვავდება ნებისმიერი სხვა სფეროსგან, თუმცა კლასიკური მენეჯმენტის თეორიის გამოყენება ჯანდაცვაში შესაძლებელია გარკვეული კორექტირების შემთხვევაში.

ასეთი განცხადების ვალიდურობა დასტურდება ზოგიერთ (განსაკუთრებით არასამთავრობო) სამედიცინო დაწესებულებაში მმართველობის ორგანიზებაში მენეჯმენტის მეთოდების გამოყენების არსებული გამოცდილებით.

მენეჯმენტის თეორიისა და პრაქტიკის გამოყენების მიმართულებით შიდა წარმოების განვითარების ზოგადი ტენდენციების ფონზე, ჯანდაცვის სისტემა მნიშვნელოვნად ჩამორჩება. ამაზე მეტყველებს სამედიცინო მენეჯმენტის სფეროში სპეციალისტების ნაკლებობა და ამ თემაზე ლიტერატურის სიმწირე. ეს ჩამორჩენა საქართველოში ჯანდაცვის სისტემის სიცოცხლისუნარიანობის დაქვეითებას იწვევს. ეს გამოწვეულია ყველა სამედიცინო და ტექნიკური საქმიანობის საბაზრო სისტემაზე გადატანით. აღჭურვილობა, მედიკამენტები და სახარჯი მასალები საბაზრო ფასებში იყიდება, ხოლო ჯანდაცვის დაწესებულებების დაფინანსება მცირდება, ჯანმრთელობის დაზღვევის შემოღებისა და დაფინანსების დამატებითი წყაროების აქტიური ძიების შესაძლებლობების გაჩენის მიუხედავად.

1. მართვის მეთოდები ჯანდაცვაში

მენეჯმენტის პროცესი იყენებს მრავალფეროვან მეთოდებს, მידგომებსა და ტექნიკას, რათა გაამარტივოს, მიზნობრივად და ეფექტურად ორგანიზება გაუწიოს გადაწყვეტილებების მისაღებად აუცილებელი ფუნქციების, ეტაპების, პროცედურებისა და ოპერაციების შესრულებას.

ერთად აღებული, ისინი მოქმედებენ როგორც მენეჯმენტის მეთოდები, რომლებიც გაგებულა, როგორც მენეჯმენტის საქმიანობის განხორციელების გზები, რომლებიც გამოიყენება მისი მიზნების დასახვისა და მიღწევისათვის.

ეფექტური მენეჯმენტისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს სხვადასხვა მართვის მეთოდების ოპტიმალურ კომბინაციას.

მენეჯმენტის მეთოდები არის მეთოდები და ტექნიკის ერთობლიობა, რომელიც გავლენას ახდენს ადამიანთა ჯგუფებზე ან ცალკეულ მუშაკებზე მათი სამუშაო საქმიანობის პროცესში.

ჯანდაცვის მართვის შემდეგი მეთოდები გამოირჩევა:

- ორგანიზაციული და ადმინისტრაციული;
- ეკონომიკური;
- სოციალურ-ფსიქოლოგიური;
- კოლექტიური (საზოგადოებრივი).

ორგანიზაციული მენეჯმენტის მეთოდები ასახავს სტატიკას. ორგანიზაციული მენეჯმენტი არის ჯანდაცვის დაწესებულების ორგანიზაციული სტრუქტურა, მისი პერსონალი, პროცედურები და ფუნქციონირების წესები, წესდება, შეთანხმებები, კონტრაქტები და ა.შ.

ორგანიზაციული სტრუქტურა მენეჯმენტის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია. მისი დახმარებით იქმნება შემადგენელი ელემენტები და მათ შორის კავშირები.

სამედიცინო დაწესებულებაში ძირითადი ელემენტებია მისი სამკურნალო და დიაგნოსტიკური განყოფილებები და სხვა დამხმარე სტრუქტურები. ამ სტრუქტურულ ელემენტებს შორის მკაცრად განსაზღვრული ურთიერთობები და კავშირები არსებობს, რომლებიც შეიძლება იყოს:

- ვერტიკალური (წრფივი, იერარქიული), - ისინი განსაზღვრავენ დაქვემდებარებულ ურთიერთობებს;

- ჰორიზონტალური (ფუნქციური), - ისინი განკუთვნილია დეპარტამენტებს შორის მოქმედებათა კოორდინირებისთვის.

როგორც წესი, ეს კავშირები ერთდროულად არსებობს და პარალელურად ვითარდება, ამიტომ მათ ხაზოვან-ფუნქციურ კავშირებს უწოდებენ.

მენეჯმენტის მეთოდები ასახავს მენეჯმენტის დინამიკას. ეს არის მენეჯმენტის სხვადასხვა სახის გადაწყვეტილებები.

ადმინისტრაციული მართვის მეთოდები წარმოადგენს ავტორიტეტული (იძულებით-მენეჯერული) გავლენის განხორციელების მეთოდების ერთობლიობას.

ისინი ეფუძნება კონტროლის ქვესისტემის (კონტროლის ორგანოს ან მენეჯერის) უფლებას, მიიღოს კონტროლის გადაწყვეტილებები ბრძანებების, დადგენილებების, ინსტრუქციების სახით და მათი სავალდებულო შესრულება კონტროლირებადი ქვესისტემის მიერ.

ჯანდაცვის მენეჯმენტში გამოიყენება ადმინისტრაციული გავლენის საკმაოდ დიდი რაოდენობა, მათ შორის:

- სტაბილიზაციის ან რეგულირების მეთოდები. აქ დადგენილია კონკრეტული

წესები, მოქმედების ზუსტი ინსტრუქციები, საქმიანობის ჩარჩო. სტაბილიზაციის მეთოდები მოიცავს: დებულებებს (ჯანდაცვის დაწესებულების შესახებ, ჯანდაცვის დაწესებულების ქვედანაყოფის შესახებ, ჯანდაცვის დაწესებულების კომისიების შესახებ და ა.შ.), სამუშაო დატვირთვის სტანდარტებს, დებულებებს, ჯანდაცვის დაწესებულების საშტატო განრიგსა და ა.შ.;

- ადმინისტრაციული მეთოდები მიზნად ისახავს კონკრეტული პრობლემების გადაჭრას დავალებები სიტუაციებში, რომლებიც არ არის გათვალისწინებული დადგენილი და მოქმედი რეგულაციებითა და წესებით. უნდა აღინიშნოს, რომ შესაძლებელია ორი ტიპის კონტროლის გამოყენება. ადმინისტრაციული მეთოდის განხორციელების ფორმები კი არის: დოკუმენტური და ზეპირი. ამგვარად, დირექტივები და დებულებები შედგენილია მხოლოდ წერილობით, ხოლო ბრძანებები, ინსტრუქციები და მითითებები შეიძლება გაიცეს როგორც წერილობით, ასევე ზეპირად;

- გავლენის დისციპლინური მეთოდები მოიცავს არა მხოლოდ დაგეგმვის, წარმოებისა და ფინანსური დისციპლინის მკაცრ დაცვას, არამედ ასევე პასუხისმგებლობის განვითარებას, როგორც პირადს, ასევე კოლექტიურს, მორალურსა და მატერიალურს, ოფიციალურსა და სამოქალაქოს.

ადმინისტრაციული მეთოდები, როგორც წესი, სწრაფად იძლევა შედეგებს, ეკონომიკური და სოციალურ-ფსიქოლოგიური გავლენის მეთოდებისგან განსხვავებით, რომელთა შედეგები, როგორც წესი, გარკვეული „დროითი ბიჯით“ (ანუ გარკვეული დაგვიანებით) ვლინდება.

თუმცა, თანამედროვე პირობებში, მკაცრი ადმინისტრირება, გუნდისა და ცალკეული თანამშრომლების მოტივაციის იგნორირება სამედიცინო დაწესებულებაში ხშირად იწვევს სოციალურ-ფსიქოლოგიური კლიმატის გაუარესებას (განყოფილებაში), სამედიცინო მომსახურების ხარისხის შემცირებას და ჯანდაცვის დაწესებულების ნეგატიური იმიჯის შექმნას.

ცხრილი 1. მართვის მეთოდების პრიორიტეტები

	ადმინისტრაციულ-ბრძანებითი ეკონომიკა	საბაზრო ეკონომიკა
1 ადგილი	ადმინისტრაციულ-ბრძანებითი მეთოდები	ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდები
2 ადგილი	სოციალურ-ფსიქოლოგიური მეთოდები	სოციალურ-ფსიქოლოგიური მეთოდები
3 ადგილი	ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდები	სამართლებრივ დოკუმენტებზე დაფუძნებული ადმინისტრაციულ-ბრძანებითი მეთოდები

ამჟამად, ჩვენს ქვეყანაში პრიორიტეტი ენიჭება ეკონომიკური მართვის მეთოდებს, რომლებიც მოიცავს ჯანდაცვის დაწესებულებების საქმიანობის ეკონომიკურ ანალიზს, დაგეგმვისა და პროგნოზირების მეთოდებს და სტატისტიკურ მეთოდებს.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკონომიკური წახალისების მეთოდი, რომელიც ექიმებს მაღალი ხარისხის სამედიცინო მომსახურების გაწევის მატერიალური სტიმულირების საშუალებას აძლევს.

ეკონომიკური მენეჯმენტის მეთოდები შეიძლება წარმოდგენილი იყოს, როგორც ეკონომიკური კატეგორიების გამოყენებით გავლენის განხორციელების მეთოდების ერთობლიობა. ისინი დაფუძნებულია საწარმოო გუნდებისთვის ეკონომიკური სტიმულების გამოყენებაზე, რაც ქმნის მატერიალურ სტიმულს გუნდის ცალკეული წევრებისთვის დასახული მიზნის მისაღწევად.

მართვის ობიექტის ეკონომიკური ინტერესების გააქტიურების მეშვეობით, ეს მეთოდები იძლევა დაწესებულების საქმიანობის არსებული რესურსების ეფექტური გამოყენებისკენ მიმართვისა და სუბიექტის (ანუ მენეჯერის) პირდაპირი, მუდმივი ჩარევის გარეშე მართვის საშუალებას.

მენეჯმენტის სოციალურ-ფსიქოლოგიური მეთოდები შეიძლება ჩაითვალოს გუნდზე, მიმდინარე პროცესებსა და ინდივიდუალურ თანამშრომლებზე გავლენის მოხდენის საშუალებების ერთობლიობად. ეს არის თანამშრომელთა მუშაობისა და თანამშრომლობის, შეგნებული დისციპლინის ჩამოყალიბების, სამუშაოსადმი კეთილსინდისიერი დამოკიდებულებისა და გუნდში ხელსაყრელი ფსიქოლოგიური კლიმატის შექმნისაკენ მოტივაცია.

ამრიგად, მენეჯერის ამოცანები მოიცავს ფსიქოლოგიურად ერთიანი, მომწიფებული და ეკონომიკურად მომგებიანი გუნდების ჩამოყალიბებას.

სოციალურ-ფსიქოლოგიური მენეჯმენტის მეთოდები წარმოადგენს მეთოდების ერთობლიობას, რომლებიც გავლენას ახდენენ თანამშრომლების სულიერ ინტერესებზე და ქმნიან მათ მსოფლმხედველობას.

ისინი ეფუძნება ინტერპერსონალურ ურთიერთობებს და ინდივიდებისა და სამუშაო გუნდების განვითარების სოციალურ-ფსიქოლოგიური ნიმუშების გამოყენებას.

სოციალურ-ფსიქოლოგიური მართვის მეთოდები შეიძლება დაიყოს ორ, პირდაპირი და არაპირდაპირი მეთოდების ჯგუფად.

სოციალურ-ფსიქოლოგიური გავლენის პირდაპირი მეთოდები მოიცავს:

- წინადადება (მიზნობრივი გავლენა ადამიანის ფსიქიკაზე ზემოქმედებით);
- დარწმუნება (არგუმენტაცია ლოგიკური საშუალებების გამოყენებით);
- იმიტაცია (პირად მაგალითზე დაფუძნებული გავლენა);
- ჩართულობა (გავლენა სამოქალაქო გრძნობებისა და სოციალურ-ფსიქოლოგიური მოტივების გამოყენებით);
- იძულება (ლიდერის უფლებამოსილებისა და ძალაუფლების გამოყენება);
- მოტივაცია (მომავალი სამუშაოს მორალური და სოციალური მნიშვნელობის გაზრდა).

არაპირდაპირი მეთოდები განსხვავდება არაპირდაპირი ზემოქმედების ფორმებით; ისინი ქმნიან წინასწარ განსაზღვრულ სიტუაციას, რომლის ფარგლებშიც სრულდება სამუშაო. ეს მედიაცია შეიძლება განხორციელდეს: სამუშაო პირობების, ანუ გარკვეული რიტმის, მიმზიდველობისა და სამუშაო დატვირთვის ხარისხის შექმნის გზით. ამრიგად, კლინიკაში არის გარკვეული რიტმი და ოპტიმალური სამუშაო დატვირთვის დონე უზრუნველყოფილია პაციენტთა ნაკადის რეესტრის თანამშრომლების მიერ განაწილებით, ექიმებისთვის „თვითრეგისტრაციის“ ფორმის გამოყენებით, წინასწარი სამედიცინო დახმარების კაბინეტის ორგანიზებით, პაციენტისთვის განყოფილებების მუშაობის რეჟიმის, სამედიცინო სპეციალისტების მიღების საათების შესახებ სრული და ხელმისაწვდომი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობით და ა.შ.;

მენეჯმენტის სისტემის ელემენტები:

- რეგულაციები, სამუშაოს აღწერილობები, ორგანიზაციული სტრუქტურა,

კონტროლისა და წახალისების ფორმები;

- გუნდში შესაბამისი სოციალურ-ფსიქოლოგიური კლიმატის შექმნით.

მართვის საჯარო ან კოლექტიური მეთოდები გულისხმობს მენეჯმენტის დემოკრატიზაციას, ანუ თანამშრომელთა მონაწილეობის გაზრდას მართვის ფუნქციების შესრულებაში. ამ შემთხვევაში, გამოიყენება ისეთი კოლექტიური ორგანიზაციული სტრუქტურები, როგორიცაა საბჭოები, სამედიცინო საბჭოები და სამუშაო კოლექტივების საბჭოები, რომლებიც იქმნება მთავარი ექიმის ხელმძღვანელობით, როგორც საკონსულტაციო ორგანო.

როგორც წესი, ამ საკონსულტაციო ორგანოებში შედიან მთავარი ექიმების მოადგილეები, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ხელმძღვანელები და ა.შ. სპეციალისტები, რომლებიც გუნდში პირადი ავტორიტეტით სარგებლობენ და ცოდნის დიდ მარაგს ფლობენ.

საბჭოს გადაწყვეტილებებს იურიდიული ძალა არ აქვს. მათი გადაწყვეტილების საფუძველზე, მთავარ ექიმს შეუძლია გასცეს ბრძანება, მაშინ იურიდიული თვალსაზრისით ის კანონიერია და ბრძანება უნდა შესრულდეს.

ორგანიზაციული და ადმინისტრაციული მეთოდები, რომლებიც დაფუძნებულია უმაღლესი მართვის ორგანოების მიერ შემუშავებული მენეჯმენტის ქმედებებისა და მენეჯმენტის გადაწყვეტილებების სავალდებულო განხორციელებაზე. ასეთი მეთოდების გამოყენება უფრო დამახასიათებელია ჯანდაცვის ეკონომიკის საჯარო სექტორისთვის, რომლის დაწესებულებები სახელმწიფო და მუნიციპალურ საკუთრებაშია.

მეთოდები, რომლებიც დაფუძნებულია სამედიცინო-სამრეწველო კომპლექსის მონაწილეთა ეკონომიკურ ინტერესზე ჯანდაცვის მიზნების მისაღწევად, რაც დამახასიათებელია ბაზრის თვითრეგულირებისთვის. ასეთი მეთოდები უფრო დამახასიათებელია ჯანდაცვის ეკონომიკის არასახელმწიფო საბაზრო სექტორისთვის, რომლის დაწესებულებები კერძო საკუთრებაშია ანდა გაქირავებული.

სოციალურ-ფსიქოლოგიურ მეთოდებს, რომლებსაც ასევე მორალური სტიმულაციის მეთოდებს უწოდებენ, ეფუძნებიან მორალურ და ეთიკურ პრინციპებსა და დამოკიდებულებებზე დაყრდნობით ადამინის დარწმუნებას. ასეთი მეთოდები თანაბრად ფართოდ უნდა იქნას გამოყენებული ჯანდაცვის ეკონომიკის როგორც საჯარო, ასევე არასაჯარო სექტორებში.

მართვის მეთოდები

I - ეკონომიკური და მათემატიკური.

II - სოციალური და ფსიქოლოგიური.

III ორგანიზაციული (ადმინისტრაციული) - მენეჯერული

2. კონტროლისა და მართვის ეკონომიკური მეთოდები ჯანდაცვაში

ახლაცალკეგანვიხილოთ კონტროლისა და მართვის მეთოდების თავისებურებები ჯანდაცვაში და პირველ რიგში აღვნიშნოთ, რომ ეკონომიკური მართვის მეთოდები აუცილებელი პირობაა სამედიცინო მომსახურების, მომსახურებისა და ჯანდაცვის პროდუქტების ხელმისაწვდომობისა და მაღალი ხარისხის უზრუნველსაყოფად შეზღუდული და შემცირებული რესურსების, ჯანდაცვისა და ჯანდაცვის კრიზისთან დაკავშირებული მზარდი ხარჯების, ინფლაციისა და საყოფაცხოვრებო ტექნიკისა და მედიკამენტების წარმოების შემცირების პირობებში.

ეკონომიკური ანალიზის ძირითადი ცნებები: ღირებულება, ფასი, თვით-ღირებულება, მომგებიანობა, მოგება, ხარჯები, შედეგი, ეფექტი, ეფექტურობა, ზიანი, თავიდან აცილებული ზიანი.

მენეჯმენტში ეკონომიკური მეთოდების გამოყენების ყველაზე მნიშვნელოვანი

ელემენტია პროდუქტიული და მაღალი ხარისხით შესრულებული სამუშაოსთვის გადაცემული მატერიალური სტიმული. ამ პრობლემის გადაჭრა განსაკუთრებით რთულია ჯანდაცვის სისტემაში ფინანსური რესურსების ნაკლებობის გამო.

მენეჯმენტის სტილი მენეჯმენტის საქმიანობის განხორციელების ინდივიდუალური გზაა. მენეჯმენტის სტილი ყალიბდება მენეჯერსა და გუნდს შორის დამყარებული ურთიერთობის გავლენის ქვეშ, მენეჯმენტის გადაწყვეტილებების მიღებასა და განხორციელებასთან დაკავშირებით.

ჯანდაცვის მენეჯმენტში, როგორც მენეჯმენტის სხვა სახეობებში, ჩვეულებრივ უნდა განვასხვავოთ ოთხი ძირითადი სტილი:

- ავტორიტეტული;
- ლიბერალი;
- დემოკრატიული;
- დინამიური.

ავტორიტარული მართვის სტილი ხასიათდება ლიდერობის ადმინისტრაციულ-სარდლობის ფორმების როლის გაზვიადებით, ძალაუფლების ცენტრალიზებით და მენეჯმენტის გადაწყვეტილებების ერთპიროვნული მიღებით.

ამ სტილის ლიდერები ძირითადად ორიენტირებულნი არიან დისციპლინასა და დაქვემდებარებულთა საქმიანობის მკაცრ კონტროლზე, რაც ძირითადად ავტორიტეტის ძალაზეა დაფუძნებული (ძალადობის ძალაუფლების მსგავსად).

დაქვემდებარებულთა ინიციატივა არ არის დამტკიცებული, არ არის წახალისებული და ხშირად თრგუნავს კიდეც; მხოლოდ მენეჯერს აქვს ახალი იდეების უპირატესი უფლება.

ავტორიტარული სტილის ლიდერი ხშირად მკაცრი, პირდაპირი, ძალაუფლების მოყვარული, საეჭვოა და მტკივნეულად რეაგირებს კრიტიკაზე. ზოგჯერ ეს ნილაბი ძალავს მის არაკომპეტენტურობას და წარუმატებლობას.

ლიბერალური მენეჯმენტის სტილს ასევე უწოდებენ ფორმალურ, ანარქიულ და ნებაყოფლობითს. ამ სტილის ლიდერი, ასე ვთქვათ, თავისი გუნდისგან განცალკევებით დგას. ახასიათებს დაქვემდებარებულთა და მთლიანად გუნდის მუშაობაში მინიმალური ჩარევით, როგორც დაქვემდებარებულებზე, ასევე საკუთარ თავზე მოთხოვნების დაბალი დონით, დაქვემდებარებულებზე გავლენის მსუბუქი ფორმების უპირატესობით, რომელთა ინიციატივა, თუმცა არა ჩახშობილი, მაგრამ აქტიურად არა წახალისებული. ამავდროულად, როგორც წესი, ძალაუფლებას არაფორმალური ლიდერები ახორციელებენ.

დემოკრატიულ სტილს ახასიათებს მენეჯმენტის დეცენტრალიზაცია, კოლეგიალური გადაწყვეტილების მიღება, დაქვემდებარებულთა ინიციატივის მხარდაჭერა და აქტიურად წახალისება, აღინიშნება მაღალი ტაქტიკა დაქვემდებარებულებთან ურთიერთობაში, გამძლეობა და კეთილგანწყობა.

ოპტიმალური მართვის სტილი არ არის ავტორიტარული ან დემოკრატიული, რომ ადარაფერი ვთქვათ ფორმალურზე, არამედ სრულიად ახალი სტილია - დინამიური.

ლიდერობის ამ სტილს ახასიათებს ნებისმიერ საკითხზე მკაფიო პოზიცია, პრობლემების გადაჭრისადმი შემოქმედებითი მიდგომა, სამეცნიერო ვალიდურობა და მოქნილობა სხვადასხვა მეთოდების გამოყენებაში, გონივრული რისკისადმი დამოკიდებულება, საქმიანი დამოკიდებულება და საწარმო, ნაკლოვანებებისადმი შეუწყნარებლობა, ადამიანების მიმართ მგრძნობიარე და ყურადღებიანი დამოკიდებულება, სუბიექტურობისა და ფორმალიზმის არარსებობა და მასებზე დამოკიდებულება დასახული ამოცანების გადაჭრაში.

მენეჯერების მოცემული დაყოფა მათი მუშაობის სტილის მიხედვით პირობითია,

რადგან ერთსა და იმავე მენეჯერში ხშირად შეიძლება ერთდროულად დავაკვირდეთ სხვადასხვა მენეჯმენტის სტილისთვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებებს.

3. ჯანდაცვის სისტემაში მენეჯმენტის თავისებურებები

როგორც კი საბაზრო ურთიერთობები შეაღწევს ჯანდაცვის სექტორში, მასში ვითარდება სამეწარმეო საქმიანობა და ხდება ფორმების, მეთოდებისა და მენეჯმენტის ორგანიზაციის ადეკვატური ტრანსფორმაციები, იზრდება ინტერესი სამედიცინო მენეჯმენტის მიმართ. საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში საბაზრო ურთიერთობების დამყარება, სამედიცინო მომსახურების არასამთავრობო სექტორის ჩამოყალიბება, მედიცინაში მეწარმეობის განვითარება არა მხოლოდ საკუთრების ფორმებისა და ურთიერთობების, არამედ ბაზრებზე ჯანდაცვის პროდუქტების ყიდვა-გაყიდვის ფორმის ცვლილებებია.

ამავდროულად, მნიშვნელოვნად გარდაიქმნება ჯანდაცვის სისტემის ყველა ნაწილისა და მასში მიმდინარე პროცესების მართვის ფორმები, მეთოდები და ორგანიზაციული და სამართლებრივი სტრუქტურები.

დარგის ადმინისტრაციული მართვა და დირექტიულ-ცენტრალიზებული დაგეგმვა იცვლება საჯარო სექტორის საქმიანობის უფრო „რბილი“ ეკონომიკური მართვით და არასახელმწიფო სექტორის ფუნქციონირების სახელმწიფო რეგულირებით შეზღუდვების, ლიცენზიების, გადასახადების, მოსაკრებლების, შეღავათების, სესხებისა და ეკონომიკური წახალისების გზით.

სახელმწიფო და მუნიციპალური ხელისუფლების მიერ ეკონომიკური პროცესების მართვასთან ერთად, ზოგადად ეკონომიკის და კერძოდ, ჯანდაცვის ეკონომიკის ფუნქციონირების საკანონმდებლო საფუძვლების შექმნასთან ერთად, მნიშვნელოვანი როლის შესრულებას იწყებს ბაზრის თვითრეგულირება, რომელიც დაფუძნებულია მოთხოვნის, მიწოდების, ფასებისა და კონკურენციის მექანიზმებზე.

მენეჯმენტის ორგანიზაციულმა ფორმებმა მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა და შეიცვალა ეკონომიკური ინსტიტუტები. ისინი ჩვენს მიერ აღიქმება, როგორც საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის ელემენტები, რომლებიც ახასიათებენ სტრუქტურას, ორგანიზების ფორმებს და წარმოების, ეკონომიკური და სოციალური პროცესების რეგულირებას (საკუთრება, შრომითი, ფინანსური, სამართლებრივი, სოციალური და სახელმწიფოს სხვა ინსტიტუტები).

ჯანდაცვაში საბაზრო ურთიერთობების დანერგვა მოითხოვს ცვლილებებს დარგის მართვის სისტემაში. თანამედროვე ეტაპზე, საქართველოში ჯანდაცვის მენეჯმენტის შემდეგი მახასიათებლები არსებობს: (i) დემონოპოლიზაცია; (ii) დეცენტრალიზაცია; (iii) დემოკრატიზაცია.

ბოლო წლებში, მრავალ ქვეყანაში, ექიმებსა და მენეჯმენტის სპეციალისტებს შორის დაპირისპირება სულ უფრო ინტენსიური გახდა. მიზეზი გასაგებია: მენეჯერად მომუშავე ექიმებს არ აქვთ საკმარისი ცოდნა მენეჯმენტის თეორიასა და პრაქტიკაში, ხოლო მენეჯმენტის სპეციალისტები არ იცნობენ ჯანდაცვის სექტორის სპეციფიკას.

სულ უფრო მეტი მოწოდება იმის შესახებ, რომ სამედიცინო ჯგუფებს ექიმები უხელმძღვანელებენ და არა კომერციული ან არაკომერციული ორგანიზაციების ადმინისტრატორები.

ჯანდაცვის მართვის სისტემაში ადმინისტრატორების მიერ ექიმების ჩანაცვლება სამედიცინო მომსახურებას რაციონალურობისკენ მიმართავს წმინდა სამედიცინო ამოცანების ხარჯზე.

ამავდროულად, არსებობს მოსაზრება, რომ სამედიცინო გუნდის მართვა

უნდა იყოს მსგავსი აზროვნების მქონე ადამიანების ერთობლივი ქმედება. კლინიკისტებმა უნდა გადახედონ თავიანთ ნეგატიურ დამოკიდებულებას ჯანდაცვის დაწესებულებებში მენეჯმენტის სპეციალისტების ჩართულობის მიმართ და ინტენსიურად გააფართოვონ თავიანთი ცოდნა მენეჯმენტის დარგში, რათა აქტიურად მიიღონ მონაწილეობა ჯანდაცვის მმართველობაში.

გარდა ამისა, ჯანდაცვაში აღინიშნება სამედიცინო დაწესებულებების სტრუქტურის სირთულე. პროფესიონალიზმის თვალსაზრისით, არცერთ სხვა დაწესებულებაში არ რის თანამშრომლების ასეთი მრავალფეროვნება. განსხვავება ყველაფერში: განათლებაში, სამუშაო გამოცდილებაში, კვალიფიკაციაში, საკუთარ ქმედებებზე პასუხისმგებლობაში, პროფესიულ დამოუკიდებლობასა და ხასიათის მრავალფეროვნებაში, რაც სამედიცინო დაწესებულებებში კონფლიქტის შესაძლებლობისა და კონფლიქტური სიტუაციების არსებობის მაღალ დონეს იწვევს.

გარდა ამისა, სამედიცინო სამუშაოს ინტენსივობამ თავად შეიძლება გამოიწვიოს კონფლიქტი, რადგან გადაწყვეტილებები ხშირად დაუყოვნებლივ უნდა იქნას მიღებული. ეს პროცესები მნიშვნელოვნად ცვლის ჯანდაცვის მენეჯერის როლს. ერთი მხრივ, მას ენიჭება დამოუკიდებლობა ფინანსური რესურსების ფუნქციონირებისა და განაწილების საკითხების გადაწყვეტაში. მეორე მხრივ, იზრდება მენეჯმენტის პასუხისმგებლობა დასახული მიზნების მისაღწევად. ამ მხრივ, ჩნდება კითხვა ცენტრალიზებული მართვისათვის დამახასიათებელი ფიგურის, - ორგანიზატორის როლის მენეჯერის როლით ჩანაცვლების შესახებ.

დღეს საჭიროა სრულიად ახალი ტიპის ლიდერი - მეწარმე, სწრაფად ცვალებად სიტუაციებზე გონივრულად რეაგირებადი და ეკონომიკის, ფსიქოლოგიისა და სოციოლოგიის კანონების მცოდნე. ამჟამად, ექიმების დატრენინგება მენეჯმენტის აქტუალურ საკითხებში საკმაოდ სუსტია. და მიუხედავად ამისა, ექიმების 94% ჯანდაცვის მენეჯმენტში მონაწილეობას მიიჩნევს აუცილებლად, 69% გამოთქვამს მენეჯმენტის მეცნიერების დაუფლების სურვილს, ხოლო 55% კი მიიჩნევს, რომ ფინანსური და ეკონომიკური მენეჯმენტის ცოდნა მათთვის მნიშვნელოვანია.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჯანდაცვის მენეჯმენტში ექიმების ჩართულობას ხელს უწყობს ჯგუფური სამედიცინო პრაქტიკის ზრდა, რაც მოითხოვს არა მხოლოდ ეფექტურ პროფესიულ მუშაობას, არამედ საქმიანობის ეკონომიკურ გამართლებასაც, დაფინანსების, მარკეტინგის, პერსონალური მენეჯმენტის და ა.შ. გათვალისწინებით.

შემუშავებულია სპეციალური პროგრამები ექიმების ჯანდაცვის მენეჯმენტის საფუძვლებში მომზადების კურსებისთვის. თუ ადრე ექიმები იქცეოდნენ ადმინისტრატორებად მრავალწლიანი კლინიკური პრაქტიკის შემდეგ (როგორც საქართველოში), დღეს უმაღლეს სასწავლო დაწესებულებებში შემოღებულია „ჯანდაცვის მენეჯმენტის“ სპეციალობა, რომელიც ითვალისწინებს ისეთი სექციების დაუფლებას, როგორიცაა ტრადიციული მენეჯმენტის საფუძვლები, ფინანსური ანალიზი, მიკრო-მაკროეკონომიკური ანალიზი, გადაწყვეტილების მიღების ანალიზი, სტრატეგიული დაგეგმვა და ა.შ. საქართველოში, სამედიცინო დაწესებულების ხელმძღვანელი, როგორც ცნობილია, არის მთავარი ექიმი, რომელსაც, უდავოდ, უნდა ჰქონდეს პროფესიული მომზადება ჯანდაცვის მენეჯმენტში.

სავსებით შესაძლებელია, რომ მომავალში ჯანდაცვის მენეჯერების მომზადება უმაღლესი და საშუალო სამედიცინო განათლების საფუძველზე მოხდება და ამას უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებების ჯანდაცვის მენეჯმენტისა და ეკონომიკის კათედრები განახორციელებენ.

დასკვნა

„მენეჯმენტის“ კონცეფცია საკმაოდ მტკიცედ დამკვიდრდა თანამედროვე შიდა ეკონომიკურ ლექსიკონში, რაც არსებითად ამ კონცეფციის ანალოგად იქცა. ასევე შემოვიდა პრაქტიკულ ხმარებაში ცნება „კონტროლი“ და იგი ფართოდ გამოიყენება სხვადასხვა სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესებთან მიმართებაში, რომლებიც ხორციელდება ბაზრის პირობებში ორციელდება სხვადასხვა ორგანიზაციებში.

როგორც მსოფლიო პრაქტიკაში, ასევე საქართველოშიც, ზოგად მენეჯმენტთან ერთად ფართოდ ვრცელდება მენეჯმენტის სპეციალური ფორმები, რომლებიც ორიენტირებულია ორგანიზაციებისა და საწარმოების საქმიანობის ინდივიდუალურ ფუნქციურ სფეროებზე: ინოვაციების მენეჯმენტი, ფინანსური მენეჯმენტი, პერსონალის მენეჯმენტი და ა.შ.

საქართველოში თანამედროვე ეკონომიკური კონცეფციების სწრაფი ტრანსფორმაცია, საბაზრო ურთიერთობებისკენ განვითარება, ყველა დონის სპეციალისტებისა და მენეჯერებისგან მოითხოვს მაღალ პროფესიონალიზმს და ღრმა თეორიულ ცოდნას მენეჯმენტის სფეროში, ხოლო თანამედროვე მენეჯმენტის თეორიული საფუძვლების ცოდნა ქმნის ნებისმიერი სპეციალისტის პროფესიული მომზადების აუცილებელ ფუნდამენტურ საფუძველს.

ბიბლიოგრაფია:

1. “Baldrige Index” Consistently Outperforms the S&P 500 // Fact Sheet. – Gaithersburg, Maryland: NIST, 2001. – 10 April. – 49 p.
2. Adams, H. W. Integriertes Management system fur Sicherheit und Um- welts chutz / H. W. Adams // Hanser Verlag. – Munchen – Wien, 1995. – P. 342.
3. BSI PAS 56 Guide to Business Continuity Management [ელექტრონული რესურსი]: <http://agsc.org.uk/uploads/docs/PAS56guidetoBCM.pdf>.
4. Cassel, C. Customer satisfaction and retention in transitional economies / C. Cassel, L. Murguletz // SSE S.-Pb Research Paper. – St. Petersburg, 2009. – 56 p.
5. Coleman, S. Wherenext for ISO 9000 companies?S. Coleman, Douglas // The TQM Magazine. – 2003. – Vol. 15, N 2. – P. 110.
6. Conti, T. A diagnostic, process-based approach to self-assessment and benchmarking // Proceedings of the Third EOQ Forum. – Vienna, 1996. – P. 247.
7. De Carly, N. J. History of the Malcolm Baldrige awards / N. J. Carly // Quality Progress. – 2010. – N 3. – P. 378.
8. Evans J. R. The management and control of quality / J. R. Evans. – Cincinnati, Ohio: South Western College Publishing, 2009. – 225 p.
9. Feigenbaum, A. V. What total quality leadership means for a national economy / Feigenbaum, A. V. // The Best on Quality. – ASQC Quality Press, Milwaukee, WI, 2015. – Vol. 1. – P. 237.
10. From the market / M. Martinez-Costa, A.R. Martinez-Lorente // TQM & Business Excellence. – 2003. – Vol. 14, N 10. – P. 1179–1191.
11. Kondo, Y. Participation and Leadership / Y. Kondo // Proc. 44th EOQ Congress. – Budapest, 2000. – Vol. 2. – P. 110–117.
12. Lobbe, K. Standortqualitat und Wettbewerbsfahigkeit im internationalen Vergleich / K. Lobbe. – Stuttgart – Berlin – Koln: Kohlhammer, 1994. – 434 p.
13. Longenecker, C. O. Why managers fail in post-Soviet countries: causes and lessons //

C. O. Longenecker // Eur. Business Review. – 2001. – Vol. 13, N 2. – P. 199.

14. Murray, C. J. L. A framework for assessing the performance of health systems. Theme Papers / C. J. L. Murray, J. Frenk // Bulletin of the World Health Organization. – WHO, 2000. – Vol. 78. – P. 717–724.

15. Petrick, K. Umwelt-und Quality management systems. Hanser Verlag/ K. Petrick, R. Eggert. – Munchen – Wien, 2015. – P. 360.

16. S. L. Jarvenpaa, M. S. Beers // MIT Sloan Management Review. – 2016. – Vol. 1, No. 8. – P. 53–65.

17. Schimmelpfeng, L. Integrierte Umweltmanagement-systeme / L. Schimmelpfeng, S. Henn, Ch. Jansen // Blottner Verlag. – Taunusstein, 1998. – P. 540.

18. Teulon, F. Reflexions sur la nouvelle économie / F. Teulon // Futuribles, Paris. – 2001. – N 262. – P. 25–36.

19. Watson, P. A new model for obtaining sustainable competitive advantage/ P. Watson, N. Chileshe, D. Maslow // Construction Industry Development 2nd Postgraduate Conference (Cape Town, South Africa, 10–12 Oct. 2004). – 2004. – P. 129–141

20. საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომები, მე-12-ე ტომი, თბილისი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2015, გვ. 391

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ჯანდაცვის მენეჯმენტი, როგორც ჯანდაცვის ფინანსური, შრომითი და მატერიალური რესურსების მართვის, რეგულირებისა და კონტროლის მეცნიერება. ჯანდაცვის მენეჯმენტის მიზანია არსებული რესურსების გათვალისწინებით, შეამციროს საზოგადოებისთვის დანაკარგები მოსახლეობის ავადობით, ინვალიდობითა და სიკვდილიანობით. სტატიაში აღნიშნულია, რომ სამედიცინო და სამრეწველო საქმიანობასთან დაკავშირებით, „მენეჯმენტისა“ და „მენეჯერის“ (მენეჯერის) ცნებები ლეგიტიმურად შეიძლება გავრცელდეს შემდეგ პროცესებსა და ამ პროცესების მმართველ პირებზე: (I) ჯანდაცვის სექტორში იმ სახელმწიფო ორგანიზაციების წარმოებისა და ეკონომიკური საქმიანობის მართვა, რომლებიც უშუალოდ უზრუნველყოფენ სამედიცინო მომსახურებას; (II) კომერციული ჯანდაცვის ორგანიზაციების წარმოებისა და მარკეტინგის სამეწარმეო საქმიანობის მართვა მფლობელების მიერ მოზიდული დაქირავებული მენეჯერების მიერ. ზოგიერთ შემთხვევაში, ბიზნესის მფლობელს ასევე შეუძლია მენეჯერის ფუნქციების შესრულება; (III) ჯანდაცვის მომსახურების განმახორციელებელი სამედიცინო და დამხმარე პერსონალის პირდაპირი მართვა.

ავტორი მიიჩნევს, რომ ჯანდაცვის მენეჯმენტი არის მენეჯმენტი, რომლის ობიექტია რთული, სოციალურ-ტექნიკური ღია დინამიური სისტემა. ობიექტის სპეციფიკურობა მის მართვას უკიდურესად ართულებს.

WORLD ORDER AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF ITS DEFINITION

Knstantine Katcharava
PHD Caucasus International University,

Abstract.

The article examines healthcare management as a science involving managing, regulating, and controlling financial, labor, and material resources in healthcare. The goal of healthcare management is to minimize societal losses from morbidity, disability, and mortality within the available resources. The article notes that, concerning medical and industrial activities, the concepts of “management” and “manager” can be legitimately extended to the following processes and individuals overseeing these processes: (i) the management of production and economic activities of state healthcare organizations that directly provide medical services; (ii) the management of production and market entrepreneurial activities of commercial healthcare organizations by hired managers engaged by the owners. In some cases, the owner or proprietor of the business may also perform managerial functions; (iii) direct management of medical and auxiliary personnel delivering healthcare services. The author believes healthcare management involves managing a complex, socio-technical, open, dynamic system. The specific nature of the object makes its management exceptionally challenging.

Keywords: Health care management, social losses from morbidity, medical and auxiliary personnel, health care services.

საშენი მასალების ეკოლოგია

თამაზ ბაციკაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი სამშენებლო ფაკულტეტის
პროფესორი

არჩილ ჩიქოვანი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი სამშენებლო ფაკულტეტის
პროფესორი

<https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.05>

საკვანძო სიტყვები: სამშენებლო მასალა, კარცეროგენი, პოლიმერები, ეკოლოგია.

არქიტექტორები, მშენებლები, ინდივიდუალური გამშენებლები, პირველ რიგში ფიქრობენ იმაზე, რომ ააშენონ ლამაზი, საიმედო, ოპტიმალური დაგეგმარების სახლი მინიმალური დანახარჯებით. მაგრამ ვიცით, რომ სახლი შენდება ორ-სამ წელიწადში, ცხოვრობენ კი ათეულობით წლები. ამ პოზიციიდან, პირველ რიგში, უნდა დავფიქრდეთ კომფორტზე, ვენტილაციაზე, ენერგოდაზოგვაზე და ეკოლოგიურ უსაფრთხოებაზე.

ნებისმიერი საშენი მასალა გადის სამ ეტაპს: თვით მასალის წარმოებას, მის გამოყენებას მშენებლობაში, მოპირკეთებასა და ექსპლუატაციის ეტაპს.

მასალის წარმოება - ცალკე საკითხია. რაც შეეხება გამოყენების დარჩენილ ეტაპებს, ეს საინტერესოა ყველასათვის.

ადამიანისათვის საცხოვრებელი წარმოადგენს თავისებურ ეკოლოგიურ საბუდარს, სადაც ის ატარებს თავისი ცხოვრების დროის 90%-მდე. ბევრი ახალი და დიდი ხნის წინ შექმნილი სამშენებლო და მოსაპირკეთებელი მასალა, დამუშავებული ქიმიური დანამატების გამოყენებით, წარმოადგენს გარემოს დაბინძურების წყაროს ტოქსიკური ნივთიერებებით.

რათქმუნდა, ყველა თანამედროვე სამშენებლო და მოსაპირკეთებელი მასალა მავნებელი არაა და მათი გამოყენება შეიძლება. უბრალოდ აუცილებელია ვიცოდეთ, სად და როგორ გამოვიყენოთ იგი და როგორ მოვაწყოთ სწორი ვენტილაცია. დავიწყეთ ეს აქვე და პირველ რიგში განვიხილოთ ზოგიერთი არაორგანული ელემენტების გავლენა ეკოლოგიაზე.

სელიკოზი და აზბესტოზი გამოწვეულია მტვერით და აზბესტის 5 მკმ-ზე მეტი სიგრძის და დაახლოებით 3 მკმ სისქის ნემსებით. ეს ნაწილაკები აღწევენ ფილტვების ქსოვილში. პროგრესირებად ფორმაში ისინი ქსოვილებში ქმნიან კვანძებს, რომლებიც ეწინააღმდეგებიან ნორმალურ აირცვლას და პროვოცირებენ კანცეროგენური ნივთიერების სისხლში მოხვედრას. თუმცა არ უნდა შეგვეშინდეს, სელიკოზი პროფესიონალური დავადებაა და წარმოიქმნება თუ მრავალი წლის განმავლობაში ვსუნთქავთ ამ მტვერს.

ტყვია შეიძლება მოხვდეს ადამიანის ორგანიზმში ლითონის უწყრილესი ნაწილაკების ან იონების სახით. ესაა დანამატი მრავალ საწვავში ან არის საღებავებში, რომლებიც გამოიყენება ანტიკოროზიული დაფარვისათვის, შეიძლება გამოიყოს მოთუთიებული ჭურჭლიდან, მოჭიქურებული კერამიკული ჭურჭლიდან, განსაკუთრებით როცა ის გამოიყენება მჟავე პროდუქტებისათვის. ტყვიით მოწამვლა

გამოიხატება ძვლების დარბილებით, მოქმედებს მოძრაობის აპარატზე, ნერვიულ სისტემაზე, გონებრივი განვითარების სისტემაზე.

კადმიუმი გამოიყენება აკუმულატორებში, გვხვდება ჩამდინარე წყლებში, დიდი ქალაქების ნაგავში, ორგანიზმში ხვდება მოწვევით. კადმიუმის თვისებაა დაგროვდეს ორგანიზმში და გამოვლინდეს რამდენიმე წლის შემდეგ. გამოდის 35 წლის განმავლობაში. გამოვლინდება ძვლებიდან კალციუმის გამორეცხვით, მოქმედებს ყელყურზე, შეიძლება გამოიწვიოს თირკმელების უკმარისობა, ფილტვების კიბო, სისხლის წნევის მატება.

ვერცხლისწყალი არის დღის განათების ნათურებში, სამედიცინო ხელსაწყოებში და იწვევს ცენტრალური ნერვიული სისტემის და პერიფერიული ნერვების მოშლას.

ალუმინი წარმოიქმნება სალესი დისკოს დამზადების დროს. კორუნდის ნაწილაკები უშუალოდ აზიანებენ სასუნთქ ორგანოებს, იწვევს ბრონქებისა და ფილტვების ანთებას, სელიკოზის ანალოგიურად. ადამიანის ორგანიზმში მოხვედრილი, ალუმინი იწვევს კბილის ემალის დაზიანებას, ძვლების სპეციფიკურ დაავადებას.

საცხოვრებელში გარემოს ეკოლოგიური დაცვა - ყველაზე მნიშვნელოვანი და მოცულობითი ამოცანაა.

როგორც ცნობილია ჰაერული გარემო, რომელიც შეადგენს დედამიწის ატმოსფეროს, წარმოადგენს აირების (გაზების) ნარევს. მშრალი ჰაერი შეიცავს 20, 95% იქნება და, 78,09% - აზოტს, 0,3% - ნახშირორჟანგს. გარდა ამისა, მცირე დოზებით არსებობს არგონი, ჰელიუმი, ნეონი, კრიპტონი, არის სხვადასხვა დაბინძურება, განპირობებული ადამიანის მოქმედებით.

საცხოვრებელი შენობის ჰაერული გარემოს ქიმიურ შემადგენლობაში შედის ანთროპოგენური წარმოშობის დაბინძურება, ტოქსიკური ნივთიერებები, ჰაერში გამოყოფილი პოლიმერული საშენი და მოსაპირკეთებელი მასალებიდან (ფენოლი, ფორმალდეჰიდი, სტიროლი, ბენზოლი და ა.შ.), აირის წვით სარეცხით, საჭმლის დამზადებით გამოწვეული დაბინძურება, ამიტომ, საცხოვრებელ შენობაში ჰაერული გარემოს მდგომარეობა მნიშვნელოვნად განისაზღვრება კეთილმოწყობის ხარისხით, შენობის სანიტარული მდგომარეობის დონით და მაცხოვრებლების რაოდენობით.

მაგრამ მთავარი - ესაა ვენტილაცია.

ნახშირორჟანგის აირი (ნახშირბადის ორჟანგი). ჰაერის შემადგენლობის ერთ-ერთი მთავარი მაჩვენებელია ნახშირორჟანგის კონცენტრაცია. დახურული შენობის ჰაერში მისი დაგროვება გვაჩვენებს სანიტარულ არაკეთილსაიმედოობას. დიდი 4%-მდე კონცენტრაციის დროს აღინიშნება თავის ტკივილი, ხმაური ყურებში, გულისცემა, აღზნებული მდგომარეობა.

ნახშირჟანგი (ნახშირბადის ჟანგი) წარმოიქმნება ბუნებრივი აირის ან მყარი საწვავის არასრული წვის, არასაკმარისი ჟანგბადისა და დაბალი ტემპერატურის დროს.

სუნთქვის დროს ნახშირორჟანგის აირი ახდენს ჟანგბადის სისხლში შესვლის ბლოკირებას და ამის შედეგია თავის ტკივილი, ღებინება, ხოლო უფრო მეტი კონცენტრაციის დროს - სიკვდილი.

ღუმელით გასათბობ სახლში გამწოვის დაკეტვა აუცილებელია მხოლოდ საწვავის სრული დაწვის შემდეგ.

ისინი ვინც ცხოვრობს აირის (გაზის) ქურებიან სახლში და აქვთ აირით გათბობა, უფრო მეტად არიან რესპირატორული დაავადებებით ავად. თუ არ არის საშუალება აირი შეიცვალოს ელექტროობით, მაშინ მათ არ უნდა გააღონ აირი მთელი სიმძლავრით, უნდა მოერიდონ დიდი დიამეტრის ქვებებს და ტაფების ქურატას ძირზე დადგმას. მაგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში აუცილებელია გამოვიყენოთ სამზარეულოს ჰაერგამწმენდი და უნდა გამოწმედეთ გამწოვი ვენტილაციის გამართულ მუშაობას.

ბენზოლი და ეთილბენზოლი - მაღალტოქსიკური ნახშირწყალბადები, შენობის

შიგა გარემოში მიგრირებენ ისეთი საშენი და მოსაპირკეთებელი მასალებიდან როგორიცაა ლინოლეუმი, ლაქები, საღებავები, მასტიკები. ის ასევე ჩნდება აირის არასრული წვის დროს. ამ ნივთიერებებს შეუძლია გამოიწვიონ კიბოს დაავადებები, ასევე სისხლის დაავადება.

ქსილოლი და ტოლუოლი - ორგანული გამხსნელები, წარმოადგენს პლასტმასების ლაქების, საღებავების, წებოების მისაღებ საწყის პროდუქტს. აღმოჩენილია თითქმის ყველა ბინის საპაერო სივრცეში. დაბინძურების ძირითადი წყაროა ლაქები, საღებავები, გამხსნელები, წებოები, მასტიკები, ლინოლეუმის ზოგიერთი სახეობა. დიდი კონცენტრაციის ამ ნივთიერებებს შეუძლია გამოიწვიონ სისხლის სხვადასხვა დაავადებები, ლორწოვანის და ფილტვის დაზიანებები, კანის პრობლემები.

ფენოლი - უმარტივესი არომატული სპირტი, საწყისი ნედლეულია სინთეზური ფისების და სხვა ქიმიკალების წარმოებისათვის, მათ შორის მედიცინაში სადეზინფიცო საშუალებებისათვის. სამშენებლო პერგამინის, ტოლის, რუბეროიდის გაჟღენთვა ბიტუმით ან კუპრით¹, ასევე შეიცავს ფენოლს, რომელიც ეწინააღმდეგება დაღვრებას. ფენოლით ქრონიკული მოწამლა, იწვევს თირკმელის და ღვიძლის დაავადებას, ასევე სისხლის შემადგენლობის ცვლილებას. შენობის ფენოლით დაჭუჭყიანების დონე პირდაპირ დამოკიდებულებაშია შენობის პოლიმერული მასალით გაჯერებასთან.

ფორმალდეჰიდი გამოიყენება როგორც საწყისი მასალა ხელოვნური ფისების დამზადებაში, მერქნის და სხვა მასალების დამაკავშირებელი, ტექსტილის წარმოებაში დეზინფიცირებადი საშუალება, ასევე როგორც კონსერვანტი. ის შეცვლია მერქანბოჭკოვან და მერქანბურბუმელოვან ფილაში. ფანერაში, ქაფპლასტებში. იწვევს თავის ტკივილს, ლებინებას, ალიზიანებს ზედა სასუნთქ გზებს. წარმოადგენს პოტენციურ კანცეროგენს, შესაძლოა ცხვირის და ყელის კიბო. ფორმალდეჰიდი II ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული გამჭუჭყიანებელია. მისი ყველაზე მეტი შემცველობაა ახალ ავეჯიან ბინაში, რომელიც დამზადებულია მერქანბურბუმელოვანი ფილებით. გარდა ამისა ფორმალდეჰიდი გამოდის სამზარეულოს ქურადან, როცა იქ არასრული წვაა.

სტიროლი - სინთეზური პოლიმერების მისაღები საწყისი ნივთიერებაა. სტიროლის ორთქლი ძლიერ ალიზიანებს თვალებს და ლორწოვან გარსებს, იწვევს თავის ტკივილს, ლებინებას, თავბრუსხვევას, სპაზმებს, გონების დაკარგვას. სტიროლის ძირითადი წყაროა პოლისტიროლის თბოსაიზოლაციო ქაფპლასტები, მოსაპირკეთებელი პლასტიკები, დეკორატიული ნაკეთობანი, ტენგამძლე შპალერი. ქაფპოლისტიროლის პანელები მუდმივად „არინებენ“. სანიტარული ნორმებით მას არ უნდა ჰქონდეს კონტაქტი შენობასთან, სადაც ხდება ჰაერის ვენტილაცია.

თამბაქოს კვამლი წარმოადგენს აირების და აეროზოლების ნარევს, რომელიც შეიცავს რამდენიმე ათას სხვადასხვა ნივთიერებას, რომელთაგან ყველაზე საშიშია მეთანოლი, ფენოლები, ნიკოტინი, ნახშირბადის ოქსიდი, ამიაკი, სალიცინისმჟავა, მძიმე ლითონები (კადმიუმი, დარიშხანი, ქრომი), ფორმალდეჰიდი. ბევრი ამ ნივთიერებიდან უძლიერესი კანცეროგენია, რაზეც მეტყველებს ის ფაქტი, რომ მწეველებს შორის ფილტვების კიბოთი დაავადება გვხვდება 11-ჯერ ხშირად, ვიდრე არამწეველებში. გარდა ფილტვების კიბოსი მწეველებში ხშირია ტუჩების, ენის, პირის ღრუს, საყლაპავის, საშარდე ბუშტის, თირკმელების და კუჭქვეშა ჯირკვლის ავთვისებიანი სიმსივნეები. მაგრამ თამბაქოს კვამლი ზიანს აყენებს არამწევლებსაც. ეს აიხსნება იმით, რომ თამბაქოს წვის ზონაში ტემპერატურა მაღალია და ის იწვის მთლიანად, მაშინ კი როცა სიგარეტი მხოლოდ ღვივის, ხდება ყველაზე არასასურველი გამოყოფა. კვამლი,

¹. კუპრის საფუძველზე დამზადებული მასალები არ განიხილება, რადგან კუპრის კანცეროგენულობის გამო მოხსნილია წარმოებიდან.

რომელსაც უშვებს მწველი, შეიცავს რამდენჯერმე მეტ ნივთიერება- კანცეროგენს, ვიდრე კვამლი რომელსაც სუნთქავს. არამწველებს აღენიშნებათ ლებინება, თავის ტკივილი, თავბრუსხვევა, ეფანტება ყურადღება, უქვეითდება შრომისუნარიანობა, ხდება ჩვეულებრივი მოწამვლა.

რადონი - ინერტული რადიოაქტიური აირია, წარმოადგენს რადიუმის დაშლის პროდუქტს, არსებობს მიწის ქანებში. რადონი ჟონავს ნაპრალებში მიწისქვეშა სიღრმეებიდან, აღწევს საცხოვრებელი შენობის იატაკში. რადონის წყარო შეიძლება იყოს საშენი მასალებიც (სილიკატური აგური, ფოსფორბაზირი).

რადონიდან გამოსხივებული ადამიანის მიერ მიღებული რადიაციის დოზა მეტია ვიდრე ერთად აღებული ყველა სხვა რადიაციის წყაროდან მიღებული გამოსხივება. ადამიანი ისუნთქავს რადონს ჰაერიდან და მის მიერ გამოშვებულ ალფა-ნაწილაკებს, რომლებიც „ბომბავენ“ სასუნთქ ორგანოებს. პროფილაქტიკა კარგად განიავებადი შენობა. განსაკუთრებით ეს ეხება პირველ სართულზე მცხოვრებლებს, პირველ რიგში სოფლის ტიპის სახლებს, სადაც ქვეიატაკი მიწისაა, ცემენტისა და საფარის გარეშე.

საცხოვრებლის ცუდი განიავების დამახასიათებელი მაჩვენებელია ის ფაქტი, რომ ზომიერ კლიმატში დახურულ შენობაში რადონი 8-ჯერ მეტია, ვიდრე ღია ჰაერზე.

საღებავი, ლაქი, გამხსნელი. ყოფაცხოვრებაში ლაქების და საღებავების შენობის შიგა ზედაპირების, ავეჯის დასაფარავად გამოყენების დროს აუცილებელია გვახსოვდეს, რომ ადამიანისათვის ყველაზე საშიშია არა ისინი, არამედ სხვადასხვა ხელოვნური გამხსნელი. ბევრ ქვეყნებში, სამწუხაროდ ეკონომიკური მოსაზრებით, ლაქსაღებავის წარმოებაში პრაქტიკულად უარი თქვეს ნატურალური ზეთის და ოლიფის გამოყენებაზე, შეცვალეს ის სინთეზური გამხსნელებით და ბენზოლით და ტოლუოლით. თუ საღებავის ქილაზე წარწერაა, რომ ის გარეგანი მოხმარებისაა, მაშინ ჰაერში გამხსნელის და პიგმენტირებადი ნივთიერების გამოყოფა იქნება ინტენსიური და ხანგრძლივი, ვიდრე შიგა გამოყენების საღებავის. რაც შეეხება წყალემულსიურ საღებავს, ის სრულიად უვნებელია, მაგრამ ნაკლებად მდგრადია.

იმისათვის, რომ ლაქსაღებავის დატანის და შრობის პროცესში სწორად ვარეგულიროთ ვენტილაცია, სასარგებლოავიცოდეთ, რომ გამხსნელის 20...50% იხარჯება საფარზე დატანის დროს, ხოლო დანარჩენი რაოდენობა მიდის შრობის დროს. ლაქისა და საღებავის გამოყენების მაგალითები.

„პინოტექსი“ - საგრუნტავი-ანტისეპტიკი ალკიდურ საფუძველზე, გამოიყენება გარე სამუშაოებისათვის. შეიცავს ულტრაიისფერი გამოსხივებისადმი მდგრად პიგმენტებს და ქიმიურ ნივთიერებებს, მერქნის ზედაპირს იცავს დაღპობისა, ობისა და სილურჯისაგან.

„პერტაფტალევის ლაქი“ მისი გამოყენება იკრძალება მომატებული სინესტის პირობებში, გამოიყენება მხოლოდ ღია შენობებში, ლითონის დასაფარავად და ზეთიანი საღებავის ზედაპირზე, საღებავის და ემალის გაზავებისათვის.

„გლიფტალევის ლაქი“ - განზავება ხდება წყლით, საჭირო სიბლანტემდე. გამოიყენება როგორც შიგა ისე გარე მოპირკეთებისათვის, მერქანზე, აგურზე, ბეტონზე, ლესილზე.

„ნიტროცელულოზის ლაქი“ - გამოირჩევა სუსტი წყალმდეგობით. სამუშაოები უნდა ჩატარდეს ჰაერზე ან ვენტილაციის დროს. გამოიყენება ლითონის დამერქნის ნაკეთობებისათვის.

„პოლიურეტანის ლაქი“ - კარგი გაკრიალებისაა, როგორც შიგა ისე გარე დაფარვისათვის.

ლინოლეუმი - რთული აგებულების, შედგება მრავალი კომპონენტისაგან. დღეისათვის მისგან გამოყოფილი ძალიან უმნიშვნელოა, და სრულიად უვნებელი

ადამიანისათვის. უფრო საშიში შეიძლება იყოს მასტიკები, რომლებითაც აწებებენ ლინოლეუმს. ამჟამად გამოდის ლინოლეუმი, რომელიც არ აგროვებს სტატიკურ ელექტრობას.

მერქანბურბუმელა და მერქანნახერხისფილა, მზადდება ნახერხისა და ბურბუმელას დამატებული სინთეზური ფისებით. დაწნებისა და თერმოდამუშავების შემდეგ მიიღება მკვრივი სტრუქტურა, რომელიც გამოიყენება მშენებლობაში. ფისებში არსებული ფორმალდეჰიდი და ფენოლი, აუცილებლად გამოიყოფა გარემოში, განსაკუთრებით პირველ წლებში. მერქანბურბუმელა პანელის ლამინირება □ დაფარვა გაუჟონადი აფსკით - დაცვის საკმაოდ კარგი საშუალებაა. ზეთიანი საღებავებიც ასევე შეიძლება ჩავთვალოთ საიმედო ბარიერად.

მერქანბურბუმელას პანელები დამცავი შრის გარეშე არ შეიძლება იყოს ოთახში, რასაც ბევრი არ აქცევს ყურადღებას. ფორმალდეჰიდის ზღვრული კონცენტრაცია ჰაერში - 0,01%. თუ ეს სიდიდე გაიზრდება 10-ჯერ და მეტად, იწყება ორგანიზმის ნელი მოწამვლა, რომელიც დროთა განმავლობაში იქნება სულ უფრო და უფრო მეტი.

თანამედროვე ქალაქის საკმაოდ აგრესიულ გარემოში მცხოვრები ადამიანისათვის მასალის შერჩევის ერთ-ერთი ძირითადი კრიტერიუმი უნდა იყოს მისი ეკოლოგიური სისუფთავე. ეს თვისება მნიშვნელოვანია თვითონ მასალისათვის, ამასთან მთავარია მასალის კონსტრუქციაში მისი შენარჩუნება ექსპლუატაციის მთელ პერიოდში. მასალის ეკოლოგიური სისუფთავის პროფესიული შეფასება შეიცავს ნედლეულის მოპოვებისას გარემოზე ზემოქმედებას, მისი წარმოების ტექნოლოგიის და უტილიზაციის გათვალისწინებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლ. კლიმაშვილი, დ. გურგენიძე, ა. ჩიქოვანი. სამშენებლო მასალათმცოდნეობა. სტუ, 2017.
2. ა. ჩიქოვანი. საშენი მასალების კვლევა-ძიებისა და კონტროლის მეთოდები. სტუ, 2016.
3. Попов К.Н., Каддо М.Б. Строительные материалы. М., 2019.
4. Барабанщиков Ю.Г. Строительные материалы. М., 2021.

რეზიუმე:

სტატიაში ნაჩვენებია ზოგიერთი სამშენებლო მასალის გამოყენებით მიღებული ჯანმრთელობისათვის სახიფათო შედეგები, მოყვანილია ამის მიზეზები, ძირითადად მშენებლობის ღირებულების შემცირება, ძირითადი საშენი მასალის ქიმიზაციის გზით, რაც არ ითვალისწინებს ეკოლოგიურ დაბინძურებას რადიონუკლიდური გამოსხივების შედეგად. რეკომენდირებულია რომელი მასალა უნდა იყოს გამოყენებული შენობის შიგნით და რომელი გარეთ.

ECOLOGY OF BUILDING MATERIALS

Abstract

The article shows the health hazards of using some building materials, the reasons for this are given, mainly the reduction of construction costs through the chemicalization of the main building material, which does not take into account environmental pollution as a result of radionuclide radiation. It is recommended which materials should be used inside the building and which outside.

ლინგვისტური ვარიაციის ფენომენი: ცნებითი ანალიზი და სისტემური განსაზღვრება

ნინო ფართლადე
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი

<https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.06>

საკვანძო სიტყვები: ლინგვისტური ვარიაცია, დინამიკური განშტოება, მიკროლინგვისტიკა, სოციოპრაგმატიკა, სოციოკოგნიტობა, სოციოკონსტრუქტივიზმი.

ლინგვისტური ვარიაცია წარმოადგენს ენათმეცნიერების ერთ-ერთ ფუნდამენტურ კატეგორიას, რომელიც ენაში არსებული განსხვავებების სისტემურ და ფუნქციურ გააზრებას ემსახურება. იგი არ არის მხოლოდ დეკლარაციული მდგომარეობის გამოვლინება, არამედ აერთიანებს როგორც ენობრივი ერთეულების მრავალფეროვნებას, ასევე ამ მრავალფეროვნების ფუნქციურ-სოციალურ კონტექსტში არსებობის დინამიკას. ლინგვისტური ვარიაციის გააზრება მოითხოვს ფენომენის თეორიულ-ცნობით სტრუქტურირებას, რათა შესაძლებელი გახდეს არა მხოლოდ მისი აღწერა, არამედ სისტემური ანალიზიც.

ერთ-ერთი არსებითი საკითხი, რასაც ლინგვისტური ვარიაცია აჩენს, არის თავად ენის სისტემურობის და ცვალებადობის თანაარსებობის პრობლემა. ჯაში (1999) მიუთითებს, რომ ტრადიციული ენათმეცნიერება მეტ ყურადღებას უთმობდა ენის სტრუქტურულ ანალიზს, ხოლო კომუნიკაციური ლინგვისტიკა ცდილობს ენაზე ფიქრი უფრო სოციალურ სივრცეში გადმოიტანოს, სადაც ენა მოცემულია, როგორც ცოცხალი, ცვლადი და კონტექსტზე დამოკიდებული ფენომენი. შესაბამისად, ლინგვისტური ვარიაცია სწორედ ამ ცვლადობის ბუნებრივ გამოხატულებად უნდა განვიხილოთ, რაც თავის მხრივ მოითხოვს ცნებითი კატეგორიზაციის მეთოდოლოგიურ გათვალისწინებას.

ლინგვისტური ვარიაციის გაგება ასევე გულისხმობს ენის სისტემურობიდან გამომდინარე ერთგვარ „ინვარიანტულ“ ჩარჩოს, რომელიც თავად ვარიანტების საფუძველს წარმოადგენს. ვარიაცია არ ანადგურებს სისტემას, არამედ სისტემის შიგნით არსებული დინამიკური განშტოებაა. ამ კონტექსტში შეიძლება დავასახელოთ ისეთი შემთხვევები, როცა ერთი და იგივე ენობრივი ერთეული, მაგალითად, ზმნის ფორმა ან ნაცვალსახელი, განსხვავებულად რეალიზდება სოციო-რეგიონულ სივრცეებში, თუმცა მაინც ერთი ენობრივი ერთეულის სტრუქტურულ-ფუნქციური განზომილებაა. სწორედ ამ პროცესის სისტემურობა განსაზღვრავს ლინგვისტურ ვარიაციას, როგორც არა ქაოტურ, არამედ რეგულარულ და პროგნოზირებად მოვლენას (Compernelle, 2011).

ლინგვისტური ვარიაციის ცნებითი გააზრებისას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება იმ ფაქტორებს, რომლებიც ამ ვარიაციას წარმოშობს და მიმართულებას აძლევს. როგორც Labov (1976) მიუთითებს, ენობრივი ცვლილება და ვარიაცია ურთიერთდამოკიდებული პროცესებია: ვარიაცია წარმოადგენს ცვლილების საწყის

სტადიას, ხოლო ცვლილება — ვარიაციის სტაბილიზირებულ შედეგს. აღნიშნული მიდგომა მიგვითითებს იმაზე, რომ ლინგვისტური ვარიაცია არა მხოლოდ მოცემულობაა, არამედ ენაში მიმდინარე განვითარების პროცესის ნაწილი, რომელიც მუდმივ კავშირშია როგორც სოციალურ, ისე ლოგიკურ-სტრუქტურულ გარემოსთან.

ამასთან, ლინგვისტური ვარიაცია უნდა განვიხილოთ როგორც მრავალმხრივი ფენომენი, რომელიც მოიცავს არა მხოლოდ ლექსიკურ, ფონეტიკურ და გრამატიკულ ასპექტებს, არამედ დისკურსულ და ფუნქციურ განზომილებებსაც. მაგალითად, Solntsev (1984) ვარიანტულობას განსაზღვრავს, როგორც ენობრივი სისტემის ზოგად თვისებას, რომელიც ენობრივ ერთეულებში მრავალფეროვნების არსებობით განისაზღვრება და ასახავს ენის ბუნებრივ მიდრეკილებას ფუნქციური ადაპტაციისკენ. აქედან გამომდინარე, ვარიაცია წარმოადგენს არა შემთხვევითობის პროდუქტს, არამედ მიზნობრივად ჩამოყალიბებულ სოციალურ-ენობრივ რეაქციას.

ასევე აღსანიშნავია ის, რომ ლინგვისტური ვარიაცია არ უნდა განვიხილოთ, როგორც მხოლოდ მიკროლინგვისტური ევოლუციის შედეგი. მას ხშირად აქვს მჭიდრო კავშირი სოციოკულტურულ კონტექსტებთან, რაც ვლინდება ენობრივი არჩევანის სოციოპრაგმატულ მოტივებში. Medeiros და Oliveira (2024) მიგვითითებენ, რომ ვარიაცია უნდა განიხილებოდეს ენის სოციოკოგნიტიური მოდელის ფარგლებში, სადაც ადამიანის ზნეობების და გარემოს ურთიერთქმედება განსაზღვრავს ენობრივ ერთეულთა არჩევანს კონკრეტულ საკომუნიკაციო სიტუაციებში. შესაბამისად, ვარიაცია არის არა მხოლოდ ენის სტრუქტურული ცვლილება, არამედ ინდივიდუალური და კოლექტიური იდენტობის გამოხატვის ინსტრუმენტიც.

ვარიაციულობის გაგებისას მნიშვნელოვანია მისი სისტემურობის მიღმა არსებული მიზეზობრივი ლოგიკის დანახვა — რატომ და როგორ ხდება კონკრეტული ენობრივი ელემენტის არჩევა ალტერნატიული ვარიანტიდან. მაგალითად, Patyukova (2011) მიუთითებს, რომ ლინგვისტური ვარიაციის ანალიზი ეფექტურია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის ემყარება სოციალურ კონტექსტს, კომუნიკატორთა ურთიერთმიმართებებს და ენობრივი არჩევანის მიზანმიმართულობას. ენობრივი არჩევანი ხშირად განსაზღვრულია სამიზნე აუდიტორიით, სტატუსით, ინტერპრეტაციის მოლოდინითა და კომუნიკაციური გარემოთი. შესაბამისად, ერთსა და იმავე ენაში მოქმედი ადამიანი, სხვადასხვა სიტუაციაში შეიძლება გამოიყენებდეს განსხვავებულ ფორმებს, რაც ქმნის ენის შინაგან ვარიანტულობას.

Labov-ის (1976) პოზიცია კიდევ უფრო განამტკიცებს ამ შეხედულებას, სადაც ენობრივი ვარიაცია განიხილება როგორც ნორმირებული და სოციალური ფაქტორებით მართული პროცესი. იგი არ არის ინდივიდუალური თავისებურება, არამედ ფართო სოციალური კანონზომიერებების გამოხატულება. ეს მითითება მნიშვნელოვანია, რადგან შესაძლებელს ხდის ვარიაციის მეცნიერულ დონეზე კვლევას — იგი დაქვემდებარებულია რეგულაციებს და მასზე შესაძლებელია წინასწარი პროგნოზის გაკეთებაც. შესაბამისად, ლინგვისტური ვარიაცია არ უნდა განვიხილოთ მხოლოდ როგორც ინდივიდუალური ნეიტრალური არჩევანი, არამედ — სოციალური პრაქტიკის ნაყოფი.

ასევე საინტერესოა ვარიაციის ენობრივი ინვარიანტის კატეგორიასთან კავშირი, რაც გულისხმობს იმას, რომ ყველა ვარიანტი გარკვეული საერთო სემანტიკური და ფუნქციური ღერძით არის დაკავშირებული. ჯაში (1999) აღნიშნავს, რომ ენის მრავალფეროვნება თანაარსებობს მის ერთიანობასთან, რაც ენას ანიჭებს

სტაბილურობას ცვლილების პირობებშიც. შესაბამისად, ვარიაციული ელემენტები არა მხოლოდ განსხვავებულობის, არამედ საერთო ენობრივი სისტემის კომპონენტებია.

Compernelle (2011) ამ კავშირს აგრეთვე განმარტავს, როგორც „სოციოკულტურულ ობიექტივზე“ დაფუძნებულ პროცესს, რაც გულისხმობს იმას, რომ ლინგვისტური ვარიაციის გაგება მხოლოდ სტრუქტურულ ანალიზში არ უნდა გამოიხატოს, არამედ საჭიროა კონტექსტის, დინამიკისა და ფუნქციის გააზრებაც. სწორედ ეს განასხვავებს ვარიაციას ჩვეულებრივი ფორმალური ცვლილებებისგან და აძლევს მას საკომუნიკაციო ღირებულებას.

ასე რომ, ლინგვისტური ვარიაცია არ წარმოადგენს მხოლოდ ენაში არსებულ განსხვავებათა მექანიკურ აღწერას. ის არის ინტეგრირებული ფენომენი, რომელიც გულისხმობს ენის, კომუნიკაციის, კულტურისა და იდენტობის ურთიერთმოქმედების შედეგს. მის სწორი გააზრება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როცა თეორიული ანალიზი თანხვედრაშია ენობრივი პრაქტიკის ინტერპრეტაციასთან. ამ გზით, ლინგვისტური ვარიაციის ცნებითი ანალიზი და სისტემური განსაზღვრება შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს, როგორც საფუძველი შემდგომი ფუნქციურ-სოციალური ინტერპრეტაციისთვის. სოციოკონსტრუქტივიზმი საშუალებას იძლევა გავიაზროთ ენობრივი ვარიაცია არა როგორც დეფიციტი, არამედ როგორც ბუნებრივი გამოხატულება სოციალური მობილურობისა და ურთიერთკონტაქტების. ენის სტანდარტული ნორმიდან გადახრები — იქნება ეს ფონეტიკური ინტერფერენცია, კოდ-შერევა თუ ტრანსლინგვისტური გადასვლები — სოციოკონსტრუქტივისტური ჩარჩოს მიხედვით, წარმოადგენს ინდივიდის მიერ საკომუნიკაციო სივრცის აქტიურ კონსტრუქციას. ამით მოლაპარაკე ცდილობს მოარგოს ენა კონკრეტულ კულტურულ და დისკურსულ სიტუაციას და არ დაიმორჩილოს ენის ფორმალურ სტანდარტებს, რომლებიც შესაძლოა არ ემთხვეოდეს კომუნიკაციის მიზანს ან აუდიტორიის მოლოდინებს.

გარდა ამისა, სოციოკონსტრუქტივიზმი მნიშვნელოვან მნიშვნელობას ანიჭებს ურთიერთქმედების დროს კულტურული კოდების და სოციოლინგვისტური ცვლადების როლს. ასაკი, სქესი, სოციალური სტატუსი, განათლება და ეთნიკური კუთვნილება არ არის მხოლოდ სოციალური ცვლადები — ისინი ქმნიან ენობრივი ქცევის სემანტიკურ ბაზისს. შესაბამისად, ბილინგვური სუბიექტები ამ ცვლადების მიხედვით ირჩევენ არა მხოლოდ ენას, არამედ ენობრივ სტრატეგიებს, ტონს, ინტონაციას და დისკურსის სტრუქტურას. სწორედ ამ თვალსაზრისით იძენს კვლევა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას — ის ცდილობს გააანალიზოს ენის ამსახველი ის მექანიზმები, რომლებიც აგებულია სოციალური, კულტურული და ურთიერთობითი რეალობის საფუძველზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ჯაში, მ. (1999). კომუნიკაციური ლინგვისტიკა და ტრადიციულ ლინგვისტურ ცნებათა გადააზრება. ენა, თარგმანი, ლიტერატურა, 140–151. თბილისი: ენა და კულტურა.
2. კიკვიძე, ზ. (1992). სუბიექტური შეფასების ნაცვალსახელთა სტრატეგიკაციური და სიტუაციური ვარიანტები. XIII რესპუბლიკური დიალექტოლოგიური სამეცნიერო სესიის მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები. თბილისი: საქართველოს

მეცნიერებათა აკადემია.

3. 3. კიკვიძე, ზ. (1999). თავაზიანობის გამოხატვის გრამატიკული საშუალებები. თბილისი: მზე-93.
4. 4. ლეხანიძე, გ. (1998). ანთროპოცენტრიზმი და კომუნიკაციური ლინგვისტიკა. თბილისი: ენა და კულტურა.
5. 5. Labov, U. (1975). *Issledovanie yazyka v ego sotsial'nom kontekste*. Moskva: Progress.
6. 6. Patyukova, R. V. (2011). *Yazykovaya variantivnost' kak odin iz aspektov sistemy kommunikatsii*. Kubanskiy gosudarstvennyy universitet. http://www.rusnauka.com/20_PNR_2011/Philologia/3_90330.doc.htm

RESUME

Understanding linguistic variation should not be expressed solely in structural analysis, but also requires an understanding of context, dynamics, and function. It is this that distinguishes variation from ordinary formal changes and gives it communicative value. Linguistic variation is not simply a mechanical description of differences in language. It is an integrated phenomenon that involves the interaction of language, communication, culture, and identity. Its correct understanding is possible only when theoretical analysis is consistent with the interpretation of linguistic practice.

In this way, the conceptual analysis and systematic definition of linguistic variation can be used as a basis for further functional-social interpretation.

MODERN ENGLISH LANGUAGE

Ekaterine Maruashvili

**Doctor of Philology
Georgian State teaching university
Of physical education and sport
Affiliated professor**

<https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.07>

Keywords: Contemporary, pronunciation, underestimate, standardization, syntactical development, subject-verb-complement.

Modern English is conventionally defined as the English language since about 1450 or 1500. Distinctions are commonly drawn between the Early Modern Period (roughly 1450-1800) and Late Modern English (1800 to the present). The most recent stage in the evolution of the language is commonly called Present-Day English. However, as Diane Davies notes, “Linguists argue for a further stage in the language, beginning around 1945 and called ‘World English,’ reflecting the globalization of English as an international lingua franca,” (Davies 2005). “Old English (used until the 12th century) is so different from Modern English that it has to be approached as we would a foreign language. Middle English (used until the 15th century) is very much more familiar to modern eyes and ears, but we still feel that a considerable linguistic difference separates us from those who wrote in it--Chaucer and his contemporaries. “During the 15th century, a huge amount of change affected English pronunciation, spelling, grammar, and vocabulary, so that Shakespeare would have found Chaucer almost as difficult to read as we do. But between Jacobethan times and today the changes have been very limited. Although we must not underestimate the problems posed by such words as buff jerkin, finical, and thou, we must not exaggerate them either. Most of early Modern English is the same as Modern English,” (David Crystal, *Think on My Words: Exploring Shakespeare’s Language*. Cambridge University Press, 2008). “The early part of the modern English period saw the establishment of the standard written language that we know today. Its standardization was due first to the need of the central government for regular procedures by which to conduct its business, to keep its records, and to communicate with the citizens of the land. Standard languages are often the by-products of bureaucracy ... rather than spontaneous developments of the populace or the artifice of writers and scholars. “John H. Fisher (1977, 197)] has argued that standard English was first the language of the Court of Chancery, founded in the 15th century to give prompt justice to English citizens and to consolidate the King’s influence in the nation. It was then taken up by the early printers, who adapted it for other purposes and spread it wherever their books were read, until finally it fell into the hands of school teachers, dictionary makers, and grammarians. ... Inflectional and syntactical developments in this early Modern English are important, if somewhat less spectacular than the phonological ones. They continue the trend established during Middle English times that changed our grammar from a synthetic to an analytic system,” (John Algeo and Carmen Acevedo Butcher,

The Origins and Development of the English Language, 7th ed. Harcourt, 2014).

“The printing press, the reading habit, and all forms of communication are favourable to the spread of ideas and stimulating to the growth of the vocabulary, while these same agencies, together with social consciousness ... work actively toward the promotion and maintenance of a standard, especially in grammar and usage”. “From its very early days, the Royal Society concerned itself with matters of language, setting up a committee in 1664 whose principal aim was to encourage the members of the Royal Society to use appropriate and correct language. This committee, however, was not to meet more than a couple of times. Subsequently, writers such as John Dryden, Daniel Defoe, and Joseph Addison, as well as Thomas Sheridan’s godfather, Jonathan Swift, were each in turn to call for an English Academy to concern itself with language—and in particular to constrain what they perceived as the irregularities of usage,” (Ingrid Tieken-Boon van Ostade, “English at the Onset of the Normative Tradition. “By 1776 the English language had already undergone most of the syntactic changes which differentiate Present-Day English (henceforth PDE) from Old English (henceforth OE) ... Older patterns of word order with the verb at the clause end or in second constituent position had long been replaced by an unmarked order framed by the sequence subject-verb-object or subject-verb-complement. A subject noun phrase was virtually obligatory in simple clauses other than imperatives.

“Great simplifications had taken place in morphology, so that the noun and adjective had already reached their present, vestigial inflectional systems, and the verb nearly so. The number and frequency of prepositions had expanded greatly, and prepositions now served to mark a variety of nominal functions. Prepositions, particles and other words frequently joined simple lexical verbs to form group verbs like ‘speak to,’ ‘make up,’ ‘take notice of.’ Such formations as the prepositional and indirect passives had become commonplace.

“The complexity of the English auxiliary system had grown to encompass a wide range of mood and aspect marking, and much of its present systemic structure was already in place, including the dummy auxiliary *do*. Some patterns involving finite and nonfinitely subordinate clauses had been rare or impossible in OE; by 1776 most of the present repertoire was available. However, the English of 1776 was linguistically by no means the same as that of the present day”. “As for the view of English beyond Britain, the tentative optimism of the 18th century gave way to a new view of ‘global English,’ an outlook in which confidence turned into triumphalism. A turning point in this emergent idea occurred in January 1851 when the great philologist Jacob Grimm declared to the Royal Academy in Berlin that English ‘may be called justly a language of the world: and seems, like the English nation, to be destined to reign in future with still more extensive sway over all parts of the globe.’ ...

“Dozens of comments expressed this wisdom: ‘The English tongue has become a rank polyglot, and is spreading over the earth like some hardy plant whose seed is sown by the wind,’ as Ralcy Husted Bell wrote in 1909. Such views led to a new perspective on multilingualism: those who did not know English should set promptly about learning it!” Modern English is typically defined as the English used after the Great Vowel Shift, which took place approximately between the late 15th century and 18th century (we’ll cover this more shortly). Before Modern English came Middle English, and before Middle English came, you guessed it, Old English.

Modern English and Old English are so different you wouldn’t even know they were the same language, and if you picked up an original copy of *Beowulf*, it’s unlikely you’d understand it. The emergence of Modern English coincided with the invention of the printing press, which saw the mass production of books and newspapers and required a standardized

language (i.e., an agreed-upon set of spelling, grammar, etc.), and with the spread and adoption of English worldwide due to British colonization. Today there are thousands of dialects of Modern English spoken all over the world, such as American English, British English, Australian English, Indian English, and more. The chief differences between RP, as defined above, and a variety of American English, such as Inland Northern (the speech form of western New England and its derivatives, often popularly referred to as General American), are in the pronunciation of certain individual vowels and diphthongs. Inland Northern American vowels sometimes have semiconsonantal final glides (i.e., sounds resembling initial w, for example, or initial y). Aside from the final glides, that American accent shows four divergences from British English: (1) the words *cod*, *box*, *dock*, *hot*, and *not* are pronounced with a short (or half-long) low front sound as in British *bard* shortened (the terms *front*, *back*, *low*, and *high* refer to the position of the tongue); (2) words such as *bud*, *but*, *cut*, and *rung* are pronounced with a central vowel as in the unstressed final syllable of *sofa*; (3) before the fricative sounds s, f, and θ (the last of these is the *th* sound in *thin*) the long low back vowel a, as in British *bath*, is pronounced as a short front vowel a, as in British *bad*; (4) high back vowels following the alveolar sounds t and d and the nasal sound n in words such as *tulips*, *dew*, and *news* are pronounced without a glide as in British English; indeed, the words sound like the British *two lips*, *do*, and *nooze* in *snooze*. (In several American accents, however, these glides do occur.)

The 24 consonant sounds comprise six stops (plosives): p, b, t, d, k, g; the fricatives f, v, θ (as in *thin*), ð [eth] (as in *then*), s, z, ʃ [esh] (as in *ship*), ʒ (as in *pleasure*), and h; two affricatives: tʃ (as in *church*) and dʒ (as the j in *jam*); the nasals m, n, ŋ (the sound that occurs at the end of words such as *young*); the lateral l; the postalveolar or retroflex r; and the semivowels j (often spelled y) and w. These remain fairly stable, but Inland Northern American differs from RP in two respects: (1) r following vowels is preserved in words such as *door*, *flower*, and *harmony*, whereas it is lost in RP; (2) t between vowels is voiced, so that *metal* and *matter* sound very much like British *medal* and *madder*, although the pronunciation of this t is softer and less aspirated, or breathy, than the d of British English. Pitch, or musical tone, determined chiefly by the rate of vibration of the vocal cords, may be level, falling, rising, or falling-rising. In counting one, two, three, four, one naturally gives level pitch to each of these cardinal numerals. But if people say I want two, not one, they naturally give two a falling tone and one a falling-rising tone. In the question One? rising pitch is used. Word tone is called accent, and sentence tone is referred to as intonation. The end-of-sentence cadence is important for expressing differences in meaning. Several end-of-sentence intonations are possible, but three are especially common: falling, rising, and falling-rising. Falling intonation is used in completed statements, direct commands, and sometimes in general questions unanswerable by yes or no (e.g., I have nothing to add; keep to the right; who told you that?). Rising intonation is frequently used in open-ended statements made with some reservation, in polite requests, and in particular questions answerable by yes or no (e.g., I have nothing more to say at the moment; let me know how you get on; are you sure?). The third type of end-of-sentence intonation, first falling and then rising pitch, is used in sentences that imply concessions or contrasts (e.g., some people do like them [but others do not]; don't say I didn't warn you [because that is just what I'm now doing]). Intonation is on the whole less singsong in American than in British English, and there is a narrower range of pitch. Everywhere English is spoken, regional accents display distinctive patterns of intonation.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. John Algeo and Carmen Acevedo Butcher, *The Origins and Development of the English Language*, 7th ed. Harcourt, 2014
2. David Crystal, *Exploring Shakespeare's Language*. Cambridge University Press, 2008
3. Albert C. Baugh and Thomas Cable, *A History of the English Language*. Prentice-Hall, 1978
4. *The Oxford History of English*, ed. by Lynda Muggleton. Oxford University Press, 2006
5. David Denison, "Syntax." *The Cambridge History of the English Language*, Volume 4, ed. by Suzanne Romaine. Cambridge University Press, 1998

RESUME

The English language spoken and written in the 16th and 17th centuries has many names: it is variously known as Renaissance English, as the language of Tudor and Stuart England, and as Shakespeare's English. These labels reflect the various criteria used to identify the period. This bibliography follows the common practice of referring to it as Early Modern English (1500–1700), in distinction to Middle English (c. 1150–1500) and Late Modern English (1700–1900). The Middle English period is often characterized as an era of dialects because the textual evidence that has come down to us shows extensive regional variation. In the early modern period, the language of many forms of writing converged to the extent that it could no longer be localized. Cultural historians associate this development with "modernity," which is also reflected in regional mobility, urban as opposed to rural residence, and contact with mass media, notably through the rise of printing. More people were able to read than those who could also write at the time, but full literacy increased as the period advanced.

ნინო გომართელი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
თამარ ხოხობაშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

<https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.08>

საკვანძო სიტყვები: განათლება, ზნეობა, რწმენა, სწავლა-აღზრდა, ცივილიზაცია, ცოდნა.

შესავალი

კაცობრიობის მრავალსაუკუნოვანი ისტორია თვალნათლივ მოწმობს, რომ ნებისმიერი დიდი აღმოჩენის პროგრესისა და ცივილიზაციის საფუძველი ყოველთვის ყოფილა ტალანტთან, ხალას ნიჭიერებასთან შედუღებული სწავლა-აღზრდა და განათლება - ადამიანთა აზროვნების განვითარების ეს ორი უმთავრესი ქვაკუთხედი, რომელთა გარეშეც კაცობრიობა ვერ მიწვდებოდა იმ ფენომენალური მნიშვნელობის მასშტაბურ მიღწევებს, რომლითაც ჩვენი თანამედროვეობა ქრისტეშობიდან მესამე ათასწლეულის პირველ მეოთხედში ანხორციელებს. (2, 118-119) სწავლა-აღზრდისა და განათლების მნიშვნელობა კარგად ჰქონდათ გაცნობიერებული სხვადასხვა ხანასა და ეპოქაში მოღვაწე ამა თუ იმ ქვეყნის სახელოვან შვილებს, ბრწყინვალე მოაზროვნეებს, რომელთა ძალისხმევითაც მრავალი ოცნება, ადამიანთა გონებისათვის თითქოსდა მიუწვდომი, დროთა ვითარებაში რეალურ სინამდვილედ იქცა, რითაც ცხადად დაადასტურა კაცთა გონის განუზომელი ფენომენი. (3, 121-122)

XXI საუკუნეში განათლება და ინტელექტი მთავარი ფასეულობაა. ქვეყნის სიძლიერე დიდწილად დამოკიდებულია განათლებასა და პროფესიულ ცოდნაზე. განათლება უდიდესი გამოწვევების წინაშეა. დღეს, როგორც არასდროს, უნდა მოხდეს განათლების სისტემის რეფორმა, რათა ჩვენ მომავალ თაობას მიეცეს მოქმედების თავისუფლება, კომპეტენცია, რათა მოხერხდეს სათანადო ცოდნის მიღება და საკუთარი თავის რეალიზაცია. (6, 23).

ძირითადი ნაწილი

XXI საუკუნის პირველ მეოთხედში კაცობრიობა თავისი გლობალური პრობლემებით, კონფლიქტებით, კრიზისებით დაპირისპირებით და ა.შ. შესაძლოა თვითგანადგურების წინაშე აღმოჩნდეს. სამყაროში სახელმწიფოთა და ერთა დაბალანსებული, ჯანსაღი ურთიერთობები ერთ-ერთი ყველაზე რთული და მნიშვნელოვანი პრობლემაა, საჭიროა ადამიანებმა სერიოზულად აღვიქვათ მიმდინარე პროცესები, პარალელურად კი დავაკვირდეთ ჩვენს ქმედებებსაც, გავიაზროთ ყოველი ნაბიჯი, საზოგადოების ძირითად მიზანს ბედნიერებისკენ სწრაფვა და შესაბამისად, უბედურების თავიდან აცილება უნდა წარმოადგენდეს, ყოველივე ეს კი გონიერი,

განათლებული ადამიანების ვალია. განათლება კაცობრიობის უდიდესი მონაპოვარია, მას გაფრთხილება, შენარჩუნება და რაც მთავარია, მუდმივი ზრუნვა სჭირდება. განათლების განვითარების ხელშეწყობა ყველა ქვეყნისთვის პრიორიტეტულ საკითხს უნდა წარმოადგენდეს, რამეთუ ის წინსვლისა და განვითარების საწინდარია.

მიგვაჩნია, რომ ქვეყნის ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური განვითარების მთავარ რესურსს ადამიანური კაპიტალი წარმოადგენს. განათლება ქვეყნის განვითარების პრიორიტეტულ სფეროდაა მიჩნეული და მის ეფექტიანობაზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ქვეყნის წინსვლა. ხარისხიანი განათლების ხელმისაწვდომობა ადამიანის ფუნდამენტური უფლებაა და იგი სახელმწიფოს მდგრადი განვითარების წინაპირობად უნდა მივიჩნიოთ. (4, 233).

საქართველო თავისი კულტურითა და განათლებით მუდამ იყო ერთ-ერთი უძველესი ცივილიზებული ქვეყანა. საქართველოში განათლებას ძველთაგანვე უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭებოდა. ჩვენს ქვეყანაში კარგად ჰქონდათ გაცნობიერებული ქართული სახელმწიფოებრიობის საქმეში განათლების მნიშვნელობა. ჩვენთან ანტიკური ხანიდან არსებობდნენ კულტურულ-საგანმანათლებლო კერები, რაზედაც ნათლად მეტყველებს ბერძენ ისტორიკოსთა ჩანაწერები: ანტიკურ საქართველოში გავრცელებული იყო „გიმნასიონები“, ამ მხრივ, უპ. ყ. აღსანიშნავია, III-IV სს. ფაზისის უმაღლესი რიტორიკული სკოლა - ლაზთა აკადემია. საქართველოში კულტურულ-საგანმანათლებლო კერების დაარსებასა და გავრცელებას დიდად შეუწყო ხელი ქრისტიანობის ოფიციალურ რელიგიად გამოცხადებამ, სწორედ ეკლესია-მონასტრები წარმოადგენდნენ განათლებისა და კულტურული შემოქმედების მნიშვნელოვან კერებს (5, 614).

თბილისში ქრისტიანული რელიგიის ცენტრებად ითვლებოდა ანჩისხატი, ქაშუეთი, სიონი, რომლებიც მხოლოდ საკულტო-საეკლესიო ცენტრები კი არა, განათლებისა და სასწავლო-სასკოლო დანიშნულების მატარებლებიც იყვნენ. თვალსაჩინო სასწავლო-სამეცნიერო კერებად იყო მიჩნეული გელათის, შიო-მღვიმის იყალთოს აკადემიები და გრემის სამონასტრო კომპლექსი. ქვეყანას მნიშვნელოვანი ურთიერთობები ჰქონდა სამყაროს უმნიშვნელოვანეს რელიგიურ-კულტურულ საგანმანათლებლო ცენტრებთან: პალესტინის, სირიის, იერუსალიმის და კონსტანტინოპოლის სავანეებთან, რომლებიც წარმოადგენდნენ უძვირფასეს ადგილს, რაც ნათლად ადასტურებს ქართული სახელმწიფოს წინსვლასა და განვითარებას, მათ საერთაშორისო ხასიათს და განაპირობებდნენ ქვეყნის აღმასვლის მოწინავე ორიენტირებს. საზღვარგარეთ არსებულ მნიშვნელოვან კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრებად მიჩნეულია მონასტრები: სინას მთაზე, შავ მთაზე და ათონის მთაზე. ასევე, მნიშვნელოვანია, ილარიონ ქართველის მიერ დაარსებული ულუმბოს მონასტერი ბითვინიაში. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ტაო-კლარჯეთის საეკლესიო-კულტურული ცენტრები: ოპიზა, შატბერდი, იშხანი, წყაროსთავი, ტბეთი, ოშკი, ბერთა, პარხალი, ბანა, ხანძთა და სხვ. რომელთაც უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდათ ქართული კულტურის ისტორიაში. (7, 103)

ცივილიზაციური ერთობა წარმოადგენდა იმ ძირითად ძარღვს, რითაც საქართველო უკავშირდებოდა ევროპასა და მცირე აზიას. ქართული სახელმწიფო თავისი არსებობისა და განვითარების ყველა ეტაპზე დასავლური ცივილიზაციის ნაწილად რჩებოდა და ყოველთვის როდესაც საშუალება გვქონდა თავად აგვეჩინა განვითარების მიმართულება, ვცდილობდით სწორედ ამ გზაზე გვევლო, რადგან მიგვაჩნდა, რომ ქვეყნის სულიერი პროფილი, ძირითადად, ევროპულ კულტურასთან ურთიერთობით უნდა განვითარებულიყო. კულტურა და მისი ნაწილი განათლება

სულიერების ნაყოფია, მსოფლიო ცივილიზაცია კი ეროვნულ კულტურათა ერთობლიობას წარმოადგენს. ესპანელი ფილოსოფოსი ხოსე ორტეგა-ი-გასეტი თავის თხზულებაში „მასების ამბოხი“ აღნიშნავს: „ცივილიზაცია უპ. ყ. მისწრაფებაა არსებობისათვის“. თანამედროვე სამყაროში სულ უფრო ძლიერდება სხვადასხვა ხალხის მისწრაფება შეინარჩუნოს თვითმყოფადობა, დაიცვას ეროვნული იდენტობა, რომელიც მათი ინტერესების დაცვის ერთგვარი საწინდარია.

განათლების სფეროში რეფორმების მიზანია განათლება გახდეს საზოგადოებრივი სიკეთის საფუძველი. ჩვენი ქვეყნის მთავარ სიმდიდრეს ნიჭიერი ადამიანები წარმოადგენენ. ამ ბუნებრივი რესურსის სათანადოდ გამოყენებისათვის კი საჭიროა გამართული, დახვეწილი, საგანმანათლებლო სისტემის შექმნა. სწორად განათლებულმა ადამიანებმა უნდა განსაზღვრონ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარება. ქვეყანა, რომელიც ვერ ახერხებს უზრუნველყოს მომავალი თაობის სათანადო ცოდნა და განათლება, განწირულია წარუმატებლობისათვის.

მეცნიერების განვითარებამ და ახალი მეთოდების დანერგვამ დღის წესრიგში დააყენა განათლების თანამედროვე სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანის საკითხი, რაც ცხოვრების მოთხოვნილებებიდან, ტემპიდან და საჭიროებებიდან გამომდინარეობს. მიგვაჩნია, რომ საგანმანათლებლო სისტემები მუდმივად უნდა ვითარდებოდეს და განათლებისა და ცნობიერების ასამაღლებლად საზოგადოებას სხვადასხვა შესაძლებლობებს და სერვისებს სთავაზობდეს.

განათლების სისტემის განვითარება ქვეყნის გრძელვადიანი ეკონომიკური და საზოგადოებრივი წინსვლის უმთავრესი პირობაა. საერთაშორისო კვლევების თანახმად (TIMSS, PIRIS, PISA და სხვ.) საქართველო მოსწავლეთა აკადემიური შედეგები მეტად არასახარბიელოა. განათლების სისტემა ჯერ კიდევ ვერ ახერხებს სამუშაო ბაზრის მოთხოვნებთან შესაბამისად ახალგაზრდების სათანადო მომზადებას. არსებული პრობლემის გადასაწყვეტად, ვფიქრობთ, განათლების სექტორში აუცილებელია ძირეული, მნიშვნელოვანი რეფორმების დროული განხორციელება. „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის 26-ე მუხლში“ ვკითხულობთ: „განათლება მიმართული უნდა იყოს ადამიანის პიროვნების სრული განვითარებისა და ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემის გაძლიერებისაკენ. განათლება ხელს უნდა უწყობდეს ყველა ხალხის, ყველა რასობრივი და რელიგიური ჯგუფის ურთიერთგაგებას, შემწყნარებლობას, მეგობრობას...“.

დასკვნა

განათლების განვითარების ხელშეწყობა ყველა ქვეყნისთვის პრიორიტეტულ საკითხს უნდა წარმოადგენდეს, რამეთუ ის წინსვლისა და განვითარების საწინდარია. მიგვაჩნია, რომ განათლების სისტემაში დროულად უნდა მოხდეს ძირეული ცვლილებები, სფეროს სპეციალისტები მიიჩნევენ, რომ განათლების მხრივ, მსოფლიოში საშუალო დონესაც ვერ ვაკმაყოფილებთ. აღსანიშნავია, რომ კერძო სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში ყოველწლიურად იზრდება გადასახადები, მაგრამ არსებული გადასახადები ნაკლებად შეესაბამება სწავლების ხარისხს. განათლება საბაზრო პრინციპებზე არ უნდა იყოს დამოკიდებული და მოგებაზე არ უნდა იყოს გათვლილი, რამეთუ საბაზრო პრინციპებით შედეგი არ მიიღწევა. განათლების სისტემის დიდ ნაკლს უვარგისი სახელმძღვანელოებიც წარმოადგენს. განათლების სამინისტრო ატარებს წიგნების კონკურსს და გრიფირებას, მაგრამ სამწუხაროდ, ხშირად აქცენტი ხარისხზე ნაკლებად კეთდება. სანამ განათლება კომერციაზე იქნება დამყარებული სფეროს განვითარება ნაკლებად მოსალოდნელია. მიგვაჩნია, რომ სწორედ განათლებას შესწევს უნარი შეცვალოს საზოგადოება.

რთულია წარმოვიდგინოთ როგორი იქნება უმაღლესი განათლება თავისი თავისებურებებით იმ დროისათვის, როდესაც ადამიანთა გონება დაეუფლება მანქანური სწავლებისა და ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიებს, მაგრამ ალბერტ აინშტაინის აზრით, ინტელექტის ჭეშმარიტი ნიშანი წარმოსახვაა: „ცოდნაზე მნიშვნელოვანი წარმოსახვის უნარია. ცოდნა შეზღუდულია, წარმოსახვა კი უსაზღვრო...“

განათლება თვითგანვითარებისათვის კაცობრიობის ყველაზე ეფექტური იარაღია, იგი ადამიანის ღირსების განუყოფელი ნაწილია და აძლიერებს მას ცოდნითა და სიბრძნით. განათლების სისტემა უნდა პასუხობდეს თანამედროვე ტენდენციებსა და საერთაშორისო მოთხოვნებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბახტინი მ., კულტურისა და ხელოვნების ესთეტიკა, თბ., 1985;
2. გომართელი ნ., სწავლა-აღზრდისა და განათლების საკითხები პოლიტიკურ მოღვაწეთა ტრაქტატებში, იხ.: ჟურნ „სკოლა და ცხოვრება“ 1-6, თბ., 2000;
3. გომართელი ნ., საქართველო და მსოფლიო პოლიტიკის აქტუალური პრობლემები, თბ., 2022;
4. კილასონია ჟ., უმაღლესი განათლება და მდგრადი განვითარების მიზეზები, იხ.: ჟურნ. „სპექტრი“, თბ., 2022;
5. ლომთათიძე გ., განათლება და კულტურა ტაძრებში იხ.: საქართველოს ისტორიის ნარკვევები ტომი 2, თბ., 1973;
6. სესაძე ნ., თევდორაშვილი ნ., პიტიურიშვილი ლ., განათლება ცვლილებების ეპოქაში, იხ. : ჟურნ. „ახალი ეკონომისტი“, N 1, თბ., 2022, VOL 17;
7. სურგულაძე მ., ტაო-კლარჯეთის მწიგნობრული მემკვიდრეობა, იხ.: კ. კეკელიძის სახ. საქ. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი „ტექსტები“, თბ., 2018;
8. ქეცბაია კ., განათლების მომავალი XXI საუკუნეში, იხ.: „ფილოსოფიური ძიებანი“ XXV, თბ., 2021;
9. Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Kappa Delta Pi;
10. Piaget, J. (1952). The Origins of Intelligence in Childre n. New York: International Universities Press;
11. UNESCO (2020). Global Education Monitoring Report. Paris: UNESCO;

რეზიუმე

ერს, ქვეყანას მომავალი რომ ჰქონდეს უნდა ჰყავდეს განათლებული საზოგადოება. საქართველოში მიმდინარე პროცესები გვარწმუნებს, რომ საჭიროა ჭეშმარიტი, მაღალკვალიფიციური, პროფესიონალები სახელმწიფოებრივი აზროვნებითა და ქმედებებით. თანამედროვე ახალგაზრდებს უნდა ესმოდეთ, რომ მთავარია სამშობლო, ზნეობა, ცოდნა, რწმენა და ეს ყველაფერი საჭიროა ეროვნულ ფესვებზე იყოს დაფუძნებული. მათ არ უნდა დაივიწყონ წინაპართა ჯანსაღი ტრადიციები, ადათ-წესები, სათანადოდ უნდა შეაფასონ გონიერ ადამიანთა კომპეტენტურობა. ჩვენი ქვეყნის ტკივილი და გაჭირვება ხშირ შემთხვევაში გაუნათლებლობის ბრალია. დიდი ილია დღენიადაგ მოგვიწოდებდა: “ქვეყანას გონების გახსნა, სწავლა, გაზრდა უნდა, თუ რამ შეგიძლიათ იმოქმედეთ...”. საქართველოს აქვს უდიდესი პოტენციალი

გახდეს მაღალგანვითარებული თანამედროვე ევროპული ტიპის სახელმწიფო, რისი მიღწევაც შესაძლებელია მხოლოდ მაღალი ხარისხის განათლების სისტემის შექმნითა და განვითარებით. საჭიროა, შესაბამისი პოლიტიკური ნება, გონებრივი ძალების მობილიზება, მიზნების დასახვა და შემდეგ განხორციელება. ჩვენმა ქვეყანამ ეს თუ ვერ შეძლო, იგი მუდმივად იქნება მართვადი, უმართავი ქაოსის ეპიცენტრში. შევეცადოთ ქვეყნის დაცვას, გაძლიერებას, ქვეყნის ეროვნული ინტერესების შენარჩუნებას. მიგვაჩნია, რომ მხოლოდ საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად განათლებულ საზოგადოებას შეუძლია ქვეყანაში შექმნას მაღალტექნოლოგიური ძლიერი ეკონომიკა, ხელი შეუწყოს და განავითაროს განათლება და კულტურა, განამტკიცოს რწმენა და ზნეობა, სახელმწიფომ უნდა შეძლოს ინოვაციების, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა ინფრასტრუქტურის განვითარება არსებული პრობლემების აღმოფხვრა. მიგვაჩნია, რომ განათლების ხარისხის უზრუნველყოფას, მის შეფასებასა და მონიტორინგს ქვეყნის კეთილდღეობის მიღწევისა და შენარჩუნებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. ათეული წლებია მიმდინარეობს სისტემის რეფორმირების პროცესი, იცვლება რეფორმატორთა თაობა განათლების მკვლევრები, ექსპერტები, დარგის სპეციალისტები გვთავაზობენ მთელ რიგ წინადადებებს რეფორმების განხორციელების მიზნით, მაგრამ გასაკეთებელი ბევრია და არსებითი შედეგები უმნიშვნელო. უნდა აღინიშნოს, რომ რეფორმების დიდი ნაწილი უცხოური ანალოგების ადაპტაციის გარეშე გადმოტანით განხორციელდა, გარკვეული ტიპის რეფორმებს ხშირად არ გააჩნდა თანმიმდევრულობისა და სისტემატურობის ნიშანი. ყოველი რეფორმატორი ცდილობდა განეხორციელებინა არსებული რეფორმის რადიკალური ცვლილება, შემოეთავაზებინა რაღაც ახალი, რაც აფერხებდა სისტემის გაჯანსაღების პროცესს.

THE PATH TO SAVING AND SURVIVING THE NATION LIES IN EDUCATION

“Education is the source of a nation’s wealth”- Ilia

**Professor Nino Gomarteli
Georgian Technical University**

**Professor Tamar Khokhobashvili
Georgian Technical University**

For a nation to have a future, it must cultivate an educated society. The processes unfolding in Georgia today confirm that the country needs genuine, high-quality, qualified professionals with a sense of statehood in their thinking and actions. Modern youth must understand that the most important values are homeland, ethics, knowledge, and faith, and these values must be rooted in national traditions. They should not forget the healthy traditions and customs of their ancestors and must properly value the competence of wise individuals. The pain and hardships of our country are often the result of a lack of education. The great Ilia Chavchavadze constantly urged us: “A country needs enlightenment, learning, and growth. Do whatever you can to achieve this...”

Georgia has tremendous potential to become a highly developed, modern European-style

nation. Achieving this is only possible through the creation and development of a high-quality education system. What is needed is appropriate political will, the mobilization of intellectual resources, the setting of goals, and then their implementation. If our country fails to accomplish this, it will remain perpetually dominated by others and trapped in an uncontrollable chaotic state. We must strive to protect and strengthen the nation, preserving our national interests.

We believe that only a society educated according to international standards can create a high-tech, robust economy, promote and develop education and culture, strengthen faith and ethics, and enable the state to introduce innovations and modern technologies, develop infrastructure, and address existing problems. Ensuring the quality of education, assessing it, and monitoring it are of critical importance for achieving and maintaining the nation's welfare.

For decades, Georgia has been undergoing reforms in its education system. Reformers have come and gone, and education researchers, experts, and field specialists have proposed numerous ideas for implementing reforms. However, much remains to be done, and the essential results have been limited. It should be noted that many of the reforms were implemented by directly adopting foreign models without adequate adaptation, while certain reforms often lacked the characteristics of consistency and systematic development. Each reformer attempted to radically change existing reforms and introduce something new, which significantly hindered the process of stabilizing and strengthening the system.

Keywords: Civilization, Education, Ethics, Faith, Knowledge, Learning.

საკვანძო სიტყვები: ედუარდ VII, ვილჰელმ II, ლონდონი, ბერლინი, ვენა.

შესავალი

ამ პერიოდში, ინგლისის პოლიტიკა დიდ გავლენას ახდენდა საერთაშორისო ურთიერთობების განვითარებაზე. მისი უარი „ბრწყინვალე იზოლაციის“ პოლიტიკაზე და აქტიური ჩარევა ევროპის კონტინენტზე წარმოშობილ წინააღმდეგობებში, კიდევ უფრო ამწვავებდა სიტუაციას. გარკვეულ დრომდე, ლონდონი მაინც ლავირების პოლიტიკას ანიჭებდა უპირატესობას ახდენდა გავლენას შექმნილ სტუაჯიაზე. ლონდონში კარგად იცოდნენ, გერმანიის ფინანსურ მაგნატებს აინტერესებდათ ომი, უწინარეს ყოვლისა, ინგლისის წინააღმდეგ, მისი უმდიდრესი კოლონიების დაპყრობისა და საბოლოოდ, მსოფლიო ბატონობის მოპოვების მიზნით.

დამაბულობამ საერთაშორისო ურთიერთობებში თავის აპოგეას მიაღწია 1908-1909 წლების ბოსნიის კრიზისის დროს, როცა მსოფლიო დიდი ომის წინაშე იდგა. ამ კრიზისმა აჩვენა, რომ ანტანტა და სამთა კავშირი საბოლოოდ იყო ჩამოყალიბებული და მხოლოდ ხელსაყრელ მომენტს ელოდებოდნენ, რომ ძალის მეშვეობით გადაეწყვიტათ მათ წინაშე მდგარი საგარეო პოლიტიკური ამოცანები. ევროპის დიდ სახელმწიფოებს თავისი ინტერესები გააჩნდათ ბევრ რეგიონში და ეს იწვევდა დაპირისპირებას მათ შორის. განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ ინგლისი და გერმანია, როგორც სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკის ლიდერები.

ლონდონში ძალიან იყვნენ შეშფოთებული გერმანიის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის განვითარების პერსპექტივებით. ეს იმ პირობებში ხდებოდა, როცა გერმანიის მმართველი წრეები და განსაკუთრებით ფინანსური წარმომადგენლები ცდილობდნენ გერმანიის მონოპოლისტური კაპიტალის ბატონობა მთელ მსოფლიოზე გაეგრძელებინათ. ყოველივე ეს სახალხო მეურნეობის მილიტარიზაციას იწვევდა, ბიძგს აძლევდა გამაღებულ შეიარაღებას და მაშასადამე, სამხედრო ხარჯების უზარმაზარ ზრდას.

ძირითადი ნაწილი

ორი ქვეყნის ურთიერთობა ეკონომიკურ პოლიტიკას ემყარებოდა. ინგლისი და გერმანია ენერგიისა და სახსრების დაუზოგავად, სამხედრო-საზღვაო ფლოტის გრანდიოზულ მშენებლობას ეწეოდნენ. ადმირალი ტირპიცი მთავარ იმედებს დიდი სამხედრო-საზღვაო ფლოტის მშენებლობაზე ამყარებდა, როლის შემადგელობაში სახაზო გემები იქნებოდნენ.

1906 წელს ინგლისში წყალში ჩაუშვეს ახალი ზემძლავრი სამხედრო გემი „დრედნოუტი“ (Dreadnought, ინგლისურად-უშიშარი, რომელსაც გააჩნდა მთელი რიგი ტექნიკური უპირატესობანი ძველ ჯავშნოსნებთან შედარებით შეიარაღების, სიჩქარის და ა. შ. მიხედვით). დიდი ბრიტანეთის საადმირალო ფიქრობდა, რომ

გერმანული ნავსაშენები წლების განმავლობაში ვერ შეძლებდნენ მსგავსი გემების აგებას და მათი გიგანტური ზომების გამო კილის არხში გატარებას¹. მაგრამ, საადმირალო შეცდა. შექმნილი ვითარება გერმანიისათვის უფრო ხელსაყრელი ჩანდა, რადგან აქედან დაწყებული სამხედრო-საზღვაო ფლოტის ძლიერება უნდა გაზომილიყო უმთავრესად „დრედნოუტების“ რაოდენობით. ჯავშნოსნების ყველა ძველი ესკადრა ამ ახალი ტიპის გემებთან შედარებით მნიშვნელობას კარგავდა და ამდენად, საზღვაო შეიარაღებისათვის ბრძოლა თავიდან იწყებოდა².

გერმანიის და სხვა სახელმწიფოების მიერ დრედნოუტების მშენებლობაში მიღწეულმა წარმატებამ ინგლისის საზღვაო ძალების შედარებითი დასუსტება გამოიწვია: „ამჟამად, გერმანიის და ინგლისის დიდი საბრძოლო გემების შეფარდება გამოიხატება 10:16-თან. „დრედნოუტების“ მშენებლობის გარეშე ეს შეფარდება ვერ იქნებოდა მიღწეული. შეიძლება ითქვას, რომ ინგლისმა დაუშვა რა, პირველი შეცდომა - ჰელჰოლანდის დათმობა, თხუთმეტი წლის შემდეგ მიუმატა მეორე-დრედნოუტების მშენებლობა“. სიდნეი ფეი იგივე აზრისაა და ასეთ მონაცემებს უთითებს: 1908 წელს ინგლისმა წყალში ჩაუშვა 12 დრედნოუტი, გერმანიამ კი-9. ეს იმ დროს, როცა ძველი ჯავშნოსნების შეფარდებით ინგლისს დიდი უპირატესობა გააჩნდა გერმანიასთან შედარებით, 63:26-თან.

1908 წლის აპრილში გერმანიის რაიხსტაგმა მიიღო ადმირალ ტირპიცის პროექტი ფლოტის გაძლიერების შესახებ⁵. ეს კანონი ხელს უწყობდა ინგლის-გერმანიის წინააღმდეგობების გამწვავებას. სამი წლის განმავლობაში, გერმანიას ყოველწლიურად უნდა აეგო ოთხი სახაზო გემი⁶. ლონდონის დიპლომატიური მანევრები, მუდმივად იწვევდა იმპერატორ ვილჰელმ II-ის ეჭვებს, რომ ინგლისი არა მხოლოდ საზღვაო ფლოტის მშენებლობაში შეუშლიდა ხელს, არამედ შეეცდებოდა გერმანიის „აღყაში“ მოქცევას სხვადასხვა გზებით. ამ ეჭვებს ისიც აღვივებდა, რომ 1908 წლის ზაფხულში ინგლისის მეფეს ედუარდ VII მრავალი შეხვედრა ჰქონდა საფრანგეთისა და რუსეთის ხელმძღვანელებთან. 1908 წლის მაისში საფრანგეთის პრეზიდენტი ფალიერი დიდი გულითადობით მიიღეს ლონდონში და მის პატივსაცემად გამართულ სადილზე, სტუმრებს შორის არ იმყოფებოდა გერმანიის წარმომადგენელი, თუმცა იქ იყვნენ ინგლისელები, ფრანგები და რუსეთის ელჩი ლონდონში ბენკენდორფი⁷. თუმცა, ეს შეხვედრები ბერლინს არწმუნებდა, რომ ლონდონში გადაწყვეტილი ჰქონდათ გერმანიის „გარშემორტყმა“ და ამ პოლიტიკის ინიციატორად მიაჩნდათ ინგლისის მეფე ედუარდ VII⁸. თუმცა, ამის საკმარისი მტკიცებანი არსად ჩანდა და ეს უფრო ბერლინის შიშისა და ეჭვების შედეგი იყო, მაგრამ რაღაც დიპლომატიური „გარშემორტყმის“ მსგავსი რამ მართლაც არსებობდა⁹. ეს ბუნებრივად იყო, ორი ანტაგონისტური, სამხედრო-პოლიტიკური დაჯგუფების (ანტანტა და სამთა კავშირი-ვ. რ.) არსებობის პირობებში.

ინგლისი იმ დროისათვის ყველაზე ძლიერი საზღვაო სახელმწიფო იყო და გერმანიის აქტიურობა საზღვაო შეიარაღების სფეროში, ურთიერთობის გაუარესებას იწვევდა მათ შორის. ადმირალ ტირპიცის აზრით, თვით ფლოტის მშენებლობის ფაქტი ლონდონში აღიქმებოდა, როგორც წინააღმდეგობა მისი მონოპოლიური ბატონობის შენარჩუნებისათვის და სწორედ ამ მიზეზით, ფლოტის მშენებლობამ გაართულა ურთიერთობა ინგლისთან. ბუნებრივია, ინგლისის მმართველი წრეები ფხიზლად იყვნენ, რადგან ინგლისის მიერ საზღვაო უპირატესობის დაკარგვა მოასწავებდა მისი უზარმაზარი კოლონიური იმპერიის დამსხვრევას. ამიტომ აცხადებდა საადმირალოს პირველი ლორდი, ადმირალი ფიშერი, რომ „ჩვენ შეგვიძლია მშვიდად ვიძინოთ ლოგინში, ვიდრე ჩვენი ფლოტი უძლეველია“.

ინგლისის მთავრობა მრავალჯერ შეეცადა მოლაპარაკებას გერმანიასთან საზღვაო შეიარაღების შემცირების თაობაზე, მაგრამ ბერლინში არ სურდათ დათმობაზე წასვლა.

1908 წელს გერმანიაში დაიწყო დრედნოუტების დაჩქარებული მშენებლობა. ამასთან დაკავშირებით, ინგლისში დაიწყო ანტიგერმანული კამპანია. ადმირალი ტირპიცი თავისებურად პასუხობდა ამას და წერდა, რომ „საზღვაო პანიკა ინგლიში გამოიწვია ბრიტანეთის საადმირალოს პირველი ლორდის ფიშერის ბოროტმა განზრახვამ“. გერმანიის სამხედრო-საზღვაო პროგრამის პასუხად, საადმირალომ ახალი დიდი თანხები მოითხოვა და მიიღო კიდევ. 1909 წლის მარტში ინგლისის პარლამენტმა დაამტკიცა სამხედრო-საზღვაო ბიუჯეტი 1909-1910 საფინანსო წლისთვის. ერთი წლის განმავლობაში, ინგლისის მთავრობას ნება დართეს აეგო „რვა დრედნოუტი, უფრო პატარა ხომალდების დიდი რაოდენობის ჩაუთვლელად“. იმავე დროს, თუ მთავრობა საჭიროდ ჩათვლიდა, შეეძლო 1911 წელს დაეწყო კიდევ ოთხი დრედნოუტის აგება. ამით ინგლისის მთავრობას სურდა აემულებინა ბერლინი დათანხმებოდა საზღვაო შეიარაღების შეზღუდვაზე, წინააღმდეგ შემთხვევაში, გერმანია იძულებული იქნებოდა გაეღო უზარმაზარი სახსრები გემთმშენებლობისათვის, რაც უთუოდ გავლენას მოახდენდა მის ეკონომიკაზე, რადგან ერთი დრედნოუტის აგება დაახლოებით 50 მილიონი მარკა ჯდება. იმისათვის, რომ საკითხი საზღვაო ფლოტის მშენებლობის შესახებ არ გამხდარიყო მსჯელობის საგანი, გერმანულ პრესას მიეცა მითითება, რომ არ განეხილა ახალი სამხედრო-საზღვაო პროგრამა, რომელიც მიიღო ინგლისის პარლამენტმა 1909 წლის მარტში. მიუხედავად ამისა, ინგლისის მთავრობა მკვეთრად გააკრიტიკეს გერმანიის მილიტარისტულმა წრეებმა და დაადანაშაულეს ის გამაღებული შეიარაღების გაჩაღებაში. გერმანიის ელჩი ლონდონში გრაფი მეტერნიხი, საგარეო უწყებისადმი წარდგენილ თავს მოხსენებაში მიუთითებდა, რომ გამაღებული საზღვაო შეიარაღება ინგლისთან ომის საფრთხეს შეიცავდა¹⁶. 1909 წლისათვის შექმნილ ვითარებას ინგლისსა და გერმანიას შორის მეტერნიხი ასე ახასიათებდა: „აქამდე ინგლისი მზად იყო გამოეყენებინა ევროპული ომის შესაძლებლობა, რათა თავს დასხმოდა გერმანიას, ახლა კი მდგომარეობა გაუარესდა. თუ არ მოხდება შეთანხმება ხომალდების მშენებლობის შეზღუდვის შესახებ, მაშინ ინგლისი, ამიერიდან, თვითონ შეეცდება გამოიწვიოს ომი“.

1909 წლის 3 ივნისს კანცლერმა ბიულოვმა საზღვაო შეიარაღების საკითხებზე საიდუმლო თათბირი ჩაატარა. მასში მონაწილეობდნენ: ადმირალი ტირპიცი, გენერალური შტაბის უფროსი მოლტკე (უმცროსი), გერმანიის ელჩი ლონდონში მეტერნიხი, საგარეო საქმეთა მდივანი შონი, შინაგან საქმეთა სახელმწიფო მდივანი ბეტმან-ჰოლვიგი და სამხედრო-საზღვაო კაბინეტის უფროსი ვიცე-ადმირალი მიულერი. ბიულოვი შეეცადა დათმობისათვის მიეღწია ტირპიცის მხრივ, მაგრამ უშედეგოდ. თათბირის მონაწილეებმა ასევე უარყოფითი დამოკიდებულება გამოხატეს შეიარაღების შემცირების საკითხისადმი, თუმცა კარგად ესმოდათ, რომ გერმანიის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის გაძლიერების პოლიტიკა ურთიერთობებს ინგლისთან საკმაოდ ამწვავებდა.

ინგლის-გერმანიის მოლაპარაკებების დროს გერმანიის მთავრობას სურდა, რომ ინგლისთან საზღვაო შეიარაღების საკითხზე შეთანხმებასთან ერთად, საერთოპოლიტიკური შეთანხმებაც დაედო, რაც გულისხმობდა ორმხრივ ნეიტრალიტეტს მესამე სახელმწიფოსთან ომის შემთხვევაში¹⁹. მაგრამ ბერლინი ინიციატივას არ იჩენდა და ამით მოლაპარაკებების წარუმატებლობას უწყობდა ხელს. თავის მხრივ, ლონდონსაც ასეთი შეთანხმების დადება არასასურველად მიაჩნდა²⁰. ლონდონში თვლიდნენ, რომ ასეთ შეთანხმებაზე დათანხმება ანტანტას სერიოზულ პრობლემებს შეუქმნიდა და ამიტომ კატეგორიული უარი თქვას მასზე²¹. ასეთ ვითარებაში, 1909 წლის დეკემბრის ბოლოს, ინგლისში საარჩევნო ბრძოლის დაწყების საბაბით, მოლაპარაკებანი შეწყდა. გერმანიის ახალი კანცლერი

ბეტმან-ჰოლვეგი, მიმდინარე მოლაპარაკებების წარუმატებლობაში ინგლისს ადანაშაულებდა: „მოლაპარაკებებმა ვერ მოიტანეს სასურველი შედეგი, რამდენადაც, ერთი მხრივ, ლონდონის კაბინეტმა განსაკუთრებული დაინტერესება ვერ გამოიჩინა მათ წარმატებაში, მეორე მხრივ, ვერ მოინახა ფორმულა, რომელიც საადმირალოს დააკმაყოფილებდა“²². არსებითად, ყველა მოლაპარაკება ინგლისსა და გერმანიას შორის ასე მიმდინარეობდა. სხვადასხვა მიზეზით, ხან ერთი მხარე, ხან მეორე-ფუშავდა მოლაპარაკებებს. ამან თავისთავად, გამოიწვია ურთიერთობების შემდგომი გამწვავება ორ ქვეყანას შორის, ეს კი ავტომატურად ახდენდა გავლენას ანტანტისა და სამთა კავშირის ურთიერთობებზე.

1908-1909 წლების ბოსნიის კრიზისმა, ევროპის დიდ სახელმწიფოებს შორის დაპირისპირება გამოიწვია და ახალი ბიძგი მისცა გამალებულ შეიარაღებას, მილიტარიზმისა და შოვინიზმის პროპაგანდას გერმანიაში. ბოსნიის კრიზისის თანადროულად, იგლისისა და გერმანიის საზღვაო ფლოტებს შორის მეტოქეობამ კულმინაციურ წერტილს მიაღწია²⁴. აქედან გამომდინარე, ინგლისმა დააჩქარა საბრძოლო ხომალდების მშენებლობა²⁵. რაც შეეხებოდა გერმანიას, ვილჰელმ II პირადად იყო დაინტერესებული საზღვაო ფლოტის საკითხებით და საზღვაო უწყებასა და მძიმე მრეწველობასთან ერთად ეწინააღმდეგებოდა საზღვაო შეიარაღების შემცირებას და ამით ხელს უშლიდა ინგლის-გერმანიის ურთიერთობების ნორმალიზაციას.

ჯერ კიდევ ბერლინის კონგრესის გადაწყვეტილებით ავსტრია-უნგრეთს მიეცა ბოსნიისა და ჰერცეგოვინის ანექსიის უფლება. კანცლერი ბისმარკი კარგად ხედავდა, რომ ამ ორი პრობლემური ტერიტორიის ანექსიას შეიძლებოდა დრამატული შედეგები მოეტანა და ამიტომ „ვენა აიძულა „შესაფერის მომენტამდე“ გადაედო გადაწყვეტილების რეალიზაცია“²⁷. რაც შეეხებოდა თურქეთს, ის არ აპირებდა ბოსნიისა და ჰერცეგოვინის დათმობას, მაგრამ ვენაში ნაკლებად აინტერესებდათ სტამბულის აზრი და უფრო რუსეთთან გარიგებაზე ზრუნავდნენ. ამის შედეგი იყო 1908 წლის სექტემბერში ავსტრია-უნგრეთის ქალაქ ბუხლაუში, რუსეთისა და ავსტრია-უნგრეთის საგარეო საქმეთა მინისტრების იზვოლსკისა და ერენტალის შეხვედრა. რუსეთი იმ პირობით თანხმდებოდა ვენის მიერ ბოსნია-ჰერცეგოვინის ანექსიას, თუ ვენა წინააღმდეგი არ იქნებოდა, რომ რუსეთის სამხედრო-საზღვაო ფლოტს ბოსფორისა და დარდანელის სრუტეებით ესარგებლა. სინამდვილეში ისე მოხდა, რომ ერენტალმა რუსი კოლეგა უსინდისოდ მოატყუა²⁸. ვენამ ისარგებლა შეთანხმებით და 1908 წლის 7 ოქტომბერს იმპერატორმა ფრანც-იოსებმა ბოსნია-ჰერცეგოვინის ანექსია გამოაცხადა. ვენამ ისიც ოფიციალურად აღნიშნა, რომ რუსეთი ანექსიაზე თანახმა იყო. „პარიზში მყოფმა იზვოლსკიმ ეს ყველაფერი ფრანგული გაზეთებიდან შეიტყო და სხვა არაფერი დარჩენოდა - მან ბუხლაუს შეთანხმების დეზავუირება მოახდინა“²⁹. აქ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ 1909 წლის თებერვალში ვენამ სტამბულთან ხელი მოაწერა შეთანხმებას, რომლის შესაბამისად, 2,5 მილიონი გირვანქა სტერლინგის საფასურად, სულთანმა უარი თქვა ბოსნია-ჰერცეგოვინაზე³⁰. აქ საინტერესო იყო თვით ამ მოვლენის შედეგი: დიდმა სახელმწიფოებმა აღიარეს ბოსნია-ჰერცეგოვინის ანექსია³¹. საგარეო საქმეთა მინისტრმა ერენტალმა გრაფის ტიტული მიიღო. რაც შეეხებოდა იზვოლსკის, ის გადადგა და პარიზში ელჩად დაინიშნა. „ახალი მინისტრი გახდა ფრთხილი და მრავალგზის გათვლილი გადაწყვეტილებების მომხრე, სერგეი საზონოვი“.

ლონდონი ცდილობდა ხელი შეეშალა გერმანიის პოზიციების განმტკიცებისათვის ბალკანეთზე, რომელიც მნიშვნელოვანი სტრატეგიული რაიონი იყო აზიისაკენ მიმავალ გზაზე. გერმანია უძლიერესი სახელმწიფო იყო არა მხოლოდ ეკონომიკით, არამედ სამხედრო თვალსაზრისითაც. თუმცა, საზღვაო შეიარაღებით გერმანია

ჯერ კიდევ საკმაოდ ჩამორჩებოდა ინგლისს. ამიტომ მომენტს გერმანიასთან ბრძოლისათვის ხელსაყრელად მიიჩნევდნენ ლონდონში საზღვაო ომის მომხრეები. მაგრამ, ლონდონში ისიც კარგად იცოდნენ, რომ საფრანგეთი და რუსეთი ომისათვის მზად არ იყვნენ.

1909 წლის 9 თებერვალს ბერლინს ესტუმრა ინგლისის მეფე ედუარდ VII. მისი ვიზიტის დასასრულს, გერმანიაში გამოქვეყნდა ოფიციალური განცხადება, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ გერმანიასა და ინგლისს შორის მიღწეული იქნა ურთიერთგაგება. ეს იყო აშკარა სიყალბე, რადგანაც გერმანიას აზრადაც არ მოსვლია ხელი შეეწყოს კონფლიქტის მშვიდობიანი დასრულებისათვის და არ სურდათ არავითარი შუამავლობის გაწევა ავსტრი-უნგრეთსა და რუსეთს შორის. არც საფრანგეთს სურდა ვითარების გამწვავება რუსეთისათვის მხარდაჭერით³³. ინგლისი, თავისი პოლიტიკის ერთგული, ასევე ორჭოფულად იქცეოდა³⁴. შექმნილ ვითარებაში, ლონდონისა და პარიზის პოზიციამ, როცა ბერლინი აქტიურად უჭერდა მხარს ვენას, განაპირობა კიდევ ბოსნიის კრიზისის დასრულება, რომელშიც რუსეთმა დიდი დიპლომატიური მარცხი განიცადა³⁵. ამჯერად, მას ანტანტის წევრობა არაფერში არ გამოადგა. ეს იყო ინგლისის დიპლომატიის მოქნილი მოქმედების შედეგი. წარუმატებლობამ ბალკანეთზე, რუსეთს უბიძგა კიდევ უფრო დაახლოვებოდა მოკავშირეებს და ამით გაენეიტრალებინა ვენისა და ბერლინის გავლენა ბალკანეთზე.

1905-1909 წლების ბურჟუაზიულმ რევოლუციამ და არეულობამ სპარსეთში, სერიოზული უთანხმოება გამოიწვია ინგლისსა და რუსეთს შორის, რომლებიც მეტოქეები იყვნენ სპარსეთში გავლენის სფეროებისათვის ბრძოლაში. ბერლინში მათ მეტოქეობას კმაყოფილებით ხვდებოდნენ, რადგან ამაში ხედავდნენ შესაძლებლობას ფეხი მოეკიდებინათ სპარსეთში, თავის კოლონიად გადაეციათ და გამოეყენებინათ როგორც პლაცდარმი ინგლისისა და რუსეთის სამფლობელოებზე თავდასხმისათვის³⁶. გერმანიის შესაძლო შეჭრა სპარსეთის ყურის აუზში საფრთხეს უქმნიდა როგორც რუსეთის, ასევე ინგლისის ინტერესებს. სპარსეთის ყურისკენ გერმანიის წინსვლით შემოფოთებული ინგლისის საგარეო საქმეთა მინისტრი ლენსდაუნი თემთა პალატაში გამოვიდა განცხადებით, რომ ინგლისის მმართველმა წრეებმა უნდა „განიხილონ რომელიმე სხვა სახელმწიფოს მიერ სპარსეთის ყურეში გამაგრებული ნავსადგურის შექმნა, როგორც სერიოზული მუქარა ბრიტანეთის ინტერესებისათვის და რა თქმა უნდა, ვალდებულნი არიან წინააღმდეგობა გაუწიონ ამას მათ განკარგულებაში არსებული ყოველგვარი საშუალებით“³⁷.

სპარსეთის მთავრობამ მიიღო როგორც ლონდონის, ისე პეტერბურგის მოთხოვნა, მათთან კონსულტაციების გარეშე არავისთვის არ მიეცა რკინიგზის მშენებლობის კონცესია. ბერლინი მტრულად შეხვდა მოწინააღმდეგეთა ასეთ პოზიციას, რადგან იგი მიაჩნდა სპარსეთში ეკონომიკური თანასწორობის დარღვევად და თავის მხრივ, მოითხოვა მოლაპარაკებები სპარსეთის საკითხზე. ლონდონმა პარიზთან ერთად მიმართა ღონისძიებებს, რათა ზეგავლენა მოეხდინა რუსეთზე, რომ მას გერმანიასთან დაახლოება არ ეცადა. თუმცა, ამის საჭიროება არ იყო, რადგან რუსეთი ისედაც არ ფიქრობდა ამის შესახებ. ამას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ანტანტისთვის, რადგან ამ დროისათვის წინააღმდეგობანი ინგლისსა და გერმანიას შორის ძალიან გამწვავდა³⁸.

1910 წლის ნოემბერში, ნიკოლოზ II საგარეო საქმეთა მინისტრის თანხლებით, ვილჰელმ II-ს პოტსდამში შეხვდა. გერმანიის დიპლომატია შეეცადა ამ ვიზიტის გამოყენებას, რათა შეემოწმებინა ანტანტის სიმტკიცე. გერმანიის საგარეო საქმეთა მინისტრი კიდერლენ-ვეხტერი ყველანაირად ცდილობდა უთანხმოება შეეტანა ინგლის-რუსეთის ურთიერთობებში და არწმუნებდა საზოგადოებას უარი ეთქვა ინგლისის

პოლიტიკისადმი მხარდაჭერაზე იმ შემთხვევაში, თუ ეს პოლიტიკა მიმართული იქნებოდა გერმანიის წინააღმდეგ. სპარსეთის მიმართ გერმანიამ კვლავ დაადასტურა, რომ არ ჰქონდა იქ პოლიტიკური ინტერესები და ესწრაფვოდა მხოლოდ სავაჭრო ურთიერთობების განვითარებას³⁹. საზონოვი მიესალმა გერმანიის პოზიციას და განაცხადა, რომ პეტერბურგი არ ფიქრობდა მხარი დაეჭირა ინგლისისათვის, თუ ის ანტიგერმანულ პოლიტიკას გაატარებდა, რადგან რუსეთსა და გერმანიას, როგორც მეზობელ სახელმწიფოებს, მეგობრულად უნდა ეცხოვრათ⁴⁰. კიდერლნ-ვებტერი კმაყოფილი დარჩა რუსეთის პოზიციით, მაგრამ ეს ვითარებას არ ცვლიდა, რადგან სინამდვილეში, პეტერბურგში აზრადაც არ მოსვლიათ ისეთი ნაბიჯის გადადგმა, რაც ინგლისთან დაპირისპირებას გამოიწვევდა და მაშასადამე ანტანტის ერთსულოვნებასაც საფრთხეს შეუქმნიდა. ამიტომ გასაკვირი არ იყო, რომ იმ ეტაპზე საქმე შეთანხმების ხელმოწერამდე არ მისულა გერმანიასა და რუსეთს შორის. ამის მიუხედავად, ბერლინი ცდილობდა ეჭვები დაეთესა ანტანტის მოკავშირეებს შორის. ამაზე მეტყველებდა კანცლერ ბეტმან-ჰოლვეგის განცხადება რაიხსტაგში, რომ ბერლინმა და პეტერბურგმა შეთანხმებას მიაღწიეს. ამ განცხადებამ დიდი შემფოთება გამოიწვია ლონდონსა და პარიზში⁴¹, რადგან დარწმუნებული იყვნენ, რომ მოლაპარაკებანი გერმანიასა და რუსეთს შორის მხოლოდ სპარსეთის საკითხს და ბალდადის რკინიგზის მშენებლობას შეეხებოდა. ლონდონში და პარიზში გადაწყვიტეს ერთობლივად მოეხდინათ ზეგავლენარუსეთზე, თუმცა ამის საჭიროება არ არსებობდა. რუსეთი ისედაც არ აპირებდა გერმანიასთან რაიმე შეთანხმების დადებას, რომელიც თავის მოკავშირეებს დაამორებდა.

დასკვნა

ინგლის - გერმანიის ურთიერთობა 1908-1910 წლებში დაძაბულობით გამოირჩეოდა, რაც საერთაშორისო ურთიერთობების განვითარებაზე ევროპაში დიდ გავლენას ახდენდა. აქედან გამომდინარე, ლონდონი ლავირების პოლიტიკას აქტიურად იყენებდა, რომ დიპლომატიის მეშვეობით ემოქმედა შექმნილ სიტუაციაზე. ინგლის-გერმანიის ურთიერთობები დაიძაბა საზღვაო შეიარაღების საკითხებზე, რადგან ლონდონი და ბერლინი სამხედრო-საზღვაო ფლოტის მშენებლობაზე სახსრებს არ ზოგავდნენ. ინგლისი ყველაზე ძლიერი საზღვაო სახელმწიფო, ცდილობდა ასეთი მდგომარეობის შენარჩუნებას და ამ მიზნით, გერმანიასთან საზღვაო შეიარაღების შემცირების თაობაზე მოლაპარაკებასაც აწარმოებდა, თუმცა უშედეგოდ. ამ გარემოებამ გამოიწვია ურთიერთობების შემდგომი გამწვავება ორ ქვეყანას შორის, რაც ავტომატურად იწვევდა ანტანტისა და სამთა კავშირის ურთიერთობების გაუარესებას. ბოსნიის კრიზისმა 1908-1909 წლებში და სპარსეთის საკითხმა 1905-1909 წლებში კიდევ უფრო გაამწვავა ურთიერთობები ინგლისსა და გერმანიას შორის. ეს ნიშნავდა, რომ დიდი უთანხმოება ორი სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკის ლიდერებს შორის, დიდი გართულებებით ემოქმედებოდა ევროპას.

გამოყენებული ლიტერატურა და შენიშვნები:

1. Г. Хальгартен. Империализм до 1914 года. Пер. с нем., М., 1961, с. 224.
2. А. Тирпиц. Воспоминания. Пер. с нем., М. 1957, с. 42.
3. П. Рорбах. Война и германская политика. Пер. с нем., М., 1915, с. 52-53.
4. С. Фей. Происхождение мировой войны. Пер. с англ., т. 1. М.-Л., 1934, с. 172.
5. Э. Лемонон. Англия и Германия. Пер. с фран., М.-Л., 1925, с. 89.

6. Deutschland im Ersten Weltkrieg, Bd., 1. Berlin, 1970, S. 107.
7. С. Фей, указ. Соч., с. 172.
8. Там же, с. 177.
9. Там же.
10. А. Тирпиц, указ. соч., с. 21.
11. Д. Ллойд Джордж. Военные мемуары, т. 1-2. Пер. с англ., М., 1934, с. 151.
12. Г. Хальгартен, указ. соч., с. 228.
13. П. Рорбах, указ. соч., с. 228.
14. ვ. ზოზია. გერმანია. 1904-1914. თბ. 2008, გვ. 238.
15. Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette. Sammlung der Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes. Bd. 1-40. Berlin, 1922-1927. – Bd. 28, № 10264, S. 92-93.
16. История дипломатии, т. II, М., 1963, с. 684.
17. Die Grosse Politik, Bd. 28, № 10288, S. 128.
18. Ibidem, № 10306, 1909 წლის 3 ივნისის თათბირის ოქმი.
19. ჰ. კისინჯერი. დიპლომატია. თარგ. ინგ., თბ. 2021, გვ. 247.
20. Die Grosse Politik, Bd. 28, № 10355, S.259.
21. თ. შარაშენიძე. დიპლომატიის ისტორია. 1890-1920. თბ., 2015, გვ., 24.
22. Т. Бетман-Гольвег. Мысли о войне. Пер. с нем., М.-Л., 1925, с. 27.
23. А. Г. Задохин, А. Ю. Низовский. Пороховой погреб Европы. М., 2000, с. 98.
24. Хальгартен, указ. соч., с. 397.
25. Э. Брикс, П. Клэвин. Европа нового и новейшего времени. Пер. с англ., М., 2006, с. 187.
26. История дипломатии, т. II, с. 686.
27. ი. ცინცაძე. დიპლომატია რიმელიდან გორბაჩოვამდე. თბ., 2016, გვ. 251.
28. იქვე, გვ. 255.
29. იქვე.
30. ა. მენტეშაშვილი. საერთაშორისო ურთიერთობებისა და დიპლომატიის ისტორია, წიგნი II, 1799-1918. გვ. 471.
31. См. История дипломатии, т. II, с. 661-662.
32. ი. ცინცაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 258.
33. А. М. Зайончковский. Подготовка России к мировой войне в международном отношении. Л., 1926, с. 94.
34. И. И. Астафьев. Русско-Германские дипломатические отношения 1905-1911 гг. М., 1972, с. 170.
35. ჰ. კისინჯერი, დიპლომატია, გვ., 250.
36. М. С. Иванов. Очерки истории Ирана. М., 1952, с. 218-219.
37. М. Брукс. Нефть и внешняя политика. М., 1949, с. 57.
38. “Красный архив” 1923, т. 3, с. 6.
39. Die Grosse Politik, Bd. 27, T. 2, № 10155, S. 842.
40. Ibidem, №10159, S. 846.
41. Н. Herzfeld. Die Deutsche Rüstungspolitik vor dem Weltkriege. Bonn und Leipzig, 1923, S. 18.

რეზიუმე

გერმანიის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის განვითარება ძირითადად ინგლის-გერმანიის დაპირისპირების ფონზე მიმდინარეობდა. მნიშვნელოვანი იყო აგრეთვე ის გარემოება, რომ საზღვაო ფლოტის მშენებლობა სხვა ქვეყნებშიც მიმდინარეობდა, რაც საერთო ვითარებას ამძიმებდა. მძლავრი საზღვაო ფლოტის შექმნას თვითონ

იმპერატორი ვილჰელმ II მფარველობდა, რაც ძლიერი ფლოტის შექმნის მომხრეებს საკმის უადვილებდა. ინგლისის სამხედრო-საზღვაო ფლოტი მსოფლიოში უძლიერესი იყო, ამიტომ ძლიერი კონკურენტის გამოჩენამ წინააღმდეგობები გერმანიასთან გააღრმავა. ეს განსაკუთრებით ნათელი გახდა "დრედნოუტების" გამოჩენის შემდეგ. ბერლინი ენერგიულად შეუდგა საზღვაო ფლოტის გაძლიერებას და დრედნოუტების გამოჩენამ ბერლინს შანსი მისცა დიდი ჩამორჩენა ინგლისის ფლოტთან შედარებით, სწრაფად აღმოეფხვრა. ბერლინი დიდ თანხებს გამოყოფდა საზღვაო ფლოტის მშენებლობაზე და შედეგიც საგრძნობი იყო. ლონდონი ცდილობდა მოლაპარაკებების გზით შეეზღუდა გერმანიაში ძლიერი ფლოტის მშენებლობა, მაგრამ წარუმატებლად. ბერლინი, თავის მხრივ, ცდილობდა მოლაპარაკებები საზღვაო ფლოტის მშენებლობის თაობაზე გამოეყენებინა მოწინააღმდეგეთა გათიშვისათვის, მაგრამ მიზანს ვერ მიაღწია. გერმანიის მმართველი წრეები ცდილობდნენ აგრესიული პოლიტიკის გატარებას ძლიერი არმიისა და საზღვაო ფლოტის დახმარებით და დიდ ომში ჩაბმას მსოფლიოს ხელახალი გადანაწილების მიზნით.

ANGLO-GERMAN RELATIONS IN 1908-1910

Vaja Chochia

Gori State University

The development of the German navy took place mainly against the backdrop of the Anglo-German confrontation. It was also important that the construction of the navy was underway in other countries, which aggravated the general situation. The creation of a powerful navy was patronized by Emperor Wilhelm II himself, which made it easier for supporters of the creation of a strong navy. The British navy was the strongest in the world, so the appearance of a strong competitor deepened the contradictions with Germany. This became especially clear after the appearance of the "dreadnoughts". Berlin energetically began to strengthen the navy, and the appearance of the dreadnoughts gave Berlin a chance to quickly eliminate the significant lag behind the British fleet. Berlin allocated large sums of money for the construction of the navy, and the result was tangible. London tried to limit the construction of a strong navy in Germany through negotiations, but unsuccessfully. Berlin, for its part, tried to use negotiations on the construction of a navy to isolate its opponents, but failed. The German ruling circles tried to pursue an aggressive policy with the help of a strong army and navy and engage in a major war with the aim of redistributing the world.

Key words: Edward VII, Wilhelm II, Admiral Tirpitz, London, Berlin, Vienna.

შენობის შემაღლებელი ნაწილების ენერგოეფექტურობა

ნინო მსხილაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი სამშენებლო ფაკულტეტის პროფესორი
ლევან ფიფია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი სამშენებლო ფაკულტეტის ასისტენტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.10>

საკვანძო სიტყვები: ენერგოდამზოგი და ენერგოეფექტური ტექნოლოგიები; მეორე ფანჯარა; მინის ბლოკები.

შენობების გათბობაში, გაგრილებასა და განათებაში გამოყენებული ენერგიის რაოდენობაზე დიდ გავლენას ახდენს მისი შენობის ზომა, ფორმა და თერმული მოქმედება. თერმულ შესრულებაზე მოქმედი ფაქტორები მოიცავს ჰაერის მოძრაობას, სითბოს და ტენიანობის გადაცემას შენობის მასალის მეშვეობით.

ისტორიული შენობები ძალიან განსხვავდება ფორმითა და კონსტრუქციით. რამდენიმე მათგანი გადარჩა, თავდაპირველსახით. აქედან გამომდინარე, მათი თერმული მახასიათებლები მნიშვნელოვნად განსხვავდება.

ამისათვის მნიშვნელოვანია შენობის გულდასმით შესწავლა და შეფასება, კერძოდ: უნდა დადგინდეს შესაბამისი სამშენებლო ელემენტებისა და კომპონენტების განსაზღვრა, მშენებლობის მეთოდები და მასალები. უნდა აღინიშნოს ენერგიის დაზოგვის არსებული მახასიათებლები - მათ შორის იზოლაცია, ბზარის დალუქვა, ჟალუზები, ორმაგი ან მეორე მინა.

ტრადიციული სამშენებლო მასალები, როგორიცაა ხე, კირი, ბათქაში, ფოროვანი ქვები, აგური და მიწა, ტენიანობის გამტარია. ისინი მუდმივად იღებენ ან გამოყოფენ ტენიანობას გარემოს ტენიანობის ცვლილების საპასუხოდ. კარგად მოვლილი ვენტილირებად შენობაში ეს ყოველდღიური და სეზონური რყევები დროთა განმავლობაში დაბალანსდება პრობლემების გამოწვევის გარეშე. ენერგოეფექტურობის ზოგიერთმა გაუმჯობესებამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს ტენიანობის ბალანსზე.

მნიშვნელოვანია იმის გაგება, თუ როგორ ურთიერთქმედებს შენობა სითბოსთან და ტენიანობასთან. ეს შესაძლებელს გახდის ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესების სავარაუდო შედეგის მოლოდინს.

შენობის მდგომარეობა დიდ გავლენას ახდენს ენერგიის მოხმარებაზე. დეფექტებმა, როგორიცაა ნესტიანი კედლები და ცუდად მორგებული კარები და ფანჯრები, შეიძლება მნიშვნელოვნად შეამციროს თერმული მოქმედება. ამრიგად, შენობის დეფექტების დადგენა შეფასების არსებითი მიზანია. ყოველთვის დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს წვიმის წყლის მოწყობისა და დრენაჟს მდგომარეობას, ასევე უნდა მოხდეს ნესტიანი ადგილების იდენტიფიცირება და დიაგნოსტიკა.

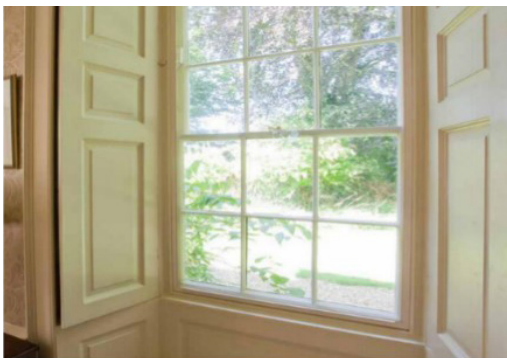
შენობის თერმული მუშაობის შესაფასებლად შეიძლება ჩატარდეს არა-დესტრუქციული ტესტები. ამ ტესტებიდან მიღებული ინფორმაცია შეიძლება ძალიან სასარგებლო იყოს განახლების წინადადებების შემუშავებისას. ესენია: ჰაერის წნევის ტესტირება - ეს ტესტი გამოიყენება შენობის ჰერმეტიკულობის დასადგენად. ინფრაწითელი თერმოგრაფია - ინფრაწითელი ვიდეო და ფოტოკამერები შეიძლება გამოყენებულ იქნას შენობის გამოსახულების შესაქმნელად, რომელიც აჩვენებს ზედაპირის ტემპერატურის ცვალებადობას. ერთობლივი გათბობის ტესტი - ეს ტესტი

ზომავს შენობის დაკარგული სითბოს რაოდენობას და გამოიყენება სითბოს დაკარგვის კოეფიციენტის დასადგენად W/K-ში. ის ჩვეულებრივ ტარდება დაუსახლებელ შენობაში ზამთრის თვეებში 1-3 კვირის განმავლობაში.

შესრულების ხარვეზი - ახალ და არსებულ შენობებში ენერგიის მოხმარების შესამცირებლად დაყენებული ღონისძიებები ზოგჯერ ვერ ახერხებს პროგნოზირებულ დანაზოგს. ამ შესრულების ხარვეზის მიზეზები მოიცავს: არსებული შენობების თერმული მუშაობის შესახებ არასწორი ვარაუდები; ენერგოეფექტურობის პროგნოზირებისთვის გამოყენებული მონაცემებისა და მოდელების უზუსტობები; არასწორი დიზაინი და გაუმჯობესებების დაზუსტება; გაუმჯობესების ცუდი ინსტალაცია, ინტეგრაცია და ექსპლუატაცია; არაეფექტური კონტროლის სისტემები; შენობების დაკავება და გამოყენების ნიმუშები; მაცხოვრებლების ქცევა და მათ მიერ ენერგიის მოხმარება;

„შემობრუნების ეფექტი“ შეიძლება მოხდეს, როდესაც ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესება იწვევს ქცევებს, რომლებიც ზრდის ენერგიის მოხმარებას. მაგალითად, როდესაც გათბობის სისტემა იაფდება, ის შეიძლება გამოყენებულ იქნას უფრო ხშირად ან უფრო მაღალ ტემპერატურაზე, ვიდრე ადრე. დანაზოგი ასევე შეიძლება იყოს მოსალოდნელზე ნაკლები, თუ შენობის ენერგიის მოხმარება გაუმჯობესებამდე გადაჭარბებულია. ამას ზოგჯერ „წინასწარ შეკრულ ეფექტს“ უწოდებენ.

გაუმჯობესების დაგეგმვისას მნიშვნელოვანია, რაც შეიძლება ზუსტად შეფასდეს ენერგიის მოხმარების არსებული დონეები. შენობისა და სერვისების ენერგეტიკული ეფექტურობა და შენობის მაცხოვრებლების დამოკიდებულება და ქცევა ყველა ხელშემწყობი ფაქტორია, რომელიც გასათვალისწინებელია.

სურ. 1 ფანჯრები თერმული მუშაობის გაუმჯობესებისთვის

აღნიშნული საკითხი შეიცავს რჩევებს, ფანჯრების თერმული მუშაობის გაუმჯობესების, პრინციპების, რისკების, და მეთოდების შესახებ ორმაგი მინის დამატებით. ძველი ფანჯრები ხშირად შეიძლება იყოს დაზიანებული. მიუხედავად იმისა, რომ ვენტილაცია მნიშვნელოვანია ძველ შენობებში, ჰაერის გადაჭარბებული გაჟონვა ფანჯრებიდან არასასურველია მაცხოვრებლებისთვის და აქვს სითბოს დანაკარგი.

საგულდაგულოდ დაპროექტებული და დამონტაჟებული ორმაგი ფანჯარა და ორმაგი მინა საშუალებას იძლევა შენარჩუნდეს ტემპერატურა, მინიმუმამდე შემცირდეს ჰაერის გაჟონვა და სითბოს დანაკარგი.

კვლევამ აჩვენა, რომ სითბოს დანაკარგი ფანჯრის მოწესრიგებით მთლიანობაში შეიძლება შემცირდეს 60%-ზე მეტით. კვლევამ ასევე აჩვენა, რომ ენერგია შეიძლება დაიზოგოს ორმაგი ფანჯრების, საიზოლაციო ჩარჩოების ან ორმაგი მინა-პაკეტების მეშვეობით. ფანჯრების თერმული მუშაობის გაუმჯობესების გარდა, მეორე ფანჯარას და ორმაგ მინას შეიძლება ჰქონდეს კიდევ სხვა სარგებელი, მათ შორის მაღალი ეფექტურობა ხმაურის შესამცირებლად.

მეორე ფანჯარა - მეორე ფანჯარა არის სრულიად დამოუკიდებელი ფანჯრის სისტემა, რომელიც დამონტაჟებულია არსებული ფანჯრების ოთახის მხარეს. ორიგინალური ფანჯრები რჩება თავდაპირველი უცვლელი სახით. საჭიროების შემთხვევაში მეორე ფანჯრის ფიქსირებული ფორმები განკუთვნილია მოსახსნელად

თბილ თვეებში, როდესაც თერმული სარგებელი არ არის საჭირო.

სურ. 2 ორმაგი ფანჯარა

მონტაჟის დაპროექტებამდე ასევე უნდა გავითვალისწინოთ შენობის შიგნით არსებული გარემო პირობები.

არსებული ფანჯრების შეკეთება - ტრადიციული ხის და ლითონის ფანჯრები თითქმის ყოველთვის უნდა გარემონტდეს, მაშინაც კი, როდესაც ძალიან ცუდ მდგომარეობაშია, ვიდრე ახლით ჩანაცვლდება. წარსულში ფანჯრების დასამზადებლად გამოყენებული ხე იყო მაღალი ხარისხის, ასევე ძალიან გამძლეობით გამოირჩეოდა. ბევრი ძველი პირველადი ფანჯარა დღესაც არის რამოდენიმე შენობაზე, ფანჯრების შეკეთება საუკეთესო საშუალებაა შენობის ვიზუალური ხასიათისა და არქიტექტურული მნიშვნელობის შესანარჩუნებლად.

სურ. 3. ფანჯრის ღიობის შეკეთება

სურ. 4. ფანჯრის საწვიმარის გარემონტება

ფანჯრებს აქვს დალუქული მინის ბლოკები ორი შუშის მინით, წარმოიშვება მინებს შორის სიცარიელე (როგორც წესი, 12-18 მმ), რაც აუმჯობესებს თბოიზოლაციას, განსაკუთრებით თუ მინა დაფარულია და სიცარიელე ივსება ინერტული გაზით.

სამშენებლო რეგლამენტი ახალ შენობაში ორმაგი მინის გამოყენებას პრაქტიკულად სავალდებულოს ხდის. არსებული ფანჯრების ჩანაცვლებამ ორმაგი მინის ბლოკებით ხშირ შემთხვევაში შეიძლება გამოიწვიოს გარეგნობის ცვლილება. ისტორიულ შენობებში დიდი უპირატესობა უნდა იყოს შეკეთებაზე, ვიდრე შეცვლაზე, რადგან ორმაგი მინის გამოყენებამ შეიძლება გამოიწვიოს ისტორიული ქსოვილის ჩანაცვლება, რაც საჭიროებს შეთანხმებას შესაბამის პირებთან თუ ორგანიზაციებთან.

სარგებელი ორმაგი მინის - მიუხედავად იმისა, რომ ძველ შენობებში ორმაგი მინის დანაყოფების ძირითადი დანიშნულებაა ფანჯრების თერმული მუშაობის გაუმჯობესება, აგრეთვე შუშის მეშვეობით სითბოს გამტარობის შემცირება, ორმაგი მინა შეიძლება უზრუნველყოს რიგი სხვა უპირატესობებით.

სითბოს დანაკარგები ტიპური ტრადიციული ფანჯრიდან, ძირითადად ფანჯრის ირგვლივ არსებული ხარვეზებით ხდება. შენობის სითბოს შენარჩუნებისთვის ასევე დამოკიდებულია ფანჯრების ზომებთან, მინის მეშვეობით გამტარობის შედეგად

დაკარგული სითბოს წილი უფრო დიდია.

თერმული მუშაობისთვის, ოპტიმალური დაშორება მინებს შორის არის 16-20 მმ. უფრო დიდი სივრცე საშუალებას აძლევს კონვექციურ დენებს განვითარდეს ღრუში და მეტი სითბო დაიკარგოს. ორმაგი ფანჯარა ერთეულის განლაგება, რეკომენდირებულია მეორე ფანჯარა დამონტაჟდეს პირველი ფანჯრიდან დაახლოებით 100 მმ მანძილზე.

შენობისთვის მეორადი მინის დანაყოფების შერჩევისას მნიშვნელოვანია გამოიყენოთ სისტემა, რომელიც შეესაბამება ოთახის დიზაინს და მასალებს. არსებობს რამდენიმე სახეობის ორმაგი მინის სისტემა, რომლებიც უზრუნველყოფენ ინსტალაციას, რომელიც კონფიგურირებულია შენობის კონკრეტულ საჭიროებებზე.

ალტერნატიულად, შეკვეთილი სისტემა შეიძლება დაპროექტდეს, რომელიც შედგება ქვეჩარჩოებისგან, ჩვეულებრივ, ხისგან, რომელშიც ფიქსირდება გასახსნელი გარსაცმები ან მოცურების საფარები. ცალკეული მოჭიქული ფანჯრები შეიძლება იყოს ჩამოკიდებული ისე, რომ ისინი იკეცება ჟალუზების მსგავსად ან ფუნქციონირებს როგორც ფარდაები.

კონდენსაცია - ყველა ჰაერი შეიცავს წყლის ორთქლს, მაგრამ თბილი ჰაერი უფრო მეტ ორთქლს იტევს, ვიდრე ცივ ჰაერი. როდესაც თბილი, ნესტიანი ჰაერი გაცივდება, ის მიაღწევს ტემპერატურას, რომელზედაც ვერ იტევს ორთქლს რაოდენობას და წყალი კონდენსირდება ამ ტემპერატურას მოცემულობას ნამის წერტილი ეწოდება.

ვენტილაცია - თავდაპირველი ფანჯარა არ უნდა იყოს დალუქული, ამიტომ არის ჰაერის უფსკრული გარკვეული ვენტილაცია, რათა შეზღუდოს კონდენსაციის რისკი შიდა სახეზე. მეორადი მინის დანადგარი კარგად უნდა იყოს დალუქული. მოსახსნელი მეორადი მინა შეიძლება მოიხსნას თბილ ამინდში, რათა შესაძლებელი გახდეს ორიგინალური გახსნილი ფანჯრების სრული ფუნქციონირება. საჭირო იქნება გამოყოფილი საცავი, წინააღმდეგ შემთხვევაში ისინი დაზიანდებიან.

ოთახის ადექვატური ვენტილაცია უნდა იყოს შენარჩუნებული მეორადი მინის საშუალებით. ამას შეიძლება დასჭირდეს წვეთოვანი ვენტილატორების დაყენება. ჰაერის მოძრაობა მნიშვნელოვანია ტრადიციულ შენობებში, რათა ქსოვილმა "სუნთქოს" - ტენიანობის გათავისუფლება და შთანთქმა. ტენიანობა შეიძლება შევიდეს ქსოვილში გარე ან შიდა წყაროებიდან. განსაკუთრებით სამშენებლო მასალების გამოყენების სიფრთხილეა საჭირო ნესტიან შენობებში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბირგიტ დ. მაიერ. ვ, ხათუნა სიჭინავა, თომას დუცია, ჰოლგერ რაიფი, ნანი მეფარიშვილი. ენერგოეფექტურობა მშენებლობაში. თბილისი, 2017 წ, 263 გვ.
2. მილაშვილი მ.ნ.; მჭედლიშვილი ვ.გ., მსხილაძე ნ.გ. სტილი არქიტექტურაში. თბილისი, სტუ, 2017 წ, 118 გვ.
3. დაპროექტების ნორმების – „სამშენებლო კლიმატოლოგია“. საქართველოს ეკონომიკური განვითარების მინისტრის ბრძანება №1-1/1743. 2008 წლის 25 აგვისტო, ქ. თბილისი;
4. საქართველოს კანონი შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4873932?publication=1>
5. ენერგოეფექტურობა ძველ შენობებში. საკურსო სახელმძღვანელო ენერგოეფექტურობაზე, 2024, კადვის გამომცემლობა

რეზიუმე

თანამედროვე სამყაროში მნიშვნელოვანი საკითხებია ენერგიის დაზოგვა და მისი ეფექტური გამოყენება, განსაკუთრებით მშენებლობის სექტორში. ენერგოდამზოგი და ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების დანერგვა ხელს უწყობს რესურსების ოპტიმიზაციას, გარემოს დაცვასა და ეკონომიკური ხარჯების შემცირებას. ამ მიმოხილვის მიზანია, გაანალიზოს სხვადასხვა კვლევები და ტექნოლოგიური ინოვაციები, რომლებიც ენერგოეფექტურობის გაზრდას ემსახურება.

ENERGY EFFICIENCY OF THE CONSTITUENT PARTS OF THE BUILDING

ABSTRACT

In the modern world, energy saving and its efficient use are important issues, especially in the construction sector. The introduction of energy-saving and energy-efficient technologies contributes to the optimization of resources, environmental protection and reduction of economic costs. The aim of this review is to analyze various studies and technological innovations that serve to increase energy efficiency.

საქართველოს სატრანსპორტო სისტემების გამომწვევები და მისი დაძლევის გზები

თენგიზ გაბინაშვილი
სტუ-ს საინჟინრო ეკონომიკის,
მედიატექნოლოგიებისა და სოციალურ
მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი
თბილისის სატრანსპორტო კომპანია,
მარშრუტების დაგეგმვის სპეციალისტი

მაია ბენია
(ხელმძღვანელი)
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი

DOI: <https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.11>

საკვანძო სიტყვები: ლოგისტიკა, ტრანსპორტი, ინფრასტრუქტურა, ტრანზიტი, მულტიმოდალურობა, ეკონომიკა, ინვესტიცია.

შესავალი

ქართული ეკონომიკის განვითარებისა და კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად ერთ-ერთ ძირითადი და აუცილებელი ფაქტორია ეფექტური სატრანსპორტო და ლოგისტიკური სისტემის შექმნა, გამომდინარე გეოგრაფიული ადგილმდებარეობიდან, საქართველო მდებარეობს მნიშვნელოვანი ევრაზიის სავაჭრო გზების გადაკვეთაზე. ამიტომ საქართველოს დამატებითი ტვირთების ნაკადების მოზიდვისა და გატარების რეალური შანსი გააჩნია, რაც კიდევ უფრო გაზრდის შემოსავლებს. ქვეყნის ტერიტორიაზე გადის სატრანსპორტო დერეფნები, რომელიც აერთიანებს ევროპას აზიასთან, მათ შორის დერეფნები TPACEKA, „შუა დერეფანი“, საერთაშორისო სატრანსპორტო და სარკინიგზო მარშრუტები. ერთის მხრივ, მიუხედავად გეოგრაფიული უპირატესობისა და მოდერნიზების პოლიტიკური ნებისა, საქართველოს სატრანსპორტო სისტემა აწყდება რიგ სისტემურ და ინფრასტრუქტურულ პრობლემებს, რომლებიც ამცირებენ მისი ფუნქციონირების ეფექტიანობას და ქვეყნის სატრანზიტო მიმზიდველობას

2000 წლის შემდეგ მნიშვნელოვნად გაიზარდა საქართველოს სატრანზიტო როლი, რაც უკავშირდება ჩინეთის, ცენტრალური აზიისა და ევროპის ქვეყნებს შორის მზარდ ვაჭრობას. კონკრეტულად, შუა სატრანსპორტო დერეფნის მნიშვნელობა, რომელიც გადის კასპიის ზღვისა და საქართველოს ტერიტორიის გავლით შავ ზღვაზე, გაზარდა საერთაშორისო ინიციატივებმა, მაგალითად, როგორიცაა „ერთი სარტყელი-ერთი გზა“.

სატრანსპორტო სისტემის ძირითად პრობლემებს წარმოადგენს:

ინფრასტრუქტურის გაუარესება. მიუხედავად ცალკეული საინვესტიციო პროექტებისა, მაგალითად, აღმოსავლეთ-დასავლეთის სწრაფი ავტომაგისტრალი, გზების უმეტესი ნაწილი და სარკინიგზო ინფრასტრუქტურა ითხოვს კაპიტალურ

რემონტს და მოდერნიზაციას. განსაკუთრებით მწვავედ დგას პრობლემა საქალაქო ცენტრებიდან დაშორებულ რეგიონებში.

მულტიმოდალურობის უკმარისობა. ცუდად არის განვითარებული რკინიგზის, საგზაო და საზღვაო ტრანსპორტის დამაკავშირებელი ინტერმოდალური კვანძები. ინტეგრირებული ლოგისტიკური ცენტრების ნაკლებობა კი ზრდის ტრანსპორტირების დროს და ღირებულებას.

არასაკმარისი დიგიტალიზაცია. ჯერ კიდევ ფრაგმენტულადაა დანერგილი ლოგისტიკური პროცესების ავტომატიზაცია, ტვირთების თვალთვალის სისტემა, ელექტრონული დოკუმენტბრუნვა და ციფრული საბაჟო გაფორმება. ყოველივე ეს კი აფერხებს ტვირთების დამუშავების სიჩქარეს და კონკურენტუნარიანობას საერთაშორისო ბაზრებზე.

საკადრო დეფიციტი. სატრანსპორტო-ლოგისტიკურ სექტორში მწვავედ იგრძნობა შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე კადრების უკმარისობა. არასაკმარისი პროფილური განათლება და თანამედროვე პროგრამები ლოგისტიკის, ინჟინრების და ციფრული ლოგისტიკის სპეციალისტების მოსამზადებლად ქმნის დამატებით ბარიერებს.

გეოპოლიტიკური რისკები და არასტაბილურობა. მიმდინარე ტერიტორიული კონფლიქტები და მეზობელი ქვეყნების პოლიტიკურ ვითარებაზე დამოკიდებულება მოქმედებს საქართველოს გავლით სატრანზიტო მარშრუტების საიმედოობასა და პროგნოზირებაზე.

სატრანსპორტო სისტემებში პრობლემების გადასაღებად საჭიროა:

ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაცია. აუცილებელია რკინიგზის ხაზების სისტემური მოდერნიზაცია, საავტომობილო გზების გაფართოება, პორტების რეკონსტრუქცია და ტერმინალების ინფრასტრუქტურის რეკონსტრუქცია. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მულტიმოდალური ლოგისტიკური ცენტრების მშენებლობას ფოთში, თბილისში და ქუთაისში.

ციფრული გადაწყვეტილებების შემუშავება. ტრანსპორტირების, რეალურ დროში ტვირთების თვალთვალის სისტემების და ლოგისტიკურ პროცესებში მონაწილეთა შორის მონაცემების გაცვლის ელექტრონული პლატფორმის მართვისთვის საჭიროა ციფრული პლატფორმების დანერგვა. რეკომენდირებულია აქტიური მონაწილეობა საერთაშორისო ციფრულ დერეფნებში, ინტეგრაცია TIR-EPD-თან, e-CMR-თან და e-TIR-თან.

ინვესტიციების მოზიდვა. ხელსაყრელი საინვესტიციო კლიმატის შექმნა, სახელმწიფო-კერძო პარტნიორული მექანიზმების გამოყენება, საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობა არის ინფრასტრუქტურული და ინოვაციური პროექტების პრიორიტეტები.

საკადრო პოტენციალის განვითარება. უნივერსიტეტებში პროფილური საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნა, ევროპულ ლოგისტიკურ ასოციაციებთან თანამშრომლობა, პროფესიული სწავლების განვითარება და ლოგისტიკური ოპერატორების სერტიფიცირება, მათ შორის მოქმედი ტექნოპარკების ბაზაზე.

საერთაშორისო და რეგიონალური თანამშრომლობა. აქტიური მონაწილეობა TPACEKA-ს და „შუა დერეფნის“ პროექტებში, EC -თან, თურქეთთან, ჩინეთთან და შუა აზიის ქვეყნებთან ინტეგრაციის გაფართოება. შესაბამისობის სტანდარტების განვითარება, საზღვრების გადაკვეთის პროცედურების გამარტივება, დოკუმენტების ორმხრივი აღიარება.

ზღვისპირა განვითარებადი ქვეყნებისათვის (Lldc) მდგრადი კავშირების დასამყარებლად აუცილებელია ტრანზიტისა და საზღვრის კვეთის პროცედურების დიგიტალიზაცია და მულტიმოდალური დერეფნების განვითარება, რაც ხელს

შეუწყობს აღნიშნულ ქვეყნებში ვაჭრობის ხარჯების შემცირებას.

ციფრული კავშირისა და ტექნოლოგიების გაზრდილი აუცილებლობა ნათელი გახდა განსაკუთრებით COVID-19 პანდემიის დროს, რამაც, სხვადასხვა ფაქტორებიდან გამომდინარე, დიდი გავლენა მოახდინა დერეფნების გამართულ მუშაობაზე. პანდემიის გამო დაიხურა სახელმწიფო საზღვრები და შეიზღუდა ადამიანებისა და საქონლის გადაადგილება. მსგავს შემთხვევაში ციფრული კავშირები და ტექნოლოგიები კი იძლევა არაფიზიკური ვაჭრობის გამარტივების საშუალებას.

მიუხედავად არსებული პრობლემებისა, ბოლო წლებში გატარებული რეფორმების შედეგად საქართველოში შესამჩნევად განვითარდა ტრანსპორტისა და ლოგისტიკის სექტორი, შესაბამისად ამაღლდა ქვეყნის სატრანზიტო და ლოგისტიკური პოტენციალი, რამაც საფუძველი ჩაუყარა გლობალურ ბაზრებთან უკეთეს კავშირს.

საქართველო ფლობს სტრატეგიულ პოტენციალს იქცეს კავკასიისა და ცენტრალური აზიის მთავარ ლოგისტიკურ ჰაბად. ლოგისტიკა გლობალური ეკონომიკის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს. ლოგისტიკური ტექნოლოგიების სწრაფმა განვითარებამ საფუძველი ჩაუყარა წარმოებისა და დისტრიბუციის პროცესების რევილუციური ცვლილებების განვითარებას, რამაც განაპირობა გლობალური ბაზრის ჩამოყალიბება. მზარდმა კონკურენციამ გამოიწვია ლოგისტიკური სერვისის პროვაიდერების მხრიდან ლოგისტიკური სერვისის მომსახურების მაღალი ხარისხით უზრუნველყოფა, რომლის მთავარი ამოცანაცაა განსაზღვრულ ადგილას, განსაზღვრულ ფასად, განსაზღვრულ დროს და განსაზღვრულ მდგომარეობაში პროდუქტის მიწოდება.

შესაბამისი პირობები და ეფექტური სატრანსპორტო ლოგისტიკური ინფრასტრუქტურა ქვეყნებს აძლევს უფრო მეტი კომპანიების მოზიდვის საშუალებას, რომლებიც გლობალიზაციის პროცესში დებულობენ სტრატეგიულ გადაწყვეტილებას, თუ სად უნდა განლაგდეს მათი საწარმოები, წარმოებული პროდუქციის გასაღების ბაზრები და მათი ტრანსპორტირება მსოფლიო ბაზარზე. თუმცა, გადაწყვეტილებაზე გავლენას ახდენს სხვადასხვა ფაქტორები, როგორცაა ლოგისტიკური სერვისის მომსახურების ხარისხი და დანახარჯი ტრანსპორტიტებისას. ამასთან, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე ლოგისტიკური ოპერატორების მომზადება, რომლებსაც შეეძლებათ კომპლექსური ლოგისტიკური სერვისების წარმოება.

აღსანიშნავია სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის ქსელური ეფექტის არარსებობა. მის ერთ-ერთ მიზეზს კი წარმოადგენს სხვადასხვა სახის ტრანსპორტის დამაკავშირებელი ინფრასტრუქტურის დეფიციტი, ანუ არ ხდება მათი ერთობლივი და ერთგვაროვანი მოქმედება. არსებული პრობლემის აღმოსაფხვრელად საჭიროა ლოგისტიკური სიახლეების დანერგვა, სამეცნიერო-ტექნიკური დოკუმენტაციის გაცვლა, საჭირო კადრების ურთიერთგაგზავნა კვალიფიკაციის ასამაღლებლად და სხვა, რადგან უცხოელი მომწოდებლები და მწარმოებლები ქართულ სავაჭრო და საწარმოო კომპანიებს უყენებენ მოთხოვნებს, რომლებიც მიახლოებულია დასავლურ სტანდარტებთან.

საქართველოს ლოგისტიკის დარგი ცვლილებების პროცესშია. ქართულ ბაზარზე გამოჩნდნენ ახალი მოთამაშეები, რომლებიც თანდათან ფართოვდებიან. საერთაშორისო ლოგისტიკის ინდექსში (LPI) საქართველო 79-ე ადგილზეა 139 ქვეყანას შორის.

ბოლო მონაცემების მიხედვით საქართველომ გააუმჯობესა საბაჟოს, საერთაშორისო გადაზიდვების, ლოგისტიკის, მიკვლევადობის და დროის საკითხი, გარდა ინფრასტრუქტურისა. რაც შეეხება ინფრასტრუქტურას, ამ მიმართულებით

განხორციელდა დიდი ინვესტიციები, ლოგისტიკა და ინტერმოდალური ინფრასტრუქტურა კი დასახვეწია განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით, რაც ლოგისტიკის სისტემის ექსპლუატაციის დაბალი ეფექტურობის მაჩვენებელია. ამასთან ღირებულება მაღალია და სისტემის საიმედოობაც შედარებით ნაკლები. მაღალი ხარჯები უარყოფითად მოქმედებს საერთაშორისო გადაზიდვებზე, რაც ნათლად ჩანს საერთაშორისო ლოგისტიკის ინდექსში (LPI) ინდექსის შეფასებებში. 2023 წლის საერთაშორისო ლოგისტიკის ინდექსის მიხედვით საქართველო, მიუხედავად მიღწეული განვითარებისა (2.7 ქულა), ჩამორჩება ცენტრალური აზიისა და ევროპის რეგიონების საშუალო მაჩვენებელს (3.1 ქულა). ამდენად, კონკურენტუნარიანობა და ეფექტურობა ლოგისტიკის სექტორში ისევ დაბალი რჩება.

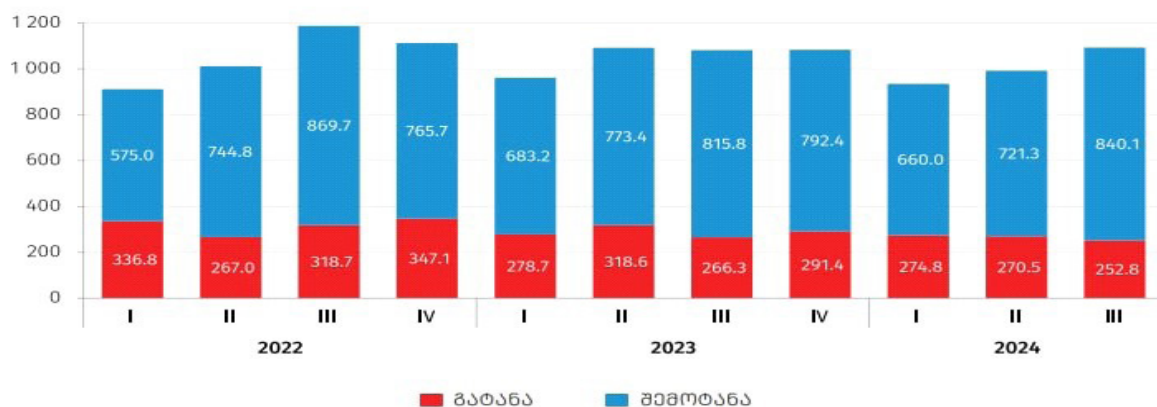
საქართველოს სატრანსპორტო სისტემა აერთიანებს ოთხ საკვანძო კომპონენტს: საავტომობილო, სარკინიგზო, საზღვაო და საჰაერო ტრანსპორტს. ძირითადი სატრანსპორტო გზები თბილისს აკავშირებს მსხვილ ქალაქებთან და სასაზღვრო პუნქტებთან. სარკინიგზო ქსელი მოიცავს სტრატეგიულ მიმართულებებს და ემსახურება შავი ზღვის სანაპირო პორტებს, ბათუმსა და ფოთს. საზღვაო ტრანსპორტი ორიენტირებულია ტვირთების ექსპორტსა და იმპორტზე, საჰაერო ტრანსპორტი კი მგზავრებისა და ტვირთების გადაზიდვაზე.

2023 წლის ბოლოს რკინიგზის ხაზების საერთო სიგრძემ საქართველოში შეადგინა 2401.3 კილომეტრი. აქედან 98.4% იყო ელექტროფიცირებული. ძირითადი სადგურები განლაგებულია თბილისში, გორში, ხაშურში, ზესტაფონში, სამტრედიიაში და ფოთისა და ბათუმის ნავსადგურებთან ახლოს. ახალი რკინიგზა ერთმანეთთან დააკავშირებს თურქეთსა და აზერბაიჯანს, რაც წაახალისებს თურქ გადამზიდავებს ექსპორტის საავტომობილო ტრანსპორტიდან სარკინიგზო ტრანსპორტზე გადასატანად. გრძელვადიან პერსპექტივაში ბაქო-თბილისი-ყარსის პროექტი უნდა იქცეს ევროპა-აზიის დამაკავშირებელი დერეფნის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მარშრუტად.

საქართველოს რკინიგზის შემოსავლების 90% მოდის სატვირთო გადაზიდვებთან დაკავშირებულ შემოსავლებზე. 2019 წლიდან, პირველად, დაფიქსირდა სატვირთო გადაზიდვების ზრდა. საქართველოს რკინიგზის გადაზიდვების მაჩვენებელზე განსაკუთრებით დადებითად იმოქმედა ახალმა საბაჟო რეგულაციებმა მეზობელ ქვეყნებში, სანქციების დაწესებამ კონკურენტ დერეფნებზე, ახალმა ტრანსკონტინენტურმა მიმართულებებმა და ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებამ რეგიონში. დიაგრამა №2-ზე მოცემულია რკინიგზით გადატანილი ტვირთების რაოდენობა საერთაშორისო გადაზიდვების რეჟიმში.

დიაგრამა №1

საერთაშორისო გადაზიდვების რეჟიმში რკინიგზით გადატანილი ტვირთის სტრუქტურა, (ათასი ტონა)

წყარო: სს საქართველოს რკინიგზა

მიუხედავად ეკოლოგიურად შედარებით სუფთა და უსაფრთხო ტრანსპორტის სახეობისა, რკინიგზის პოტენციური საქართველოში არასაკმარისად გამოიყენება, რაც დაკავშირებულია გარკვეულ ძირითად გამოწვევებთან. გასაუმჯობესებელია სავაგონო-სალოკომოტივო პარკი და მთლიანად ინფრასტრუქტურა. თუ გავითვალისწინებთ პარკის ტექნიკურ პარამეტრებსა და მდგომარეობას, იგი საკმაოდ მოძველებულია და საჭიროებს განახლებას/მოდერნიზებას.

მნიშვნელოვანი პრობლემებია ასევე სარკინიგზო ტრანსპორტის დარგის არაეფექტური ინსტიტუციური მოწყობის მხრივაც. ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი გამოწვევაა ევროკავშირის 8 საკანონმდებლო აქტის დანერგვა სარკინიგზო ტრანსპორტის დარგში. თუ იქნება გათვალისწინებული აღნიშნული რეგულაციები და მათი შინაარსი, სარკინიგზო ტრანსპორტის დარგში განხორციელდება სრული რეფორმირება და რესტრუქტურირაცია.

ასევე მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს ახალი სარკინიგზო დერეფნების არასაკმარისი კონკურენტუნარიანობა. ცენტრალური აზიისა და ევროპის დაკავშირება ვაჭრობის, ენერგეტიკული უსაფრთხოების, პროდუქტების ტრანსპორტირების თვალსაზრისით სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია და სწორედ აქედან გამომდინარე შუა დერეფანი წარმოადგენს ძალიან მნიშვნელოვან პროექტს და შეიძლება ითქვას, რომ თამაშის წესების შემცვლელია რეგიონში და ის ასევე უპასუხებს არსებულ საჭიროებებს და წარმოადგენს გეოპოლიტიკური გამოწვევებიდან გამოსავალს..... საქართველო უკვე ბევრს აკეთებს შუა დერეფნისთვის და უნდა განაგრძოს ეს და უნდა მოიწვიოს ქვეყნები უფრო ფართო თანამშრომლობისათვის“, განაცხადა ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის (EBRD) რეგიონულმა ხელმძღვანელმა კავკასიაში ალკის ვრიენიოს დრაკინოსმა, EBRD-ის 57-ე ყოველწლიურ შეხვედრაზე.

შუა დერეფნის განვითარება დაიწყო 2013 წელს, „ტრანსკასპიური საერთაშორისო სატრანსპორტო მარშრუტის განვითარების საკოორდინაციო კომიტეტის დაფუძნების შესახებ“ შეთანხმებაზე ხელის მოწერის შემდეგ. აღნიშნული დერეფანი ითვალისწინებდა ტვირთების გადაზიდვას ჩინეთიდან ევროპისა და უკუმიმართულებით ყაზახეთის, აზერბაიჯანისა და საქართველოს გავლით, რომელსაც 2017 წელს შეეცვალა სახელი და ეწოდა „შუა დერეფანი“. პირველი სარკინიგზო-საკონტეინერო გადაზიდვა შუა დერეფნის გავლით განხორციელდა 2015 წელს. არანაკლები პოტენციური გააჩნია სამხრეთ-დასავლეთ დერეფანს, რომელიც საქართველოზე გავლით სპარსეთის ქვეყნებსა და ინდოეთს დააკავშირებს ევროკავშირის ქვეყნებთან.

არსებული გამოწვევები სარკინიგზო ტრანსპორტში განაპირობებს რკინიგზის ნაკლებ კონკურენტუნარიანობას სავტომობილო ტრანსპორტთან შედარებით. სარკინიგზო ტრანსპორტს საერთაშორისო სახმელეთო გადაზიდვებში უკავია 48%.

მიუხედავად აღნიშნულისა, საქართველოს რკინიგზა ცდილობს გააუმჯობესოს მისი სერვისები, რაც აისახა კიდევ საკონტეინერო გადაზიდვების მომსახურების ტარიფების ეროვნულ ვალუტაზე გადაყვანაში და ტარიფზე ფასდაკლების შეთავაზებაში ტვირთების ისეთი ტიპებისათვის, როგორიცაა ჯართი და სრული ვაგონის გადაზიდვების შემთხვევაში, ახალ ინიციატივებში, ახალი საკონტეინერო გემით გადაზიდვების განვითარებაში.

საერთაშორისო ნაოსნობისთვის საქართველოს გააჩნია ოთხი საზღვაო ნავსადგური: ბათუმის, ფოთის, შავი ზღვის ტერმინალი (ყულევი) და სუფსის საზღვაო ტერმინალი. ფოთისა და ბათუმის ნავსადგურებში ხდება ყველანაირი ტვირთის გადამუშავება, იქნება ეს მშრალი, საკონტეინერო თუ თხევადი. ყულევის ნავსადგურში ხორციელდება ისეთი სახის ტვირთების გადამუშავება, როგორიცაა თხევადი გაზი, ნედლი ნავთობი

და ნავთობპროდუქტები. სუფსის ნავსადგურში კი მიმდინარეობს ნედლი ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების გადამუშავება.

ბათუმის საზღვაო ნავსადგური არის თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვილი საკონტეინერო, საბორნე და გენერალური ტვირთების ნავსადგური.

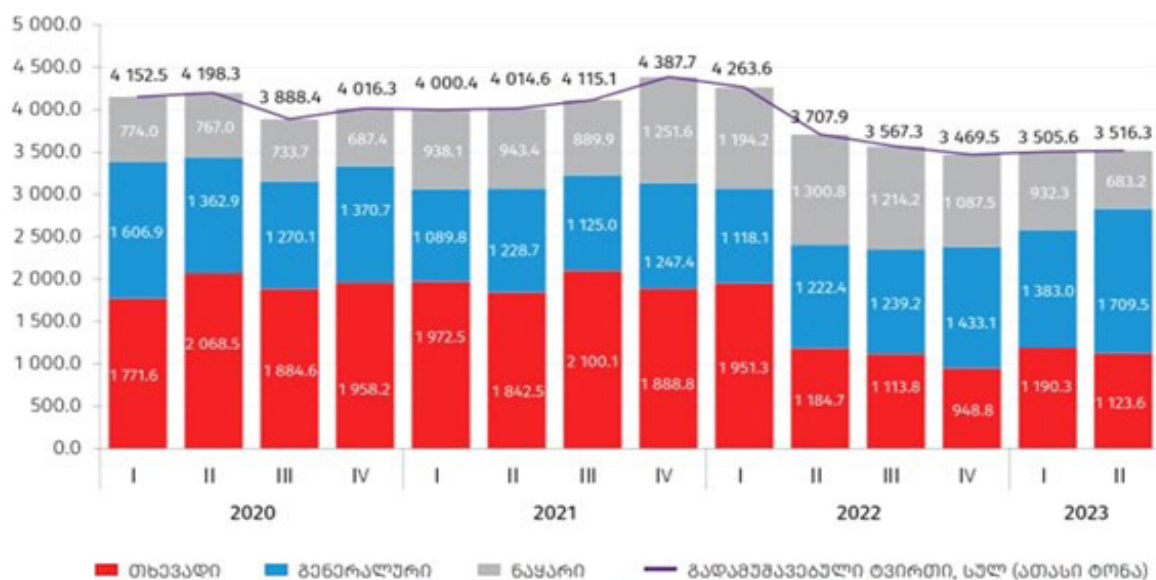
ბათუმის ნავსადგური ოდითგანვე იყო ევროაზიური და საერთაშორისო სატრანსპორტო დერეფნის შემადგენელი უმნიშვნელოვანესი ნაწილი. ის არის ევროპის აზიასთან და პირიქით შემაერთებელი სატრანსპორტო ხაზი. ნავსადგურს, საავტომობილო და სარკინიგზო გზებით, კავშირი აქვს კავკასიის, თურქეთის, რუსეთისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებთან.

ბათუმის ნავსადგური არის მთავარი სატრანზიტო ნავსადგური ყაზახეთიდან და აზერბაიჯანიდან წამოსული ნავთობის გადასამუშავებლად.

ნავსადგურს ახასიათებს გეოსტრატეგიული და ბუნებრივი უპირატესობები. ნავსადგური განთავსებულია ბუნებრივად ღრმაწყლიან უბეში, რაც მას აძლევს საშუალებას დიდტონაჟიანი გემების მისაღებად. ის სანაპიროდან კარგადაა დაცული და მასთან მისასვლელად გემს არ სჭირდება არხის გავლა, რის გამოც გემფლობელები გათავისუფლებული არიან მოსაკრებლის გადასახადისაგან. სწორედ ამ უპირატესობებიდან გამომდინარე ბათუმის ნავსადგურმა მიიღო თავისუფალი პორტის, „პორტო-ფრანკო“-ს სტატუსი. ბაქოდან ბათუმში რკინიგზის ხაზის საშუალებით გადაზიდული ნავთობი იქცა როგორც ბათუმის, ასევე ნავსადგურის განვითარების საფუძვლად. ნავთობის გადამუშავებასთან ერთად გაზრდილმა მოთხოვნებმა გაზარდა სხვადასხვა მოთხოვნებიც, რაც საფუძვლად დაედო ქალაქის ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას.

დიაგრამა №2

საქართველოს ნავსადგურებში და ტერიტორიაში გადამუშავებული ტვირთის მოცულობა სახეების მიხედვით, ათასი ტონა

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

შესამჩნევად გაიზარდა ტვირთბრუნვა ფოთის პორტში, რაც გამომდინარეობდა შუა დერეფნის მიმართ მზარდი ინტერესით მეზობელი ქვეყნებიდან. რუსეთ-უკრაინის ომის გამო ჩინეთიდან წამოსული ტვირთების გადაზიდვის პროცესებმა გადაინაცვლა ყაზახეთზე გავლით, შემდეგ კი კასპიის ზღვით ხვდება აზერბაიჯანში,

შემდეგ ფოთის პორტში ზღვით ევროპაში მოსახვედრად. ფოთის პორტის ოპერატორი კომპანიაა APM Terminals, რომელიც წარმოადგენს დანიის გადამზიდავი კომპანიის Maersk-ის სატრანსპორტო და ლოგისტიკის განყოფილებას.

გამომდინარე იქიდან, რომ საქართველოს ნავსადგურებში ტვირთნაკადებიდან უდიდესი ნაწილი ტრანზიტულია, მასზე მნიშვნელოვნად ზემოქმედებს გარე ფაქტორები, რომელსაც, მაგალითისთვის მიეკუთვნება ეკონომიკური აქტივობების შენელება და გააქტიურება მეზობელ ქვეყნებში. გარდა ამისა, ფერხდება საზღვაო პოტენციალის სრული რეალიზება, რაც გამოწვეულია საზღვაო ნავსადგურების არასათანადო კონკურენტუნარიანობით.

ამასთან, საქართველოს საზღვაო ნავსადგურები ხასიათდება არასაკმარისი საიმედოობით, რაც დაკავშირებულია ნავსადგურების დახურვასთან უამინდობის გამო და ტვირთების გადამისამართება სხვა ნავსადგურებზე/მარშრუტებზე/დერეფნებზე.

გარკვეულ გამოწვევებთანაა დაკავშირებული ფიქსირებული გრაფიკის დადგენა. ნავსადგურებში გემების შემოსვლის განრიგი არაპროგნოზირებადია, რადგან ბოსფორის სრუტეზეა დამოკიდებული გემების შემოსვლა შავ ზღვაზე. ამასთან გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ საქართველოში მხოლოდ სამი საკონტეინერო ნავმისადგომია, ორი ფოთშია, ერთი კი ბათუმში.

საქართველოს ნავსადგურებიდან საბოლოო გადაზიდვებს აძვირებს ნავსადგურებში მხოლოდ ბორნისთვის გამოყოფილი ტერმინალის არარსებობა, რომელიც არ საჭიროებს ლოცმანისა და ბუქსირის დახმარებას, რაც ასევე გამოწვევის ერთ-ერთ ფაქტორს წარმოადგენს.

გამოწვევას წარმოადგენს ასევე საზღვაო ნავსადგურებს, საზღვაო ხაზებსა და რკინიგზის ოპერატორებს შორის არასაკმარისი კოორდინაცია, რაც ნეგატიურ გავლენას ახდენს გადაზიდვების ეფექტიანობასა და ტრანსპორტირების ხარჯებზე.

მნიშვნელოვანი გამოწვევა იყო საქართველოს საზღვაო ნავსადგურებთან სახმელეთო წვდომა. თუმცა ბოლო წლებში ეს პრობლემა აღმოფხვრა ბათუმის მიმდებარე ტერიტორიაზე განხორციელებულმა ერთკილომეტრიანი ესტაკადის მშენებლობამ, რომელმაც განმუხტა საცობები, რადგან მოხდა საკონტეინერო ტერმინალისა და ქალაქში შესასვლელი გზების განცალკევება.

მართალია, კერძო ოპერატორების ძალისხმევით, საქართველოს საზღვაო ნავსადგურებში გაიზარდა გადამუშავებული ტვირთების მოცულობა და ეფექტურობა, მაგრამ შეზღუდული კონკურენციიდან გამომდინარე იზრდება სანავსადგურო მომსახურების ტარიფები, რაც ხელისშემშლელ ფაქტორს წარმოადგენს ნავსადგურებში დამატებითი ტვირთნაკადების მოსაზიდად. საქართველოს საზღვაო ნავსადგურები ერთ-ერთი ყველაზე ძვირი ნავსადგურებია შავი და მარმარილოს ზღვების აუზში.

ზემოაღნიშნული გამოწვევების გარდა, აუცილებლად გასათვალისწინებელია შიდა სახმელეთო წყლების ტრანსპორტის რეგულირება, რადგან არ არსებობს გამოწვევები შიდა სახმელეთო ტრანსპორტის უსაფრთხოებასთან დაკავშირებით.

დასკვნა

საქართველოს სატრანსპორტო სექტორის არასაკმარისი ეფექტურობიდან და არასანდოობიდან გამომდინარე, ქვეყანა საკმარისად ვერ იყენებს იმ შესაძლებლობებსა და პოტენციალს, რაც გააჩნია ქვეყანას ამ მიმართულებით, მიუხედავად სტრატეგიული მდგომარეობისა.

საქართველოს სატრანსპორტო სისტემების პრობლემები ატარებს კომპლექსურ

ხასიათს, რომელშიც გაერთიანებულია როგორც ინფრასტრუქტურული, ასევე ინსტიტუციონალური გამოწვევები. ერთის მხრივ ქვეყანა ფლობს უნიკალურ შესაძლებლობებს გახდეს აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის საკვანძო ლოგისტიკური ცენტრი. ამისათვის მოითხოვება შეთანხმებული სახელმწიფო სტრატეგიის განხორციელება, რომელიც მიზნად ისახავს მოდერნიზაციას, დიგიტალიზაციას, პერსონალის მომზადებასა და საერთაშორისო კავშირების განმტკიცებას. ასეთი მიდგომა არა მარტო მისცემს არსებული ბარიერების გადალახვის საშუალებას, არამედ გრძელვადიანი კონკურენტული უპირატესობების შექმნის შესაძლებლობას გლობალურ ლოგისტიკაში.

ბიბლიოგრაფია

1. აზიის დეველოპორული ბანკი. (2022), საქართველო: ტრანსპორტის სექტორის შეფასება;
2. მსოფლიო ბანკი. (2023), ლოგისტიკის შესრულების ინდექსი;
3. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. (2023), სატრანსპორტო პოლიტიკის სტრატეგია 2021-2030;
4. ტრასეკა. (2021), მულტიმოდალური სატრანსპორტო დერეფნების განვითარება;
5. UNESCAP. (2022), ციფრული და მდგრადი ტრანსპორტი ცენტრალურ აზიასა და კავკასიაში;
6. <https://www.interpressnews.ge/ka/article/274690-logistikis-rol-i-kartuli-ekonomikis-ganvitarebashi/>

რეზიუმე

საქართველო, რომელიც სტრატეგიულად მდებარეობს ევრაზიის სავაჭრო გზების გზაჯვარედინზე, მნიშვნელოვან პოტენციალს ფლობს, გახდეს მთავარი ლოგისტიკური ჰაბი, რომელიც სარგებლობს ისეთი დერეფნებით, როგორიცაა TRACECA და „შუა დერეფანი“. მიუხედავად მისი გეოგრაფიული უპირატესობისა, ქვეყნის სატრანსპორტო სისტემა დგას მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე, რაც ხელს უშლის მის ეფექტურობასა და სატრანზიტო საქმიანობას.

სტატიაში განხილულია საქართველოს სატრანსპორტო სისტემის ძირითადი პრობლემები და მათი გადალახვის შესაძლო გზები. ძირითადი საკითხები მოიცავს ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას, ბევრი გზა და სარკინიგზო ქსელი მოითხოვს მნიშვნელოვან მოდერნიზაციას ცალკეული პროექტების მიღმა, როგორიცაა აღმოსავლეთ-დასავლეთის მაგისტრალი. მულტიმოდალური ინტეგრაციის არარსებობა კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი დაბრკოლებაა, რადგან ნაკლებად განვითარებული ინტერმოდალური კვანძები, რომლებიც აკავშირებს რკინიგზას, სახმელეთო მაგისტრალსა და საზღვაო ტრანსპორტს, ზრდის ტრანზიტის დროსა და ხარჯებს. გარდა ამისა ლოგისტიკური პროცესების, რეალურ დროში ტვირთების თვალთვალისა და საბაჟო პროცედურების არასაკმარისი დიგიტალიზაცია ანელებს პროცესებს და ამცირებს საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობას. აგრეთვე არის შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე კადრების დეფიციტი, რაც გამომდინარეობს არასრულყოფილი სპეციალიზებული განათლებიდან და შესაბამისი თანამედროვე სასწავლო პროგრამებიდან. შედეგად, გეოპოლიტიკური რისკები და რეგიონული

არასტაბილურობა მნიშვნელოვნად მოქმედებს სატრანზიტო მარშრუტების საიმედოობაზე საქართველოზე გავლით.

მიუხედავად არსებული დაბრკოლებებისა, ბოლო რეფორმებმა უკვე გააძლიერა საქართველოს ტრანსპორტისა და ლოგისტიკის სექტორი, გაზარდა მისი სატრანზიტო პოტენციალი და გააუმჯობესა გლობალური ბაზრის კავშირი. სტრატეგიული განვითარების გაგრძელებით, საქართველო მზად არის შეასრულოს თავისი პოტენციალი, როგორც ცენტრალური ლოგისტიკური ჰაბი კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში.

სტატიაში, სატრანსპორტო სისტემებში არსებული ზოგადი გამოწვევებისა, განხილულია კონკრეტულად სარკინიგზო და საზღვაო ტრანსპორტში არსებული პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები.

CHALLENGES OF GEORGIAN TRANSPORT SYSTEMS AND WAYS TO OVERCOME IT

Tengiz Gabinashvili
Georgian Technical University
Faculty Of Engineering Economics,
Media Technologies and Social Sciences
PhD Student Tbilisi Transport Company, Route Planner
Head Maya Benia
Georgian Technical University, Associate professor,
Doctor of Economic Sciences

ABSTRACT

Strategically located at the crossroads of Eurasian trade routes, Georgia has significant potential to become a major logistics hub, benefiting from corridors such as TRACECA and the “middle corridor”. Despite its geographical advantage, the country’s transport system faces significant challenges that hinder its efficiency and transit activities.

The article discusses the main problems of the Georgian transport system and possible ways to overcome them. Major issues include deteriorating infrastructure, with many roads and rail networks requiring significant modernization beyond individual projects, such as the east-west highway. The lack of multimodal integration is another major obstacle, as the underdeveloped intermodal nodes connecting rail, land highway and sea transport increase transit time and costs. In addition, insufficient digitization of logistics processes, real-time cargo tracking and customs procedures slows down processes and reduces international competitiveness. There is also a shortage of staff with relevant qualifications, which results from imperfect specialized education and relevant modern training programs. As a result, geopolitical risks and regional instability significantly affect the reliability of transit routes through Georgia.

Despite existing obstacles, recent reforms have already strengthened Georgia’s transport and logistics sector, increased its transit potential and improved global market connectivity. By continuing its strategic development, Georgia is ready to fulfill its potential as a central logistics hub in the Caucasus and Central Asia.

The article discusses the general challenges in transport systems, specifically the problems in rail and sea transport and the ways to solve them.

Keywords: logistics, transport, infrastructure, transit, multimodality, economy, investment.

მარინა იზორია
სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.55.12>

საკვანძო სიტყვები: ინდოეთი, პაკისტანი, ქაშმირი, ჯამუ, ბირთვული იარაღი, კონფლიქტი.

21-ე საუკუნის მე-3 ათწლეული კონფლიქტების გამძაფრებისა და სამხედრო დაპირისპირებების სცენარით მიმდინარეობს, რაც გლობალურ ქაოსთან ასოცირდება. ეს პროცესები, სავარაუდოდ, მანამ გაგრძელდება, ვიდრე ახალი მსოფლიო წესრიგი არ ჩამოყალიბდება, თუ იმ დრომდე მიაღწია კაცობრიობამ. საქმე ისაა, რომ ამ დაპირისპირებებს და ომებს განსაკუთრებულ რისკებს სძენს ის ბირთვული იარაღი, რაც დედამიწაზე არსებობს. ამჯერად ბირთვული საფრთხე გაამძაფრა ინდოეთ-პაკისტანის ტრადიციული დაპირისპირების მორიგმა გამწვავებამ და ეს მხოლოდ რეგიონის პრობლემა არ არის - მსოფლიო სიმშვიდის დარღვევაც შეუძლია.

ინდოეთ-პაკისტანის ურთიერთობა 1947 წლის «ბრიტანეთის ინდოეთის» გაყოფის შემდეგ დაიწყო. მას შემდეგ, ორი ქვეყანა ოთხჯერ ომობდა: 1947-48, 1965, 1971 და 1999 წლებში. აღსანიშნავია, რომ 1971 წლის ომის დროს, აღმოსავლეთ პაკისტანის - ბანგლადეშის დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლაში ინდოეთმა სწორედ აჯანყებულების მხარე დაიჭირა, რის შედეგადაც პაკისტანი ორად გაიყო.

2019 წელს ინდოეთის ჯამუსა და ქაშმირის რეგიონში ინდოელ პოლიციელებზე განხორციელდა ტერორისტული აქტი, რასაც 45 პოლიციელი შეეწირა და ინდოეთმაც საპასუხო საჰაერო დარტყმები განახორციელა „ჯაიშ-ე-მუჰამადის“ ტერორისტული დაჯგუფების ბანაკზე, რომელიც პაკისტანის მიერ კონტროლირებად ქაშმირის ნაწილში იყო განთავსებული.

საპასუხოდ პაკისტანის ავიაციამ ქაშმირში ინდოეთის არმიის სამხედრო ობიექტები დაბომბა, რასაც მოჰყვა საჰაერო ორთაბრძოლები ინდოეთისა და პაკისტანის რეაქტიული გამანადგურებლების გამოყენებით.

მაშინ მსოფლიო ძალიან მიუახლოვდა ბირთვული ომის დაწყების საფრთხეს, რადგან ინდოეთსაც და პაკისტანსაც უკვე საკმაოდ ჰქონდათ დაგროვებული იმ რაოდენობის ბირთვული იარაღი, რომელიც სრულიად საკმარისი გახლდათ ამ ორივე სახელმწიფოს გასანადგურებლად და მეზობელ ქვეყნებსაც თან «წაიყოლიებდნენ», თუმცა იმჟამად ამის თავიდან აცილება მოხერხდა.

კონფლიქტის მთავარი მიზეზი ქაშმირის რეგიონია, რომელსაც ორივე ქვეყანა მთლიანად თავის ნაწილად მიიჩნევს, თუმცა, ამ ეტაპზე ის გაყოფილია სამხრეთ მდებარე, უფრო დიდი ნაწილს - ჯამუ და ქაშმირს აკონტროლებს ინდოეთი, ჩრდილოეთს პაკისტანი, ტერიტორიის მცირე ნაწილზე კი ვრცელდება ჩინეთის კონტროლი, რომელიც პაკისტანის მოკავშირედ მიიჩნევა.

ქაშმირი - ინდოსტანის ნახევარკუნძულის ჩრდილო-დასავლეთით მდებარე სადავო ტერიტორია - ჰიმალაის მთებში მდებარე ისტორიული სამთავრო. ეს არის პატარა, მაგრამ ძალიან მნიშვნელოვანი რეგიონი სამხრეთ აზიაში, მისი გეოპოლიტიკური მნიშვნელობა განაპირობებს მის მიმართ ასეთ დიდი ინტერესებს.

ეს უპირველესად არის წყლის რესურსები, სწორედ ქაშმირის ტერიტორიაზე მიედნება მდინარე ინდი¹, რომელსაც სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს განსაკუთრებით პაკისტანისთვის, შესაბამისად, მასზე კონტროლი ინდოეთის დიდ ბერკეტს აძლევს. თუკი დელი მართლაც გადაკეტავს მდინარე ინდს სათავეშივე და პაკისტანისკენ მიმავალ სამ განშტოებაში წყლის დონე მინიმუმამდე დაეცემა, ეს სრულად გაანადგურებს პაკისტანის სოფლის მეურნეობას და მილიონობით პაკისტანელს შიმშილის ზღვარზე დააყენებს...

თავის მხრივ, პაკისტანის მთავრობამ ინდოეთის მოქალაქეებს ვიზები შეუჩერა, დიპლომატიური წარმომადგენლობის სამხედრო მრჩევლები პერსონა ნონ გრატად გამოაცხადა, ინდოეთის ავიაკომპანიებისთვის საჰაერო სივრცე დახურა და ინდოეთის მთავრობა გააფრთხილა, რომ მდინარე ინდიდან წყალმომარაგების შეჩერების მცდელობას განიხილავს ომის აქტად, რასაც შესაბამისად უპასუხებს.

ასევე ქაშმირს აქვს სტრატეგიული მდებარეობა, ის განლაგებულია 4 ქვეყნის მიჯნაზე, შესაბამისად, მასზე კონტროლი დიდ გეოპოლიტიკურ ბენეფიტებს ნიშნავს.

აღსანიშნავია, რომ ინდოეთსა და პაკისტანს ქაშმირი საკუთარი ეროვნული იდეის ნაწილად მიაჩნიათ. ინდოეთისთვის ეს ერთიანი სახელმწიფოს სიმბოლოა, პაკისტანი კი მასზე კონტროლს მუსლიმი მოსახლეობის უფლებების დაცვად განიხილავს.

ინდოეთისა და პაკისტანის ბოლოდროინდელი კრიზისი ბოლო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში ორ ბირთვულ მოწინააღმდეგეს შორის ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო. 22 აპრილს განხორციელებული ტერორისტული თავდასხმის შემდეგ, ინდოეთმა 7 მაისს პაკისტანზე სადამსჯელო დარტყმები განახორციელა. ამით 7-10 მაისს ინდოეთსა და პაკისტანს შორის ოთხდღიანი კონფლიქტი დაიწყო, რომელიც ორ მეტოქე ბირთვულ სახელმწიფოს შორის ათწლეულების განმავლობაში ყველაზე სერიოზულ სამხედრო კრიზისად იქცა. ეს იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც ინდოეთმა პაკისტანზე ფრთოსანი რაკეტები გამოიყენა, როგორც B BrahMos-ის ფრთოსანი რაკეტა, ასევე ევროპული ASCALP-EG.LP-ის იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც პაკისტანმა ინდოეთზე ჩვეულებრივი შეიარაღების მოკლე რადიუსის ბალისტიკური რაკეტები გამოიყენა, Fatah-I და Fatah-II. მიუხედავად იმისა, რომ დრონები მასობრივად გამოიყენებოდა ქაშმირში კონტროლის ხაზის გასწვრივ და ქაშმირის საზღვრებს გარეთ, უნდა აღინიშნოს რომ ეს არის ინდოეთ-პაკისტანის დაპირისპირების პირველი შემთხვევა, როდესაც ორივე მხარემ დრონები გამოიყენა. ომის მსვლელობა პრაქტიკულად გასაიდუმლოებული იყო ორივე მხრიდან მაგრამ ხელმისაწვდომი ინფორმაცია იძლევა რამდენიმე დასკვნის გაკეთების საშუალებას.

„მართლმსაჯულება შედგა“ - ამ სიტყვებით ინდოეთმა დაადასტურა პაკისტანზე ბალისტიკური რაკეტებით დარტყმა, ოღონდ ხაზი გაუსვა, რომ საჰაერო დარტყმების სამიზნეები იყო არა პაკისტანის სამხედრო ობიექტები, არამედ ტერორისტული დაჯგუფება «ლაშქარ-ე-თაიბას» საწვრთნელი ბაზები.

ინდოეთის სამხედრო პოტენციალი მნიშვნელოვნად აღემატება პაკისტანისას - თუკი ინდოეთის თავდაცვის ბიუჯეტი 90 მლრდ დოლარს აღწევს, პაკისტანი სამხედრო მიზნებისთვის მხოლოდ 11 მლრდ დოლარს ხარჯავს. ინდოეთის შეიარაღებულ ძალებში მსახურობს 1,45 მლნ სამხედრო და შეუძლია 1,115 მლნ რეზერვისტის მობილიზებაც, პაკისტანს კი ბრძოლის ველზე მხოლოდ 645 ათასი სამხედროს და 550 ათასი რეზერვისტის გაყვანა შეუძლია.

ინდოეთის სამხედრო-საზღვაო ძალების განკარგულებაშია 294 ხომალდი, მათ შორის - ორი ავიამზიდი და 18 წყალქვეშა ნავი (ატომურის ჩათვლით, რომელიც

¹. ინდი მთავარი მდინარეა, რომელიც ტიბეტის მთებში იღებს სათავეს და შემდეგ ექვს ტოტად იყოფა, რომელთაგან სამს პაკისტანი იყენებს და სამს ინდოეთი.

რუსეთს აქვს მიქირავებული), მაშინ როდესაც პაკისტანელი მეზღვაურების არსენალში მხოლოდ 114 ხომალდია, მათგან 8 წყალქვეშა ნავი და არც ერთი ავიაშიდი.

ინდოეთის სამხედრო-საჰაერო ძალები მოითვლის 2 296 სამხედრო დანიშნულების საფრენ აპარატს, მათ შორის - 606 გამანადგურებელ თვითმფრინავს და 869 შვეულმფრენს, პაკისტანელ მფრინავებს კი შეუძლიათ გამოიყენონ 1 434 საფრენი აპარტი, მათ შორის - 387 გამანადგურებელი და 352 შვეულმფრენი.

ინდოეთის სახმელეთო ჯარების არსენალშია 4 114 ტანკი და 3 243 საარტილერიო დანადგარი, პაკისტანის არმიის შეიარაღებაში კი - 3 742 ტანკი და 3 228 საარტილერიო დანადგარი.

ნათლად ჩანს, რომ არმიის პირადი შემადგენლობის რაოდენობითა და ჩვეულებრივი შეიარაღების რაოდენობით ინდოეთი მნიშვნელოვნად ჯაბნის მეზობელ პაკისტანს, თუმცა მათი ბირთვული არსენალები თითქმის უტოლდება ერთმანეთს - ინდოეთს 180-მდე, ხოლო პაკისტანს - 170-ზე მეტი ბირთვული მუხტი აქვს, რაც მათ სტრატეგიულ საბრძოლო შესაძლებლობებს ათანაბრებს, თუკი საქმე სწორედ ბირთვულ დაპირისპირებებამდე მივიდა, ამ ორ მეზობელ ქვეყანას შორის

ჩვეულებრივ შეიარაღებასა და არმიების რიცხოვნობაში ინდოეთის თითქმის სამმაგმა უპირატესობამ პაკისტანს შეიძლება, გადაადგმევინოს გადამწყვეტი ნაბიჯი ბირთვული იარაღის პირველად გამოყენებაზე, თუკი ამ ომმა მართლაც ფართო მასშტაბები შეიძინა და ისლამაბადი დამარცხების საშიშროების წინაშე აღმოჩნდა...

იმედია, საქმე აქამდე არ მივა, თუნდაც სხვა ქვეყნების ჩარევის გამოც, თუმცა უკვე კარგადაა ცნობილი, თუ ვინ ვის უჭერს მხარს - ჩინეთი და თურქეთი პაკისტანის მხარესაა, ისრაელს კი, ტრადიციულად, კარგი ურთიერთობა აქვს ინდოეთთან (თავის მხრივ, იმაზეა სიტუაცია თურქეთსა და ისრაელს შორის, სირიის საკითხში). ტრამპის ამერიკა რას მოიმოქმედებს წინასწარ ძნელი განსასაზღვრელია, მიუხედავად იმისა, რომ ვაშინგტონსა და დელის კარგი სამხედრო-ტექნიკური თანამშრომლობა აკავშირებთ და, ამასთან, ტრამპს ჩინეთისთვის „სავაჭრო ომი“ აქვს გამოცხადებული.

ძალზე საინტერესოა სამხრეთ კავკასიაში, საქართველოს მეზობლის - აზერბაიჯანის პოზიცია, რომელიც დამოუკიდებლობის გამოცხადების დღიდან მუდმივად გრძნობდა პაკისტანის მხურვალე მხარდაჭერას - ყარაბაღის კონფლიქტის გამო. ისლამაბადს დღემდე არ უღიარებია სომხეთის დამოუკიდებლობა და ამასთან, ინდოეთი დღეს სომხეთს აიარაღებს, რაც კიდევ უფრო აახლოვებს ბაქოსა და ისლამაბადის პოზიციებს, იმის გათვალისწინებითაც, რომ თურქეთი უკვე უგზავნის შეიარაღებას პაკისტანს.

ინდოეთმა აჩვენა უნარი, განახორციელოს ზუსტი თავდასხმები პაკისტანის შიდა რაიონებში, პრაქტიკულად კონფლიქტის ყოველ დღე ინდოეთის სამხედროები ახერხებდნენ კონფლიქტის ზონის გაფართოებას. განსაკუთრებით ეს ხდებოდა 7 და 10 მაისს, უნდა აღინიშნოს, რომ პაკისტანის საჰაერო თავდაცვამ ჩაჭრა რამოდენიმე სარაკეტო დარტყმები და სერიოზული წინააღმდეგობა გაუწია ინდოეთს, ამით პაკისტანმა აჩვენა რომ ის არაფერს დაუთმობდა მის მეზობელს. არ არსებობს მტკიცებულება, რომ რომელიმე პილოტირებული თვითმფრინავი გადაკვეთილა მეორე მხარის საჰაერო სივრცეში, რაც მიუთითებს იმაზე, თუ რამდენად სერიოზულად აღიქვამდა ორივე მხარე მეორის საჰაერო თავდაცვის საფრთხეს კონფლიქტის ბოლო დღესაც კი.

საომარი მოქმედებების პირველ დღეს, 7 მაისს, ინდოეთმა, სავარაუდოდ, რამდენიმე თვითმფრინავი დაკარგა პაკისტანის კონტრსაჰაერო ოპერაციების დროს. მიუხედავად იმისა, რომ ინდოელმა ოფიციალურმა პირებმა არც აღიარეს და არც უარყვეს დანაკარგები, ისინი, ალბათ, ყველაზე მნიშვნელოვან სამხედრო დანაკარგებს წარმოადგენენ, რაც ინდოეთმა განიცადა ოთხდღიანი კონფლიქტის დროს. 8-დან 10

მაისამდე, ინდოეთის ინტეგრირებულმა საჰაერო და სარაკეტო თავდაცვის სისტემამ, როგორც ჩანს, დიდწილად დაამარცხა პაკისტანის დრონების თავდასხმების რამდენიმე ტალღა, რომელთა მასშტაბი და ინტენსივობა ბუნდოვანი იყო. 9-10 მაისს, ინდოეთის საჰაერო და სარაკეტო თავდაცვის სისტემამ, როგორც ჩანს, იმუშავა პაკისტანის შეზღუდული, მოკლე რადიუსის ბალისტიკური რაკეტების თავდასხმების წინააღმდეგაც.

7 მაისს ინდური თვითმფრინავის ჩამოგდების შემდეგ, პაკისტანმა პრაქტიკულად არანაირი შესამჩნევი ზიანი არ მიაყენა ინდოეთის სამხედრო ნაწილებს ან ობიექტებს, თუმცა ინდოეთის ოფიციალური პირების თქმით, გარკვეული ზიანი ოთხ ობიექტზე იყო.

ინდოეთ-პაკისტანის ურთიერთობა კვლავ კრიზისებისკენ მიდრეკილია და ეს კრიზისები, სავარაუდოდ, დროთა განმავლობაში კიდევ უფრო გამწვავდება. მიუხედავად იმისა, რომ ბირთვული იარაღის ორმხრივმა ფლობამ მნიშვნელოვნად განაპირობა ორივე მხარის სიფრთხილე.

კონფლიქტმა უზარმაზარი გლობალური ყურადღება მიიპყრო. ეს არის ერთი ბირთვული სახელმწიფოს მიერ მეორის ტერიტორიაზე საჰაერო ძალის გამოყენების მხოლოდ მეორე შემთხვევა¹.

2025 წლის 22 აპრილს ტერორისტებმა 26 ტურისტი მოკლეს პაჰალგამში, ჯამშა და ქაშმირის სადავო ტერიტორიის ინდოეთის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე. თავდასხმა განსაკუთრებით პროვოკაციული იყო, რადგან მასში აშკარად მშვიდობიანი მოქალაქეები იყვნენ ჩართული - უზარმაზარი მწვანე ველი, რომელიც ცნობილია ტურისტული დანიშნულების ადგილად - და თვითმხილველთა მრავალი ჩვენებით ტერორისტები ინდუსტი მამაკაცებს ემებდნენ მოსაკლავად. პაჰალგამზე თავდასხმა მაშინ მოხდა, როდესაც ინდოეთში ნარენდრა მოდის მთავრობა ცდილობდა ჯამშა და ქაშმირის საკავშირო ტერიტორიაზე ნორმალური ვიტარების აღდგენას, მას შემდეგ, რაც ნიუ-დელიმ 2019 წლის აგვისტოში ქაშმირის პოლიტიკურ სტატუსთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ცვლილებები განახორციელა. ტურისტების მკვლელობით, თავდასხმამ ეჭვქვეშ დააყენა მოდის მთავრობის ქაშმირის საკითხის მოგვარება და ამავდროულად გაართულა ქაშმირსა და ინდოეთის დანარჩენ ნაწილს შორის უფრო მჭიდრო ინტეგრაციის წახალისების მცდელობები.

2014 წელს მოდის პრემიერ-მინისტრობის დანიშვნის შემდეგ, ქაშმირში ორი თავდასხმა მოხდა მნიშვნელოვანი დანაკარგებით: ერთი ურიში 2016 წელს, რომლის დროსაც 19 ჯარისკაცი დაიღუპა, და მეორე პულვამაში 2019 წელს, რომლის დროსაც 40 ინდოელი დაიღუპა. ორივე თავდასხმამ ინდოეთის სამხედრო რეაგირება გამოიწვია. დამკვირვებლების უმეტესობა, პაჰალგამის ხოცვა-ჟლეტის შემდეგ ინდოეთის სამხედრო რეაგირებას ელოდა.

როგორც აშშ-ის ყოფილმა ოფიციალურმა პირმა ჯოშუა უაითმა აღნიშნა, პაკისტანის მეზრძოლი და ტერორისტული დაჯგუფებების მხარდაჭერის ხანგრძლივი ისტორიის გათვალისწინებით, მსოფლიოს მთავრობების უმეტესობა მზად იყო მიეღო ინდოეთის დასკვნა პაკისტანის ბრალეულობის შესახებ, მიუხედავად იმისა, რომ გავრცელებული ინფორმაცია, რომელიც პაკისტანს თავდასხმისთვის პასუხისმგებელ ჯგუფთან, წინააღმდეგობის ფრონტთან აკავშირებდა, მწირი იყო.

საკითხი დაეწყო თუ არა ინდოეთს ომი თუ არა მეცნიერებისა და პოლიტიკოსების დებატების სფეროდ იქცა ჩვენის აზრით ინდოეთმა რეაგირების სამხედრო ფორმა აირჩია? უნდა აღინიშნოს რომ სამხედრო ესკალაციამდე, ინდოეთმა

¹. 2019 წელს ინდოეთ-პაკისტანის კონფლიქტი გაცილებით მცირე იყო.

მნიშვნელოვანი დიპლომატიური და ეკონომიკური ნაბიჯები გადადგა თავისი რისხვის გამოსახატავად. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ 23 აპრილს ინდოეთმა ინდუსის წყლების ხელშეკრულება „შეაჩერა“. მომდევნო დღეს პაკისტანმა მიანიშნა, რომ წყლის გადამისამართების ნებისმიერი მცდელობა ომის აქტად ჩაითვლებოდა.

პაკისტანი და ინდოეთი შეთანხმდნენ, რომ აშშ-ის შუამავლობით მიღწეული ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ შეთანხმება 18 მაისამდე გაახანგრძლივონ. პაკისტანური მედიის თანახმად, ამის შესახებ პაკისტანის ვიცე-პრემიერმა, ისჰაკ დარმა განაცხადა.

სენატის წინაშე გამოსვლისას დარმა, რომელიც ასევე საგარეო საქმეთა მინისტრის პორტფელს ფლობს, განაცხადა, რომ შეთანხმება 14 მაისს, ორი მხარის სამხედრო ოპერაციების გენერალურ დირექტორებს შორის ცხელი ხაზის კონტაქტის დროს მოხდა.

მასშემდეგ, რაც აშშ-მა ბირთვული იარაღის მქონე ქვეყნებს შორის ცეცხლის შეწყვეტას მიაღწია, პაკისტანის სამხედრო ოპერაციების გენერალურმა დირექტორმა, გენერალ-მაიორმა კაშიფ აბდულამ და მისმა ინდოელმა კოლეგამ, გენერალ-ლეიტენანტმა რაჯივ გაიმ მოლაპარაკებების პირველი რაუნდი ცხელი ხაზის მეშვეობით 10 მაისს გამართეს. მხარეებს შორის დიალოგის შედეგად ცეცხლის შეწყვეტა თავდაპირველად – 12 მაისამდე, შემდეგ კი 14 მაისამდე გაახანგრძლივდა.

ეს ანგარიშგების პრობლემები 10 მაისის ცეცხლის შეწყვეტის შემდეგ გაუმჯობესდა, მაგრამ მხოლოდ ნაწილობრივ. მას შემდეგ, რაც ნიუ-დელიმ და ისლამაბადმა გამარჯვება გამოაცხადეს, ორივე მხარის ნაციონალისტები კვლავ აგრძელებენ საკუთარი მხარის პრობლემების დამალვას, საზღვრის გასწვრივ წარუმატებლობის ძიებას. სამხედრო ესკალაცია მალევე დასრულდა მაგრამ საფრთხე მაინც ძალიან მაღალია, ვიმედოვნოთ რომ ინდოეთი და პაკისტანი დიპლომატიურ არ-ხე-ბს გაძლიერებენ და საკითხებს მშვიდობიანი გზით მოაგვარებენ.

ბიბლიოგრაფია

1. <https://www.ambebi.ge/article/326145-birtvuli-saprtxis-axali-kera-indoet-pakistanis-d/>
2. Vijaita Singh, “Pahalgam terror attack: Terrorists asked name and religion of male tourists, shot them, says survivor,” The Hindu, April 24, 2025, <https://www.thehindu.com/news/national/terrorists-kept-firing-for-25-30-minutes-recalls-pahalgam-eyewitness/article69483296.ece>.
3. <https://kvirispalitra.ge/article/131665-indoet-pakistanis-omi-daicqo-visi-jari-upro-zlieria-da-miva-tu-ara-sakme-msoplio-masshtabis-katastropamde/>
4. Christopher Clary, “Why the Kashmir Attack Could Start Another India-Pakistan Crisis,” South Asian Voices, April 24, 2025, <https://southasianvoices.org/sec-m-oth-r-the-resistance-front-kashmir-4-24-2025/>.
5. Joshua T. White, “Lessons for the Next India-Pakistan War,” Brookings Institution, May 14, 2025, <https://www.brookings.edu/articles/lessons-for-the-next-india-pakistan-war/>; Ministry of External Affairs, Government of India, “Statement by Foreign Secretary: OPERATION SINDOOR,” May 7, 2025, <https://www.mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/39473>.
6. Ministry of External Affairs, Government of India, “Transcript of Special Briefing by MEA (April 23, 2025),” April 23, 2025, https://www.mea.gov.in/media-briefings.htm?dtl/39443/Transcript_of_Special_briefing_by_MEA_April_23_2025

7. Prime Minister's Office, Government of Pakistan. "Prime Minister Muhammad Shehbaz Sharif chaired a meeting of the National Security Committee (NSC)," April 24, 2025, https://www.pmo.gov.pk/press_release_details.php?pr_id=6034

FOUR-DAY WAR BETWEEN INDIA AND PAKISTAN IN 2025

Marina Izoria
Sokhumi Stadte University

Summari

The current round of the conflict began on April 22, 2025, in Pahalgam (Indian Kashmir), where a terrorist attack took place, killing 26 people, mostly Indian tourists. The Resistance Front, an organization linked to the Pakistani group Lashkar-e-Taiba, claimed responsibility for the attack. India accused Pakistan of supporting terrorists and on May 6, 2025, launched missile strikes on nine targets in Pakistan, including parts of Muzaffarabad and Punjab. Pakistan denied the accusations, calling them unsubstantiated, and announced its readiness to retaliate, while calling for de-escalation.

Indian media and officials have stressed the need for decisive action against terrorism. Indian Defense Minister Rajnath Singh has said that Pakistan is involved in terrorist attacks in India and refuses to close militant training camps operating on its territory. Prime Minister Narendra Modi has stressed that all disputes can be resolved through bilateral talks in an atmosphere free of terror and violence.

Pakistani media and officials have been emphasizing the need for a peaceful resolution to the conflict. Pakistani Prime Minister Shahbaz Sharif has expressed his readiness to begin talks with India on normalizing bilateral relations, stressing that war is not a means to resolve disputes between the countries. However, he also said that until India stops its actions in Kashmir, a just and lasting peace will remain elusive.

Keywords: India, Pakistan, Kashmir, Jamu, Conflicts,